

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Острозька академія»
Навчально-науковий інститут міжнародних відносин та національної безпеки
Кафедра міжнародних відносин

Кваліфікаційна робота

на здобуття освітнього ступеня магістра

на тему:

**«Новий етап європейської інтеграції України в умовах
російсько-української війни: проблеми та виклики»**

Виконав:

студент 2 курсу, групи ЗММВ-21
спеціальності 291 «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»,
освітньо-професійної програми
«Міжнародні відносини»

Риков Андрій Олександрович

Керівник – кандидат політичних наук,
старший викладач

Близняк Ольга Анатоліївна

Рецензент - кандидат наук з державного
управління, доцент Лебедюк Віталій
Миколайович

Робота допущена до захисту
(протокол № _____ засідання кафедри міжнародних відносин
від _____ 2023 року

Завідувач кафедри міжнародних відносин: _____ Тетяна СИДОРУК

Острог, 2023

Зміст

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ОСНОВНІ АСПЕКТИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ... 10	
<i>Висновки до розділу 1.</i>	38
РОЗДІЛ 2. ПОВНОМАСШТАБНА РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ПРОЦЕС ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ.....	39
<i>Висновки до розділу 2.</i>	69
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ....	71
<i>Висновки до розділу 3.</i>	93
ВИСНОВКИ.....	95
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	98
ДОДАТКИ.....	134

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Із самого початку проголошення незалежності Україна великою мірою була інтегрована в довоколоросійський політичний та економічний простір. Протягом першого десятиліття незалежності українська зовнішня політика налагоджувала зв'язки з іншими міжнародними акторами та вибудовувала власний тип багатовекторної політики. Наприкінці 1990-х – протягом 2000-х в Україні тривали активні дискусії щодо вибору напрямку та моделі інтеграції. Протягом цього часу вектор української інтеграційної політики змінювався як в сторону «західної» так і в сторону «східної» моделі, одночасно із тим загальний напрямок політики був багатовекторним. Також, такі зміни були викликані комплексними чинниками, які часто спонукали до непослідовності та підтримання багатовекторної політики. Тож часто рух в одну або іншу «сторону» був спричинений сукупністю переважаючих факторів.

Вже із 2004 р. Україна все більше почала зближуватись із ЄС, так як об'єктивні фактори такого напрямку політики були явно переважаючими. Втім, в цей же час Росія посилила свій тиск на Україну. За даний час рівень впливів РФ в Україні зріс на стільки, що на початку 2010-х рр. значна частина українського політикуму була, так чи так, проросійською. Також, із 2010 р. паралельно із «показовою» євроінтеграцією відбувалась масштабна русифікація українського внутрішнього простору та швидка інтеграція України до сфери російських впливів. Проте, формальна відмова тодішнього українського уряду від євроінтеграції, яка фактично виразилась у відмові підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, та реакція на це українського суспільства докорінно змінили ситуацію як у внутрішній так і в зовнішній політиці.

Так, наприкінці 2013 р. розпочинають протестні акції в Україні на підтримку європейського вектору зовнішньої політики України – Євромайдан, які пізніше переростають в Революцію Гідності, зміну влади в Україні, вихід із російської сфери впливів та повну підтримку євроінтеграції. Також, подальша анексія Криму Росією та початок російсько-української війни, остаточно

закріплюють євроінтеграційний напрямок, як основний та стратегічний в українській політиці, а від початку повномасштабного вторгнення РФ на територію України – невідворотний та єдиноможливий шлях подальшого розвитку української держави.

Протягом останніх 9 років, Україна значно просунулась в європейському напрямку, особливо стрімко даний процес почав проходити від початку повномасштабного нападу РФ на Україну (24 лютого 2022 р.). Із 2014 року на шляху євроінтеграції України періодично виникали нові, загострювались або послаблювались старі проблеми та виклики, відповідно змінювались перспективи даного процесу. Втім, із початком повномасштабної війни відбулись значні зміни як в самому процесі євроінтеграції, так і у великій кількості факторів, які впливали на євроінтеграцію.

Отже, дослідження процесу євроінтеграції України в умовах російсько-української війни є важливим та актуальним для визначення пройденого шляху, встановлення нинішнього етапу, прогнозування подальшого перебігу євроінтеграції та дослідження його проблем та перспектив. Це також дає можливість побачити зміни в особливостях політики, зміну сприйняття та ставлення ЄС до України, а також виокремити ті особливості та фактори, які впливали на євроінтеграцію до повномасштабного вторгнення та як вони змінилися після нього. Все це дає можливість закріпити унікальний досвід таких масштабних інтеграційних процесів у країні, яка перебуває в стані війни та чітко прослідкувати проблеми та перспективи, які можуть виникнути на цьому шляху.

Аналіз стану наукової розробки проблеми. Варто відзначити, що досліджувана проблематика має ряд своїх специфічних ознак. Так, сама тема євроінтеграції є такою, що постійно піддається змінам, аж до фактичного моменту вступу України до ЄС. Ця ж динамічність зумовлює постійну зміну проблем та перспектив, або як мінімум їхній плинний перехід із одного стану в інший. Все це потребує необхідності аналізу попередніх етапів, для виокремлення особливостей того етапу, який проходить на момент написання будь-якого дослідження по даній темі.

Також, сама тема євроінтеграції є доволі обширною в проблемному сенсі, так як можна досліджувати лише окремі аспекти цього процесу. Тож, всі ці нюанси зумовлюють значний інтерес дослідників до розробки євроінтеграційної проблематики та окремих її аспектів. Науковий інтерес до питання євроінтеграції України значно зріс із 2014 р., а особливо активно досліджувалось між 2019-2023 рр. Оскільки в період 2022-2023 рр. перед нашою державою відкрито нові перспективи інтеграції до ЄС, то існує потреба глибше дослідити усі аспекти цього складного та багатогранного процесу.

Серед праць, присвячених загальним аспектам євроінтеграції та місцю євроінтеграції в зовнішній політиці України можна виділити роботи М. Алексієвця, Я. Секо, К. Шинкарука, А. Мартинова, С. Андрущенко, О. Потехіна, І. Тодорова, О. Хилька, В. Кобрини тощо. Зокрема, можна відмітити роботу А. Мартинова «Розвиток відносин України і Європейського Союзу (1994–2023)», де проаналізовано хронологію відносин в цей період та викладено в формі коротких повідомлень.

Щодо праць, які розглядають аспекти євроінтеграції в умовах повномасштабної війни, можна згадати роботи М. Пашка, К. Маркевич, О. Близняк, П. Стецюка, О. Шниркова, О. Тимощук тощо. Також, серед дослідників, які досліджували східний вимір політики ЄС, а також в даному контексті аналізували процес євроінтеграції України, можна виділити Т. Сидорук, В. Копійку, О. Рудіка, О. Близняк, О. Тимощука, Л. Прокопенка тощо. Також, протягом останніх років «Центр Разумкова» здійснив ряд досліджень питання євроінтеграції України, зокрема частина із них здійсненні вже після початку повномасштабної війни.

Праці А. Гриценка, О. Борзенко, Т. Бурлай, О. Кваші, А. Синякової, Д. Денисенко присвячені аналізу стану євроінтеграції на момент написання даних праць, а також подальшому означенню проблем та перспектив євроінтеграції. В даному контексті можна відмітити, колективну роботу Гриценка А., Борзенко О., Бурлай Т. Досягнення та виклики європейської інтеграції України, яка окреслює фактичний стан євроінтеграції станом на кінець 2021 р.

Серед праць, присвячених економічним аспектам євроінтеграції можна виділити роботи, Т. Гука, Л. Пищуліної, О. Джабраїлова, Р. Устименка, А. Адарова тощо. Правові та законодавчі аспекти євроінтеграції в своїх працях розглядали Т. Пікуля, Ю. Лавренко, Н. Стецюк, М. Білак, В. Кобрин тощо. Зокрема, можна відмітити працю. П. Стецюка «Незворотність європейського та євроатлантичного курсу України (фактор конституційного розвитку)». Також, довкола даної теми відбуваються обговорення в рамках міжнародної науково - практичної конференції: «Правові засади європейської та євроатлантичної інтеграції України».

Метою наукового дослідження є вивчення процесу євроінтеграції України в умовах російсько-української війни.

Реалізація поставленої мети передбачає висвітлення наступних дослідницьких завдань:

- проаналізувати загальний процес євроінтеграції України від початку російсько-української війни.
- дослідити вплив повномасштабної російсько-української війни на перебіг євроінтеграційних процесів.
- охарактеризувати проблеми та перспективи євроінтеграційного курсу України.

Об'єктом дослідження є процес європейської інтеграції України.

Предметом дослідження є європейська інтеграція України в умовах російсько-української війни.

Територіальні рамки дослідження визначаються територією України, а також держав-учасниць Європейського Союзу.

Хронологічні межі дослідження охоплюють 2013 – 2023 рр. Нижня хронологічна межа зумовлена відмовою України від підписання Угоди про асоціацію з ЄС, що призвела до масових протестів, Революції Гідності, російсько-української війни у 2014 р. та відновлення євроінтеграційного курсу України. Верхня хронологічна межа зумовлена сучасними актуальними тенденціями в

процесі євроінтеграції. Також допускається можливість відходу від зазначених хронологічних меж задля кращого ілюстрування ситуації.

Методологічну основу роботи складають як загальнонаукові так і спеціальні методи дослідження. Особливості процесу євроінтеграції України потребують залучення різних загальнонаукових методів, зокрема історичного і логічного методів, а також синтезу та аналізу. Аналіз дав можливість виокремити окремі хронологічні проміжки євроінтеграційних процесів та розглянути їх особливості. Використовуючи метод синтезу вдалось поєднати різні хронологічні відрізки євроінтеграційного шляху України в один перехідний процес. Також, вдалось встановити взаємозв'язок та взаємозумовленість змін в різних аспектах відносин України та ЄС, а також євроінтеграції в цілому. Історичний метод в сукупності із аналізом та синтезом дозволив виділити загальний хронологічний процес євроінтеграції України та встановити причино-наслідкові зв'язки перебігу даного процесу, виокремити основні чинники, які мали вплив на даний процес. Логічний метод, дозволив пов'язати та зіставити події, які відбувались в рамках цього процесу із загальноукраїнськими та загальноєвропейськими подіями.

Серед спеціальних методів дослідження були використанні: метод івент-аналізу, або аналіз подій, системний, структурно-функціональний та синхронний методи, а також метод документального аналізу. Метод івент-аналізу дозволив виокремити «подієвий» аспект євроінтеграції, а в сукупності із іншими методами дозволив виявити закономірності і тенденції євроінтеграційного процесу протягом вказаного періоду. Також, системний, структурно-функціональний та синхронний методи використовувались для з'ясування пройденого шляху, встановлення нинішнього етапу, прогнозування подальшого перебігу євроінтеграції, визначення проблем та перспектив євроінтеграційного курсу України. Також, за допомогою цих методів вдалось проаналізувати позиції окремих держав-членів ЄС щодо питання євроінтеграції України та дослідити перелік вимог ЄС та їх виконання Україною.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що було досліджено євроінтеграційний шлях України, як окремий процес, який проходив в контексті різних особливостей міжнародної кон'юнктури, відносин між Україною та ЄС, а також внутрішнього становища України та ЄС. Проаналізовано вплив повномасштабної війни на сам процес євроінтеграції, а також на ставлення та підтримання цього процесу з боку України та ЄС. Проаналізовані та аргументовані особливості євроінтеграційних відносин України та ЄС після впливу на них фактору повномасштабної війни. Досліджені та виокремлені актуальні проблеми та перспективи в процесі євроінтеграції України.

Джерельна база дослідження. Джерельну базу дослідження великою мірою формують нормативно-правові акти, резолюції, прес-релізи, висновки, укази та різного роду договори тощо.

Так, до джерел українського походження можна віднести Укази Президента України, Закони України, постанови та звернення Верховної Ради України, постанови Кабінету міністрів України тощо. Окрім цього важливим є «Порядок денний асоціації Україна - ЄС для підготовки та сприяння імплементації Угоди про асоціацію» та «План заходів з виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони».

Щодо джерел від Європейського Союзу, то можна виділити резолюції Європарламенту та протоколи засідання, декларації самітів, зокрема саміту Україна – ЄС та саміту «Східного партнерства», протоколи та резолюції Парламентської асамблеї Європест, спільні прес-релізи самітів, в яких згадувалось питання євроінтеграції України, а також прес-релізи засідання Ради асоціації між ЄС та Україною, висновки Європейської Ради, резолюції, окремі рішення та звіти Єврокомісії, резолюції Ради Європейського Союзу тощо.

Щодо договорів, угод та інших джерел спільного походження можна виділити «Угоду про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-

членами, з іншої сторони», «Угода між Урядом України та Європейським співтовариством з атомної енергії про наукову і технологічну співпрацю та асоційовану участь України у Програмі наукових досліджень та навчання Євратом», «Угода про співробітництво між Україною та Європейською організацією з питань юстиції» тощо.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що в даному дослідженні був зібраний, опрацьований та систематизований матеріал, який ілюструє загальний процес та основні етапи євроінтеграції України в умовах російсько-української війни. Виокремлено основні етапи в політичному діалозі, економічних відносинах та загальних аспектах взаємодії між Україною та ЄС. Опираючись на ці дані є можливість подальшого розширення якогось із аспектів дослідження, або детальніше дослідження окремого із виокремлених періодів. Окрім того, теоретичні положення, судження, висновки здійснені в даній роботі дозволяють проводити подальші дослідження та вірно інтерпретувати окремі події як загального процесу євроінтеграції так і різних його аспектів.

Апробація результатів дослідження: окремі аспекти теми дослідження висвітлювались у двох публікаціях у фахових виданнях:

1. Близняк О. Риков А. Процес євроінтеграції України в умовах повномасштабної російсько-української війни: проблеми та перспективи. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії. № 2 (16). 2023. С. 119-135.*
2. Близняк О. Риков А. Головні проблеми євроінтеграційного курсу України. *Філософія та політологія в контексті сучасної культури, 15 (№ 1). 2023. С. 96-107.*

Структура роботи підпорядкована меті та завданням і складається із вступу, 3 розділів, висновків, списку використаних джерел та літератури, додатків.

РОЗДІЛ 1. ОСНОВНІ АСПЕКТИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Протягом більш ніж 20 років вектор української інтеграційної політики змінювався як в сторону «західної» так і в сторону «східної» моделі. Такі зміни були викликані різними факторами, з одного боку на вектор політики впливав зовнішній фактор, а з іншого він визначався внутрішніми чинниками. Так, до зовнішніх факторів можна віднести загальну політичну кон'юнктуру міжнародного становища, відносини із «двома сторонами» інтеграційної моделі, загальні геополітичні чинники та ставлення міжнародної спільноти до України, тиск на Україну та її політикум із сторони Росії тощо. Внутрішні фактори часто формувались більш комплексно та мали вагомий, якщо не визначальний вплив на вибір моделі інтеграції. До таких чинників можна віднести: загальнополітичне внутрішнє становище, економічне становище країни, загальносуспільний чинник - вся сукупність духовних детермінант суспільства, зокрема ідеологічні орієнтири, рівень освіти населення, моральний тонус суспільства, тип політичного режиму тощо. Так, свого часу саме цей чинник мав ключове та вирішальне значення у політичних змінах країни. Зокрема, можна згадати події Помаранчевої революції 2004 р., коли ці чинники були одні із ключових, що привели до початку революції, а відтак проведення повторного другого туру президентських виборів, де перемогу здобув В. Ющенко.

В загальному, від часу Помаранчевої революції Україна зазначила своє бажання інтегруватися до Європейського Союзу, відповідно до цього і здійснювалось чимало заходів. Втім, вже в 2010 р. в Україні пройшли президентські вибори на яких перемогу отримав В. Янукович. Також, в 2012 р. пройшли парламентські вибори, де більшість, а саме 185 місць, зайняла Партія Регіонів. Паралельно із цим проходила всеохоплююча русифікація українського простору та поступове зближення із Росією, через що нова влада наражалась на протести населення, зокрема «Мовний майдан» 2012 р.¹ Однак, процес

¹ Чебелюк О. Євромайдан: Передумови і початок. URL: <https://digitalmaidan.org/history/euromaidan-peredumovy-i-pochatok> (дата звернення: 11.10.2023).

євроінтеграції в цей час не припинився, а навпаки, до завершення йшли процеси запуску ще раніше.

19 грудня 2011 р. відбувся 15-й саміт Україна-ЄС, де було узгоджено положення Угоди про асоціацію та офіційно завершився переговорний процес щодо неї. В 2012 р. текст цієї угоди був парафований в Брюсселі. Тим часом із сторони ЄС велась підготовка до підписання Угоди про асоціацію, саме підписання мало б відбутись на саміті «Східного партнерства» 28 – 29 листопада 2013 року в Вільнюсі. Втім, до цього часу в українській владі вже сформувався потужний проросійський блок, за рахунок чого Кабінет міністрів України прийняв розпорядження від 21 листопада 2013 р. «Питання укладання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їх державами - членами, з іншої сторони», яким призупинив «процес підготовки до укладання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС...», окрім того розпорядився «відновити активний діалог з Російською Федерацією та іншими країнами Митного союзу і державами - членами Співдружності Незалежних Держав...»².

Таке розпорядження української влади стало несподіваним та шокуючим для українського суспільства, особливо зважаючи на те, що весь листопад всі ЗМІ, в тому числі й провладні, вказували, що підписання угоди таки відбудеться.³ А сама угода асоціювалась в більшості українців із вагомим кроком до кращого, демократичного майбутнього. Вже ввечері 21 листопада 2013 р. на Майдані Незалежності почали збиратись люди із вимогою продовжити підготовку до підписання Угоди про асоціацію. Протягом 21 – 22 листопада подібні акції почали виникати у багатьох містах України, так розпочався «Євромайдан» – один із ключових аспектів «нового» етапу євроінтеграції України. Таким заходом, українське суспільство з одного боку довело міжнародній спільноті та українській владі, що прагне до розбудови демократичної країни, яка

² Питання укладання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їх державами - членами, з іншої сторони. Кабінет міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/905-2013-%D1%80#Text> (дата звернення: 11.10.2023).

³ BBC Україна. Євромайдан: URL: як все починалося. <https://www.bbc.com/ukrainian/features-42050834> (дата звернення: 12.10.2023).

дотримується принципів верховенства права, прав людини та свободи слова; європейського вектору розвитку країни; загальнонаціональних цінностей і свобод, людської гідності, а з іншого боку, стало більш консолідоване між собою за цими ж ознаками.

Подальші події розгортались доволі стрімко. За лічені тижні протест за вибір європейського вектору розвитку держави переріс в загальнонаціональну Революцію Гідності. Також, із 20 лютого 2014 р. Росія розпочала операцію по анексії Криму та в квітні 2014 р. року розпочала пряму підтримку розгортанню сепаратистських рухів на території України, що було фактичним початком війни проти України.

Тим часом наприкінці лютого 2014 р. революція почала вщухати, так як більшу частину вимог влада виконала, зокрема було усунуто В. Януковича з посади Президента України та здійснено чимало інших кадрових та законодавчих змін. Вже 13 березня 2014 р. Верховна Рада України ухвалила Постанову «Про підтвердження курсу України на інтеграцію до Європейського Союзу та першочергові заходи у цьому напрямі», за якою підтвердила «незворотність курсу України на європейську інтеграцію, метою якої є набуття членства в Європейському Союзі» та «вжити заходів, необхідних для укладення та виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом...»⁴. Також, 21 березня 2014 р. пройшов позачерговий Саміт Україна – ЄС, де було підписано політичну частину Угоди, декілька її розділів та Заключний акт Саміту⁵. Тим часом 12 квітня 2014 р. на засіданні Ради національної безпеки і оборони України було прийнято рішення розпочати антитерористичну операцію на сході України (АТО), де російські військові та підтримувані ними сепаратисти проводили спроби захоплення адміністрацій українських областей та проголошення, так званих «народних республік»⁶.

⁴ Про підтвердження курсу України на інтеграцію до Європейського Союзу та першочергові заходи у цьому напрямі. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 16, ст.584. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/874-18#Text> (дата звернення: 12.10.2023).

⁵ Угода про асоціацію. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/evropejska-integraciya/ugoda-pro-asociacyu> (дата звернення: 12.10.2023).

⁶ Указ президента України №405/2014. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 13 квітня 2014 року «Про невідкладні заходи щодо подолання терористичної загрози і збереження територіальної цілісності України». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4052014-16886> (дата звернення: 12.10.2023).

25 травня 2014 р. відбулись позачергові вибори Президента України, де перемогу отримав П. Порошенко⁷. Він же, в ході засідання Ради ЄС 27 червня 2014 р. підписав інші частини Угоди про асоціацію з ЄС, які разом з рештою тексту Угоди становлять єдиний документ. Там же, Угода була підписана керівництвом Європейського Союзу і представниками 28 держав – членів ЄС⁸. Завершальний етап укладання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС відбувся 16 вересня 2014 р., коли Верховна Рада України та Європейський Парламент синхронно ратифікували дану Угоду.

Таким чином українське суспільство зробило вибір в сторону інтеграції до європейського простору. Одночасно із цим критичним вибором, українське населення стикнулось із великим викликом виборювання власних прав і свобод, власної гідності та необхідності відсічі Росії, яка не бажала відпускати Україну із сфери свого впливу. Такий вибір, привів до повної зміни політичного курсу України з багатовекторності в інтеграційному питанні до єдиноможливого євроінтеграційного шляху, прибравши коливання між вибором «Сходу» та «Заходу».

Це спонукало Росію швидше розпочати масову дестабілізацію в Україні, як спробу залишити Україну під своїм впливом, при цьому не наважившись на повномасштабне вторгнення, керівництво РФ вдалось до гібридного військового конфлікту на території України та подальшої його заморозки. Тож вся ця низка подій стала ключовим фактором, який привів до нового етапу європейської інтеграції України, яка вже проходила в умовах російсько-української війни.

Після ратифікації Угоди про асоціацію Україною та ЄС, її почали поступово ратифікувати й інші країни – члени ЄС. Зокрема, 21 вересня 2014 р. Угода була ратифікована парламентами Румунії, Словаччини, Литви, Латвії, Болгарії, Мальти⁹. До кінця 2014 р. Угоду встигли ратифікувати ще частина країн, а повністю ратифікація Угоди всіма країнами-членами й інституціями ЄС

⁷ ЦВК офіційно оголосила Порошенка переможцем президентських виборів. URL: https://lb.ua/news/2014/06/02/268618_tsik_ofitsialno_obyavila_poroshenko.html (дата звернення: 10.10.2023).

⁸ Угода про асоціацію. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/evropejska-integraciya/ugoda-pro-asociaciyu> (дата звернення: 12.10.2023).

⁹ Мартинов А. Розвиток відносин України і Європейського Союзу (1994–2023). НАН України. Інститут історії України. Київ: Інститут історії України, 2023. С. 40.

завершилась 11 липня 2017 р. В цілому, дана Угода була найбільшим міжнародно-правовим актом за тематичним охопленням та обсягом серед укладених Україною угод на той час. При цьому така угода була, певним чином унікальною й для ЄС, адже це був найбільший міжнародний договір укладений між ЄС та країною, яка не входила до складу ЄС.

Угода про асоціацію була важливим кроком на шляху до європейської інтеграції України, вона розпочала якісно новий формат відносин між Україною та ЄС, що базувався на принципах «політичної асоціації та економічної інтеграції», при цьому він визначав вектор системних змін та реформ в соціально-економічній сфері України. Також, Угода відкрила перед Україною нові можливості для поглиблення взаємодії з ЄС. Зокрема, Угода мала «сприяти поступовому зближенню Сторін, ґрунтуючись на спільних цінностях і тісних привілейованих зв'язках...», «забезпечити необхідні рамки для посиленого політичного діалогу в усіх сферах...», «сприяти, зберігати й зміцнювати мир та стабільність у регіональному та міжнародному вимірах...», «запровадити умови для посилення економічних та торговельних відносин...», «посилувати співробітництво у сфері юстиції, свободи та безпеки з метою забезпечення верховенства права...», «запровадити умови для дедалі тіснішого співробітництва в інших сферах...»¹⁰.

Тож, дана Угода мала не тільки стимулювати розвиток торгівлі, інвестицій та співробітництва з країнами ЄС, а й сприяти зміцненню демократичних інститутів та верховенства права в Україні та сприяти проведенню реформ в таких сферах, як боротьба з корупцією, судова реформа та децентралізація. Угода також передбачала створення постійних органів двостороннього співробітництва між Україною та Європейським Союзом і підтримання регулярного діалогу, який мав відбуватись щороку у формі самітів.

Щодо органів співробітництва, то «головним інституційним механізмом для здійснення контролю та моніторингу застосування і виконання Угоди про

¹⁰ Угода про асоціацію. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/yevropejska-integraciya/ugoda-pro-asociacyu> (дата звернення: 12.10.2023).

асоціацію» є утворена 15 грудня 2014 р. – Рада асоціації Україна-ЄС. Рада складається з членів Уряду України, з одного боку, та членів Ради ЄС та Єврокомісії – з іншого. Засідання Ради асоціації відбуваються на рівні міністрів не менше як один раз на рік¹¹. Постійним органом, який забезпечує виконання Угоди про асоціацію в практичній площині є Комітет асоціації. Комітет складається з представників органів влади України та ЄС. Комітет асоціації має 12 галузевих підкомітетів, які відповідають за різні сфери співробітництва між Україною та ЄС.

Також, був утворений Парламентський комітет асоціації, який покликаний сприяти співпраці між парламентами України та Європейського Союзу та складається з представників парламентів України та ЄС. Варто відмітити й те, що була утворена Платформа громадянського суспільства, як орган, який «складається з представників громадянського суспільства України, з однієї сторони, і членів Європейського економічного і соціального комітету (ЄЕСК), з іншої сторони, як форум для проведення ними засідань та обміну думками». В цілому, всі ці органи повинні були працювати синхронно, як вказується в самій Угоді: «Комітет асоціації та Парламентський комітет асоціації повинні здійснювати регулярні контакти з представниками Платформи громадянського суспільства з метою отримання їхньої думки щодо досягнення цілей цієї Угоди»¹².

Важливо зазначити, що сама Угода про асоціацію, разом із проголошеними в ній можливостями та закладеним реформаційним потенціалом не була суто декларативним документом. Так, з одного боку були проголошені важливі вигоди та можливості для України та ЄС із здійсненням позицій угоди, а з іншого, до Угоди додавався певний план та порядок дій і заходів по виконанню. що визначалось «Порядком денним асоціації...» та «Планом заходів з виконання Угоди про асоціацію...».

¹¹ Угода про асоціацію. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/yevropejska-integraciya/ugoda-pro-asociaciyu> (дата звернення: 12.10.2023).

¹² Там само.

Так, Порядок денний асоціації – це «спільний політичний інструмент реалізації та моніторингу Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом»¹³, а План заходів з виконання Угоди – це доволі об’ємний документ, який охоплює всі 10 сфер реформування передбачених Порядком денним асоціації та додаткових 12 сфер передбачених самою Угодою про асоціацію, всього в ньому сформульовані 1943 завдання, які необхідно здійснити та за які відповідальні 106 органів влади України, а також його метою є забезпечення виконання Угоди про асоціацію і встановлення чіткого плану здійснення реформ передбачених Угодою¹⁴. Також, ці нормативні акти були певним орієнтиром для визначення першочергових змін та їх відслідковування вище переліченими органами двостороннього співробітництва.

Разом із переліченими особливостями, Угода про асоціацію передбачала створення поглибленої і всеохоплюючої зони вільної торгівлі між Україною та ЄС. Даний елемент Угоди був одним із важливих аспектів інтеграції України до ЄС, як до найбільшого торгового партнера та значно розширював економічні зв’язки між Україною та ЄС. При цьому, протягом цього часу РФ створювала власну зону міждержавної торгово-економічної інтеграції – Євразійський економічний союз¹⁵. Тож, в таких умовах поглиблення економічних відносин із ЄС було одним із важливих питань.

За передбаченнями ЄС, реалізація поглибленої і всеохоплюючої зони вільної торгівлі мала сприяти збалансованому розвитку та поступовому і сталому економічному зростанні країн-сусідів ЄС. Серед таких переваг можна виділити збільшення та інтенсифікацію торгівлі між країнами-учасницями, оскільки зменшуються або усуваються митні (включаючи як тарифні, так і нетарифні) бар’єри, що може призвести до зниження цін для споживачів і підвищення конкурентоспроможності підприємств; відбувається сприяння припливу

¹³ Порядок денний асоціації Україна - ЄС для підготовки та сприяння імплементації Угоди про асоціацію. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_990#Text (дата звернення: 10.10.2023).

¹⁴ План заходів з виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/55-GOEEI/pz-ua-1106-final.pdf> (дата звернення: 13.10.2023).

¹⁵ Держдума ратифікувала договір про Євразійський економічний союз. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2014/09/26/493958/> (дата звернення: 12.10.2023).

інвестицій з ЄС; полегшення доступу до європейських та глобальних ланцюгів торгівлі та постачання. Також, створення поглибленої і всеохоплюючої зони вільної торгівлі передбачало не тільки загальноекономічні вигоди країн-учасниць, а й сприяння до впровадження стандартів ЄС та наближення законодавства до *acquis* ЄС у різних галузях економіки в цілому та торгівлі зокрема¹⁶.

Втім, нарівні із позитивними аспектами виникали й негативні моменти для економіки України. Найпершим викликом є забезпечення конкурентоспроможності українських підприємств у конкурентному середовищі ЄС. При цьому варто зважати на експортні позиції України, адже найбільший об'єм експорту зосереджений довкола сільськогосподарської сировини і харчових продуктів, які із більшою ймовірністю можуть підпадати під нетарифні бар'єри на ринку ЄС. Ще одна проблема конкуренції це те, що експортні позиції України концентруються в менш технологічно розвинених секторах. Відповідно до цього, в Україні повинні впроваджуватись заходи, спрямовані на підвищення продуктивності праці, інтенсифікації та інвестиційної привабливості економіки¹⁷. Проте, ще один, але не менш важливий нюанс, полягав в тому, що як позитивні так і негативні наслідки, були доволі сильно диференційовані в часі. Так, доволі закономірно, що на початку економіка України не здатна забезпечити ні належний рівень конкуренції ні швидку перебудову, втім в подальшій перспективі та реформуванні переваги мали б збільшуватись, а позитивні аспекти накопичуватись.

Подальший процес євроінтеграції проходив відповідно до Угоди про асоціацію та великою мірою перебував в контексті даної Угоди. Ще в другій половині 2014 р. почали проводитись заходи щодо поглиблення політичної асоціації та економічної інтеграції. Також, ще 10 квітня 2014 р. була створена Група підтримки України в Європейській комісії (SGUA), яка складалась із представників різних департаментів Європейської комісії, а також експертів із

¹⁶ Угода про асоціацію. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/yevropejska-integraciya/ugoda-pro-asociacyu> (дата звернення: 12.10.2023).

¹⁷ Адаров А. Виклики поглиблених і всеохоплюючих зон вільної торгівлі (ПВЗВТ): як Грузія, Молдова та Україна можуть досягти успіхів? *Економіка і прогнозування*. 2017. № 4. С. 18.

країн-членів ЄС, що працюють над підтримкою України у виконанні Угоди про асоціацію¹⁸. Також, почались створення різного роду допоміжних та консультаційних органів, які пов'язані із євроінтеграцією. Так, в кінці листопада була заснована, а на початку грудня 2014 р. розпочала роботу в Києві спеціальна консультаційна місія ЄС зі сприяння реформі сектору громадської безпеки. Слідом за цим 12 грудня 2014 р. у Європейському парламенті, за ініціативою євродепутата П. Ауштрявічуса (Литва), відбулось створення групи «Друзі європейської України», яка мала на меті максимально розширити підтримку України з боку різних політичних сил Європарламенту, при цьому її роль була допоміжною в роботі Парламентського комітету асоціації¹⁹. Це зайвий раз демонструє те, що не тільки в загальному інституції ЄС прихильно ставляться до євроінтеграції України, як певного тактичного кроку, а й те, що євродепутати та інші функціонери структур ЄС зацікавлені у співпраці та інтеграційних процесах.

Також, вже в 2014 р. для України почала надходити визначена Європою фінансова допомога, яка призначалась для підтримки процесу реформ в Україні та як короткочасна фінансова допомога. Так, 13 листопада 2014 р. Європейською комісією було надано для України 260 млн євро макрофінансової допомоги, а 11 грудня Європейський Союз надав кредит для України на суму 500 млн євро і термін погашення кредиту визначався до 2029 р.²⁰ В загальному, ЄС взяв зобов'язання за період з 2014 р. на наступні «декілька років» виділити, для підтримки реформ в Україні, допомогу у розмірі 12,8 млрд євро.

Зокрема, 3,4 млрд євро планувалось виплатити в якості кредитів у вигляді макрофінансової допомоги, при цьому такі кредити мають надаватись поступово в залежності від процесу реформування в Україні. Ще 8,9 млрд євро припадало на позики Європейського інвестиційного банку та Європейського банку реконструкції та розвитку. Ще 500 млн євро мали бути виділені у вигляді

¹⁸ Група підтримки України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/evropejska-integraciya/vikonannya-ugodi-pro-asociaciyu/grupa-pidtrimki-ukrayini> (дата звернення: 10.10.2023).

¹⁹ Парламентський діалог. Представництво України при Європейському Союзі. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/politichnij-dialog/parlamentskij-dialog> (дата звернення: 10.10.2023).

²⁰ Мартинов А. Розвиток відносин України і Європейського Союзу (1994–2023)... Зазнач. праця. С. 39.

безповоротної фінансової допомоги, зокрема як різноманітні гранти, програми розвитку громадянського суспільства, програми для сприяння децентралізації та посилення місцевого самоврядування тощо²¹. Європа, із свого боку, теж була зацікавлена в такій допомозі Україні, адже із проведенням необхідних реформ Європа отримувала більш надійного партнера, в економіку якого можна інвестувати кошти, при цьому користуватись вигодами торгівлі із ним.

Варто зважати й на те, що процес євроінтеграції України в 2014-2015 рр. проходив в умовах активних бойових дій на сході України та позначився загальним зниженням економічної спроможності, через окупацію Криму та частин Донецької та Луганської областей. Одночасно з тим, 2015 р. став доволі складним для Європейського Союзу. З одного боку стало очевидним, що ЄС немає чіткої стратегії та плану дій проти Росії, заходи якої підривали безпеку в регіоні, як нарівні центральної влади ЄС так і окремих краї-членів Європейського Союзу. На це зокрема й вказує прийняття санкцій на короткострокові терміни та поступове їх продовження, неможливість випрацювати спільну енергетичну політику та в загальному «декларативність» позицій ЄС без чітких дій. З іншого боку, ЄС зіткнувся із серйозними внутрішніми проблемами, на які активно тиснула Росія.

В цей час, чи не вперше РФ вдалась до масових гібридних заходів, щодо розхитування ситуації в ЄС, зокрема використання «енергетичної дипломатії», підтримки радикальних рухів та сил із євроскептичними ідеями, масштабні інформаційні кампанії тощо. Всі ці заходи послаблювали саму ідею Європейського Союзу як консolidованого, інтеграційного проєкту із спільною політикою²². І в центрі всіх цих процесів опинилась Україна. Тож, на рівні із прямими заходами тиску Росії на ЄС, анексія Криму та подальша війна на сході України, була з одного боку заходом, який не дозволяв нормально інтегруватись Україні до Європейського Союзу, а з іншого боку підсилював проблеми в самому ЄС.

²¹ Адаров А. Виклики поглиблених і всеохоплюючих зон вільної торгівлі... Зазнач. праця. С. 38.

²² Хилько О. Відносини Україна – ЄС перед обоюсторонніми викликами. *Зовнішня політика України – 2015: стратегічні оцінки, прогнози та пріоритети*. Київ: ВД «Стилос», 2016. С. 172-174.

Відповідно до цього, увесь 2015 р. в контексті євроінтеграції контрастував із попереднім, 2014 роком. Так, в 2015 р. до «української кризи» спадає інтерес в ЄС, через внутрішні проблеми, заходи української влади щодо євроінтеграції не відповідають очікуванням ЄС, а розбіжності в поглядах у врегулюванні російсько-української війни розходяться, при цьому ЄС тисне на Україну, щодо підписання нових Мінських угод (Мінськ – 2) із не вигідними для України умовами.

Тож, у 2015 р. на перший план відносин України та ЄС виходить два взаємодоповнюючі питання: євроінтеграція та вирішення російсько-української війни, а одночасно із цим вирішення безпекових, торговельно-економічних, гуманітарних, інформаційних проблем. Не маючи чіткого плану заходів щодо врегулювання війни та протистояння Росії, Європа обрала, на її погляд, компромісний варіант примирення. Так, з одного боку впроваджуються санкції проти РФ, Європа говорить про «рішучу відповідь» у випадку більшої ескалації конфлікту з боку Росії та всіляко засуджує її дії, що знаходить відображення в її офіційних документах²³. З іншого боку Європа всіляко хотіла домовлятися із РФ, на що вказує все та ж резолюція: «Підкреслює, що політичні та дипломатичні канали по відношенню до Росії мають залишатися відкритими, щоб уможливити дипломатичне вирішення конфлікту»²⁴.

Примітним в даному аспекті, є те, що сам Європарламент формально визнає відсутність спільного чіткого вектору політики ЄС щодо Росії. Зокрема вказується, що Європарламент «настійно закликає Раду розробити єдину політику щодо Росії, яка зобов'язує 28 держав-членів ЄС та інституції ЄС до чіткого спільного послання...»²⁵. Одночасно із тим, важливим є заклик до підтримки України, зокрема до важливості української Євроінтеграції. Так, Європарламент «підкреслює важливість зобов'язань міжнародної спільноти підтримувати економічну та політичну стабілізацію та реформи в Україні...»²⁶.

²³ Situation in Ukraine. European Parliament resolution of 15 January 2015 on the situation in Ukraine. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52015IP0011&rid=1> (дата звернення: 10.10.2023).

²⁴ Там само.

²⁵ Там само.

²⁶ Situation in Ukraine. European Parliament resolution of 15 January 2015...

І на початках, Україна взялась за здійснення даної програми, втім в подальшому проблеми щодо цього напрямку роботи тільки накопичувались.²⁷ Заважали як впливи РФ в середині країни, так і недостатність ресурсів на здійснення реформ та відсутність політичної волі до проведення цих реформ.

Разом із тим, ще однією причиною похолодання у відносинах між Україною та ЄС був тиск на Україну, щодо підписання нових Мінських угод та змін законодавства, які б надали нового статусу окупованим територіям України і, незалежно від безпекової ситуації, зобов'язали Україну провести там вибори. При цьому, якщо «Мінськ-1», був підписаний із об'єктивних та необхідних міркувань потреби часу для України, то умови «других» Мінських угод були не вигідні для України²⁸. Натомість ЄС продовжував «підштовхувати Україну» до їх підписання. Зокрема, наявний факт, щодо негласної умови надання Україні кредиту МВФ сумою в 17,5 млрд дол. тільки після підписання мирних угод²⁹. Показовим є те, що офіційне оголошення про виділення допомоги Україні, було зроблено МВФ саме в день підписання нових Мінських угод³⁰.

Вже 11 лютого 2015 р. на зустрічі «Нормандської четвірки» було прийнято Декларацію на підтримку Комплексу заходів з виконання Мінських угод, через їх систематичне порушення³¹. Все це не стимулювало більш активну діяльність України в сторону ЄС, як головного партнера. При цьому показувало прояви слабкої позиції Європи, особливо лідерів країн, які брали участь у врегулюванні конфлікту. Хоча сама Європа приймала це за перемогу і 12 лютого 2015 р. на саміті Євросоюзу зробили доповідь А. Меркель та Ф. Олланд, де вказали про

²⁷ Марчук А., Нестеренко О. Оцінка виконання антикорупційної стратегії: досягнення та виклики. Аналітичне дослідження. Міждисциплінарний науково-освітній центр протидії корупції Києво-Могилянської Академії «ACREC». Київ, 2017. С. 63-64.

²⁸ Лашенко О. «Мінськ-1», «Мінськ-2», можливо, «Мінськ-3», а війна на Донбасі триває. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/minski-uhody-donbas-viyuna/31444921.html> (дата звернення: 10.10.2023); Штогрін І. Підписання Мінських угод: пастка для України чи механізм стримування Росії? URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/30146733.html> (дата звернення: 13.10.2023); Володимир Горбулін описав переваги виходу з Мінських угод та їх продовження. URL: <https://novynarnia.com/2016/02/13/volodimir-gorbulin-opisav-perevagi-vihodu-z-minskih-ugod-ta-yih-prodovzhennya/> (дата звернення: 10.10.2023).

²⁹ Хилько О. Відносини Україна – ЄС перед обоюсторонніми викликами. *Зовнішня політика України – 2015: стратегічні оцінки, прогнози та пріоритети*. Київ: ВД «Стилос», 2016. С. 176.

³⁰ Україна домовилася з МВФ про надання 17,5 мільярда. URL: <https://zakarpattya.net.ua/News/135791-Ukraina-domovylasia-z-MVF-pro-nadannia-175-miliarda> (дата звернення: 10.10.2023).

³¹ Оприлюднена декларація «нормандської четвірки». URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/obnarodovana-deklaratsiya-normandskoy-chetverki--12022015122700> (дата звернення: 10.10.2023).

«успіх мирних переговорів» та «намір продовження тиску на Росію»³². Також, закономірно, що за таких умов, РФ не мала наміру припинити тиск на Україну та «розхитувати» ситуацію всередині ЄС та України, заважаючи нормальним темпам проведення євроінтеграції.

Серед запланованих заходів на 2015 р. було й просування в сфері запровадження безвізового режиму для громадян України. Зокрема, тодішній Президент України П. Порошенко, після проходження першого етапу безвізового діалогу з ЄС в 2014 р., заявив, що вже «з січня 2015 р. українці зможуть подорожувати до Європи без віз»³³. Явно така заява була зроблена не без причини, а з урахуванням попередніх темпів євроінтеграції в 2014 р., втім реальність виявилась дещо іншою. Так, 15 квітня 2015 року, за місяць до Ризького саміту, у Верховній Раді України відбулись парламентські слухання «Перспективи запровадження Європейським Союзом безвізового режиму для громадян України», саме на цей саміт Україна поклала чималі сподівання³⁴. В такому ж ключі пройшов 17-тий Саміт Україна – Європейський Союз 27 квітня 2015 р. на якому однією з ключових тем був Ризький саміт «Східного партнерства», «безвіз» та антикорупційні заходи України³⁵.

Вже 14 травня 2015 р., у Верховній Раді України було прийнято постанову «Про Звернення до інституцій та держав - членів Європейського Союзу стосовно виконання Плану дій щодо лібералізації ЄС візового режиму для України», у якій вказувалось про шлях пройдений Україною та закликом ЄС «...визначити чіткий термін запровадження безвізового режиму»³⁶.

На саміті «Східного партнерства», який проходив в Ризі 21–22 травня 2015 р., ЄС оприлюднив свої висновки: був підтриманий європейський вибір України,

³² Minsk marathon talks end up with ceasefire agreement. URL: <https://www.euractiv.com/section/global-europe/news/minsk-marathon-talks-end-up-with-ceasefire-agreement/> (дата звернення: 10.10.2023).

³³ Хоменко С. Президент, який обіцяє: чого не виконав Порошенко. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2016/04/160425_poroshenko_promises_upd_sx (дата звернення: 14.10.2023).

³⁴ 15 квітня 2015 року у Верховній Раді України відбулись парламентські слухання на тему: «Перспективи запровадження Європейським Союзом безвізового режиму для громадян України». URL: https://www.rada.gov.ua/news/Novyny/Parlamentski_slukhannya/107503.html (дата звернення: 14.10.2023).

³⁵ 17th EU-Ukraine summit, Ukraine, 27 April 2015. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/international-summit/2015/04/27/> (дата звернення: 14.10.2023).

³⁶ Про Звернення до інституцій та держав - членів Європейського Союзу стосовно виконання Плану дій щодо лібералізації ЄС візового режиму для України. Постанова. Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/432-19#Text> (дата звернення: 14.10.2023).

втім без підтвердження європейської перспективи. Щодо «безвізу», то ЄС «гаряче вітає прогрес, досягнутий Україною, у реалізації плану дій щодо лібералізації візового режиму», втім, навіть, без підтвердження чіткого терміну запровадження безвізового режиму³⁷. Ймовірно, таке рішення було спричинене з одного боку через описані вище причини, а з іншого його підсилило невиконання Україною умов по антикорупційній діяльності.

Подальші події розвивались доволі стрімко, від критичного напруження до швидкого розв'язання проблеми. Основною «точкою напруження» стало питання Антикорупційного бюро України, зокрема виборів на посаду голови цього органу. Так, спочатку гальмування роботи Антикорупційного бюро, 23 вересня 2015 р. ЄС повідомив, що може відмовити у наданні безвізового режиму для громадян України³⁸. Вже 6 листопада 2015 р., через суттєві проблеми із Антикорупційним бюро, ЄС повідомив Україну, що «втратив довіру» до її заходів і припиняється фінансування антикорупційної прокуратури³⁹. Одразу після цього, розпочався активний міжпарламентський діалог і через тиждень вдалось дійти компромісу, замінивши двох прокурорів⁴⁰.

17 грудня 2015 р. ЄС дав позитивну оцінку Україні щодо виконання вимог для набуття безвізового режиму. Наступного дня (18 грудня 2015 р.) в Брюсселі, відбувся міні-саміт Україна – ЄС, де було підтверджено набуття у повному обсязі угоди про зону вільної торгівлі з 1 січня 2016 р., попри те, що Росія була проти цього рішення та всіляко намагалась на це вплинути. Також, 18 грудня 2015 р., була названа можлива дата надання «безвіз» Україні за умов виконання всіх необхідних реформ до серпня 2016 року. Окрім того, ЄС продовжив санкції проти Росії⁴¹. Так, 2015 р. відзначився доволі неоднозначною ситуацією в процесі євроінтеграції України, на початку року і до його середини відбувся певний спад

³⁷ Joint Declaration of the Eastern Partnership Summit (Riga, 21-22 May 2015). URL: <https://www.consilium.europa.eu/media/21526/riga-declaration-220515-final.pdf> (дата звернення: 15.10.2023).

³⁸ А візи й нині там: Україна втрачає згоду ЄС на швидке скасування Шенгену. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2015/10/13/7039446/> (дата звернення: 15.10.2023).

³⁹ ЄС відмовив Україні у фінансуванні антикорупційної прокуратури. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2015/11/5/566047/> (дата звернення: 10.10.2023).

⁴⁰ Є компроміс з ЄС по антикорупції, Шокін замінить двох людей в комісії – депутат. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2015/11/4/7040347/> (дата звернення: 12.10.2023).

⁴¹ Українська призма: зовнішня політика 2015. 2016. URL: http://fes.kiev.ua/n/cms/fileadmin/upload2/prisma_policy2015_ukr.pdf (дата звернення: 10.10.2023).

в цьому процесі, втім під кінець року було досягнуто важливих зрушень в цьому процесі.

2016 р. розпочався із функціонування угоди про зону вільної торгівлі між Україною та Євросоюзом, після чого відразу розпочалась інтенсифікація економічних відносин. Так, Україна почала поступово зменшувати, а в деяких категоріях скасовувати, ввізні мита. При цьому зменшення мит на імпорту із ЄС для окремих товарних груп проходить протягом 3-10 років. При цьому, Україна також почала активно використовувати надані ЄС тарифні квоти на експорт різних категорій товарів. Вже 22 січня 2016 р. з'явилась інформація, що Україна використала одну із річних тарифних квот, а саме на постачання 400 тис. тон кукурудзи. А 23 лютого 2016 р., вже було вичерпано більшість річних тарифних квот на експорт більшості типів сільськогосподарських товарів⁴². Протягом подальших років торгова активність України та ЄС поступово зростала. Якщо в 2016 р. було надано тільки 26 тарифних квот на рік, то в 2019 р. цей показник зріс до 40, до того ж певна частина із цих квот закривалась доволі швидко. Зростала також і питома вага торгового обороту із ЄС, зокрема в 2019 р. цей показник становив 40,1% від загального торгового обороту України. Таким чином, ЄС не тільки залишався найбільшим торговим партнером України, а й збільшував торговий оборот із Україною⁴³. Тож, початок і подальше функціонування угоди про зону вільної торгівлі між Україною та Євросоюзом було важливим кроком на шляху євроінтеграції України, який закріпив та за рахунок якого поступово нарощувала економічна інтеграція України в Європейський простір.

Ще одним важливим питанням 2016 р. стало продовження скасування віз для громадян України. 21 січня 2016 р. з'явилось перше повідомлення від Європейського парламенту про підтримку подальшого процесу скасування віз для громадян України. 20 лютого 2016 р. Верховна Рада України повідомила, що було завершено прийняття ряду законів, які були необхідні для подальшого

⁴² Мартинов А. Розвиток відносин України і Європейського Союзу (1994–2023)... Зазнач. праця. С. 44-46.

⁴³ Зона Вільної Торгівлі між Україною та ЄС: Досвід та Стратегія. Матеріали круглого столу. В рамках реалізації проекту № 575241-EPP-1-2016-1-UA-EPPJMO-MODULE «Економіка у Європейській Інтеграції: Внутрішні Виклики та Зовнішній Вимір». Львівський національний університет імені Івана Франка. Факультет управління фінансами і бізнесу. 2017. С 21-24.

процесу по запровадженню безвізового режиму⁴⁴. Вже 20 квітня 2016 р., Єврокомісія прийняла рішення, щодо надання громадянам України, які мають біометричний паспорт, можливість відвідування країн Шенгенської зони на термін, який не перевищує 90 днів⁴⁵. Втім, при спробі подальшого просування даного питання, вже в травні на третьому засіданні парламентського комітету асоціації між Україною та ЄС, було наголошено на необхідності належної імплементації прийнятого законодавства⁴⁶. В липні, ЄС повідомив, що вирішення цього питання переноситься на жовтень 2016 р., при цьому на початку серпня були завершені всі необхідні законодавчі процедури щодо безвізового режиму, тож питання залишалось за готовністю ЄС до цього кроку.

28 вересня 2016 р., ЄС заявив, що дане рішення переноситься на листопад 2016 р., орієнтовно на саміт Україна – ЄС, при цьому ЄС хоче зберегти за собою можливість скасування «безвізу» у разі потреби⁴⁷. Протягом листопада, надання «безвізу» публічно підтримало чимало комісарів та представників ЄС. Втім, 24 листопада 2016 р., на 18 саміті Україна – Європейський Союз, цього рішення так і не було прийнято, хоча представники дійшли консенсусу про чим швидше вирішення цього питання⁴⁸.

Вже на консультації, яка проходила 30 листопада 2016 р. між Європейською комісією, Європейським парламентом та Радою ЄС було прийнято проєкт законодавчої резолюції про механізм призупинення безвізових режимів із третіми країнами, одночасно із тим подальше вирішення даного питання переносилось на січневу сесію Європарламенту в 2017 р. Таке рішення було схвалено на Саміті ЄС 15–16 грудня 2016 р.⁴⁹ Тож, протягом цього часу був здійснений певний рух в сторону «безвізу», хоча й кінцевого результату так і не

⁴⁴ 7 речей, які варто знати про безвізовий режим з ЄС. URL: <http://lowcostavia.com.ua/bezvizoviy-regim-7-rechey-varto-znaty/> (дата звернення: 15.10.2023).

⁴⁵ Шлях до безвізу. Десять років надій і тривоги. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/2225111-slah-do-bezvizu-desat-rokiv-nadij-i-trivog.html> (дата звернення: 14.10.2023).

⁴⁶ Мартинов А. Розвиток відносин України і Європейського Союзу (1994–2023)... Значчя праця. С. 47.

⁴⁷ Там само. С. 48.

⁴⁸ 18th EU-Ukraine Summit: Support, Solidarity and a Strengthened Partnership. URL: <https://www.pubaffairsbruxelles.eu/eu-institution-news/18th-eu-ukraine-summit-support-solidarity-and-a-strengthened-partnership/> (дата звернення: 10.10.2023).

⁴⁹ 26 років до безвізу. Тернистий шлях від незалежності до позитивного рішення ЄС. URL: <https://tsn.ua/politika/25-rokiv-do-bezvizu-ternistiy-shlyah-vid-nezalezhnosti-do-ostannogo-samitu-ukrayina-yes-812838.html> (дата звернення: 10.10.2023).

було досягнуто в 2016 р. На це вплинуло чимало факторів, з одного боку прийнятті Україною закони часто не функціонували належним чином, а з іншого Європа серйозно гальмувала цей процес, зокрема, через недавні мітинги проти мігрантів, питання виходу Великої Британії з Європейського Союзу, яке постало влітку 2016 р., тиску євроскептиків, прийняття нових санкцій проти РФ та активний діалог щодо цього, а також загальної політичної неготовності до цього рішення.

Серед інших заходів, що сприяли євроінтеграції, можна виділити проведення засідання міжпарламентської асамблеї Східного партнерства EURONEST, яке пройшло 22 березня 2016 р., втім змін в питаннях євроінтеграції та не відбулось⁵⁰. Також, на початку березня в Європейському парламенті проходив український тиждень. 2 березня 2016 р. відбулось Спільне комюніке Бюро Парламентського комітету асоціацію між Україною та Європейським Союзом, де рекомендувалось підвищити рівень політичної культури та відповідальності в Українському парламенті⁵¹.

30 червня 2016 р. Україна приєдналась до Євроюсту, підписавши відповідну угоду, а також була підписана угода між Урядом України та Європейським співтовариством з атомної енергії про наукову і технологічну співпрацю та асоційовану участь України у Програмі наукових досліджень та навчання Євратом⁵².

Також, в жовтні ЄС оголосив про виділення 104 млн євро для України, які будуть спрямовані на підтримки реформування державної служби в Україні протягом 2016-20 років. Тож, 2016 р. позначився загальним «потеплінням» відносин порівняно із 2015 р., але при цьому із гальмуванням певних процесів з боку ЄС, зокрема в затягуванні із скасування віз для громадян України.

⁵⁰ Fifth Ordinary Session of the Euronest Parliamentary Assembly. URL: <https://www.europarl.europa.eu/euronest/en/plenary/5th-ordinary-session> (дата звернення: 10.10.2023).

⁵¹ Спільне Комюніке Бюро Парламентського комітету асоціації між Україною та Європейським Союзом. URL: <http://www.golos.com.ua/article/265093> (дата звернення: 15.10.2023).

⁵² Єврокомісія виділяє 104 мільйони євро на реформування держслужби. URL: <https://www.unian.ua/eurobusiness/1685811-evrokomisiya-vidilyae-104-milyoni-evro-na-reformuvannya-derzslujbi.html> (дата звернення: 10.10.2023).

Одночасно із тим, в ЄС виникло чимало нових проблем, які заважали більш активному діалогу із Україною.

2017 розпочався із чергової активізації питання по «безвізу». На січневій сесії Європарламент погодив лібералізацію візового режиму для громадян України. Також, 2 березня 2017 р. ЄС повідомив, що тріалог в середині ЄС щодо «безвізу» завершився успішно і залишились лише процедурні аспекти. 27 квітня 2017 р. безвізовий режим був затверджений Комітетом постійних представників ЄС (COREPER), а 11 травня 2017 р. Радою ЄС⁵³. Вже 17 травня 2017 р. під час церемонії в Європарламенті у м. Страсбург було підписано угоду про візову лібералізацію для громадян України⁵⁴. Дана угода набула чинності 11 червня 2017 р., а 30 червня було повністю завершено процедуру ратифікації Угоди про асоціацію одночасно із тим в повному обсязі почав працювати «безвіз». Тож, дана Угода стала ще одним важливим кроком євроінтеграції України, вона дозволила посилити культурні та міжсуспільні зв'язки між Україною та ЄС.

Продовжувався також загальний політичний діалог щодо імплементації Угоди про асоціацію та поглиблення інтеграції підписанням інших угод і входженням України до різних структур ЄС. При цьому варто зважати, що додаткове навантаження на структури ЄС становив процес виходу Британії із ЄС. Так, ще 8 лютого 2017 р., Верховною Радою України було ратифіковано Угоду про співробітництво між Україною та Європейською організацією з питань юстиції, метою якої було «посилення співробітництва між Україною і Євроюстом у боротьбі з тяжкими злочинами, зокрема організованою злочинністю і тероризмом»⁵⁵.

13 липня 2017 р. відбувся 19-й Саміт Україна – ЄС, на якому «привітали завершення ратифікації угоди про асоціацію та нещодавнє набуття чинності лібералізації візового режиму для громадян України, що є фундаментальними кроками на шляху зміцнення партнерства між Україною та ЄС...», а також

⁵³ Безвізовий діалог Україна-ЄС. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/dialog-u-sferi-yusticiyi-svobodi-ta-bezpeki/pro-rozvitok-bezvizovogo-dialogu-mizh-ukrayinoyu-ta-yes> (дата звернення: 10.10.2023).

⁵⁴ У Європарламенті підписали угоду про безвіз для України. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/28493485.html> (дата звернення: 15.10.2023).

⁵⁵ Угода про співробітництво між Україною та Європейською організацією з питань юстиції. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_024-16#Text (дата звернення: 15.10.2023).

рекомендували українцям «бути рішучими, хоробрими, послідовними...»⁵⁶. Також, від України була пропозиція розробки нового формату переговорів, який отримав назву «посилена асоціація»⁵⁷. Таким чином, політичний діалог продовжувався фактично на тому ж рівні, що й в попередній рік. При цьому всі важливі заходи для яких потрібно було активне реформування та прийняття необхідних законів, зокрема й «безвіз», вже були прийняті станом на кінець 2017 р. Одночасно із тим, рівень імплементації даних реформ залишався не на належному рівні, чого не міг не помічати ЄС.

Продовжувалась та інтенсифікувалась також економічна взаємодія між Україною та ЄС. Зокрема, протягом 2017 р. для наповнення Фонду енергетичної ефективності до України надійшло до 100 млн євро, а на 87 проектів ЄС в Україні ЄС виділив 245 млн євро. Також, в межах Угоди про асоціацію було надано 55 млн євро для ефективного управління державними фінансами⁵⁸. Щодо торгівлі, то за 2016 р. із України було експортовано товарів та послуг до ЄС на суму в 12,2 млрд дол., а станом на жовтень 2017 р. цей показник вже становив 27,5 млрд дол. Також, Україна потрапила в десятку експортерів харчової продукції до ЄС⁵⁹. Таким чином економічні відносини між Україною та ЄС мали позитивний характер та активно розвивались.

2018 р. позначився спаданням діалогу та кількістю заходів між ЄС та Україною щодо Євроінтеграції, натомість на перше місце виходили перемовини про санкції проти РФ, питання будівництва «Північного потоку-2» та протягом цього часу ЄС був заклопотаний непростими переговорами щодо Брекзиту. Окрім того, явним було спадання рівня реформаторської діяльності України в порівнянні із попередніми роками. Все більше Україна демонструвала зовнішні ознаки Євроінтеграції, але не надавала значення належній імплементації реформ всередині країни, що отримувало прояви «фасадної Євроінтеграції» та не

⁵⁶ EU-Ukraine Summit, 12-13 July 2017. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/international-summit/2017/07/12-13/> (дата звернення: 15.10.2023).

⁵⁷ Україна пропонує ЄС новий формат асоціації. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2017/05/12/7065628/> (дата звернення: 16.10.2023).

⁵⁸ Мартинов А. Розвиток відносин України і Європейського Союзу (1994–2023)... С. 45-50.

⁵⁹ Зовнішня торгівля України товарами та послугами у 2017 році. Статистичний збірник. Державна служба статистики України. 2018. С. 12-16.

стимулювало позитивний політичний діалог із ЄС. Зокрема, ще на початку року - 17 січня, співголова Парламентської асамблеї «Східного партнерства» Р. Гармс відвідала Україну і наголосила, що ЄС очікує на конкретні результати реформ. А вже наступного дня, 18 січня 2018 р., з'явилась інформація, що невиконання вимог МВФ щодо Антикорупційного суду приведе до скасування гарантії банку на передачу суми близько \$800 млн на підтримку ключових реформ в Україні, а також ЄС може переглянути функціонування безвізового режиму⁶⁰. 23 травня 2018 р. під час свого візиту до Києва, Єврокомісар з питань європейської політики сусідства та розширення Й. Ган наголосив, Україні бракує конкретних результатів у боротьбі з корупцією⁶¹. Такі ж заяви звучали і від багатьох інших європейських політиків. Втім, Україна швидко замінила необхідні пункти закону та вже 7 червня 2016 р. його було прийнято із всіма правками⁶². Можна зазначити й те, що Захід в цілому та ЄС зокрема не був задоволений таким станом справ, коли Україну доводилось «активно стимулювати» до подальшої євроінтеграції.

В такому ж контексті проходив і загальний політичний діалог між Україною та ЄС. Так, на засіданні 7-ї Парламентської асамблеї «Східного партнерства», яке пройшло 24–27 червня 2018 р., обговорювались інвестиційні, безпекові, реформаційні питання, а також можливості блокування побудови газопроводу «Північний потік-2»⁶³. В цілому, питання щодо «Північного потоку-2» стало все частіше фігурувати в політичному діалозі між Україною та ЄС, зокрема, напередодні Саміту Україна – ЄС, Верховна Рада України звернулася до ЄС щодо поглиблення відносин із Україною та закликом припинення побудови газопроводу в обхід України.

Вже на самому 20-у Саміті Україна – ЄС, який пройшов 9 липня 2018 р., було підтверджено «міцне партнерство» та обіцянка «посилити політичну

⁶⁰ Світовий банк теж висунув вимоги щодо Антикорупційного суду, на кону \$800 млн. URL: <https://www.euointegration.com.ua/news/2018/01/16/7076165/> (дата звернення: 17.10.2023).

⁶¹ Єврокомісар: Україні бракує конкретних результатів у боротьбі з корупцією. URL: <https://www.euointegration.com.ua/news/2018/05/23/7082100/> (дата звернення: 17.10.2023).

⁶² Рада прийняла закон про Антикорупційний суд. Україна виконала ключову вимогу Заходу. URL: https://lb.ua/news/2018/06/07/399741_rada_prinyala_zakon.html (дата звернення: 17.10.2023); Закон України. Про Вищий антикорупційний суд. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 24, ст.212. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2447-19#Text> (дата звернення: 17.10.2023).

⁶³ Minutes of the 7th Plenary Session of 26 June 2018, 16.00-19.30, and 27 June 2018, 09.30-12.30. Brussels. URL: https://www.euoparl.europa.eu/cmsdata/218544/minutes_nest_7th_euronest_session.pdf (дата звернення: 18.10.2023).

асоціацію та економічну інтеграцію України з ЄС», втім нічого конкретного визначено не було⁶⁴. 17 грудня 2018 р. засідання Ради асоціації Україна – Євросоюз, де Україна закликали до потужніших санкцій проти РФ та більшої підтримки України, там же були підписані 5 угод про фінансування різних проєктів в Україні та низка інших документів⁶⁵. Також, в 2018 р. почала працювати інформаційно-аналітична система моніторингу виконання Угоди про асоціацію «Пульс Угоди», яка є важливим інструментом для забезпечення прозорості та підзвітності у процесі євроінтеграції України⁶⁶. Такий же поступальний рух відбувався і в економічних відносинах між Україною та ЄС. Так, в 2018 р. було виділено ще 50 млн євро для України, які направлялись на допомогу управлінню державними фінансами та погоджено виділення одного мільярда євро макрофінансової допомоги. Щодо торгових зв'язків, то загальний показник зріс в середньому на 2-3%, найбільше зростання в 5% відбулось в сфері аграрної продукції⁶⁷.

2019 р. в загальному продовжив тенденції попереднього року, одночасно із цим, в цей рік відбулись зміни у владі як України так і ЄС. Так, на виборах Президента України в другому турі, який відбувся 21 квітня 2019 р., перемогу отримав В. Зеленський. Також, 21 липня 2019 р. відбулись парламентські вибори в Україні, на яких більшість мандатів (254 з 450) отримала партія «Слуга народу». Також, протягом 23 – 26 травня 2019 р. відбувались вибори до Європейського Парламенту, а 2 липня на відповідному саміті ЄС були обрані нові голови та представники пізніх органів ЄС, зокрема президенткою Європейської комісії було обрано У. фон дер Ляйєн, головою Європейської Ради - Ш. Мішеля, президенткою Європейського центрального банку – К. Лагард, верховним представником ЄС з питань зовнішньої політики – Ж. Борреля⁶⁸. Таким чином

⁶⁴ EU-Ukraine summit, 9 July 2018. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/international-summit/2018/07/09/ukraine/> (дата звернення: 18.10.2023).

⁶⁵ Joint press statement following the 5th Association Council meeting between the EU and Ukraine. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2018/12/17/joint-press-statement-following-the-5th-association-council-meeting-between-the-european-union-and-ukraine/> (дата звернення: 18.10.2023).

⁶⁶ Пульс Угоди, моніторинг реалізації плану заходів з виконання Угоди. URL: <https://pulse.kmu.gov.ua/ua/current-progress> (дата звернення: 18.10.2023).

⁶⁷ Мартинов А. Розвиток відносин України і Європейського Союзу (1994–2023)... С. 52-55.

⁶⁸ European Council conclusions, 30 June - 2 July 2019. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2019/07/02/european-council-conclusions-30-june-2-july-2019/> (дата звернення: 18.10.2023).

відбулась зміна влади як в Україні так і в ЄС, що позначилось подальшим спаданням політичного діалогу та міжінституційних контактів.

Протягом першої половини 2019 р. також проходив політичний діалог, але суттєвих зрушень, як і в попередній рік, не відбувалось. При цьому як в Україні так і в ЄС відбувалась зміна влади, продовжувався процес Брекзиту, а імплементація законодавства в Україні проходила все так же повільно. Серед важливих заяв в цей час можна відмітити те, що ЄС визнав Росію нестратегічним партнером та зазначив, що вона «...намагається силою перекроїти європейські кордони», при цьому вказав, що ніколи не визнає Крим російським⁶⁹. В 2019 р. також відбувалось відзначення десятиліття «Східного партнерства» і 13 травня 2019 р. відбулась зустріч міністрів закордонних справ «Східного партнерства», де вказувалось на подальшій ефективній роботі в цьому напрямку та підтримки східних партнерів ЄС. Одночасно із цим, П. Порошенко закликав ЄС надати Україні, Грузії і Молдові реальну перспективу членства в ЄС⁷⁰. Також, вже після обрання В. Зеленського Президентом України, він здійснив свій перший офіційний візит до ЄС протягом 4–5 червня 2019 р., де підтвердив незмінність євроінтеграційного курсу України⁷¹.

Вже 8 липня 2019 р. відбувся 21 саміт Україна – ЄС, на якому були підтвержені «міцність політичних та економічних зв'язків між ЄС та Україною», «обговорений процес імплементації угоди про асоціацію та шляхи розвитку відносин між ЄС та Україною», а також підписані угоди щодо антикорупційної діяльності, допомоги Донбасу та різні секторальні угоди на суму близько 120 млн євро⁷². 5 листопада в Брюсселі відбулось п'яте засідання Комітету асоціації Україна – ЄС, на якому Віце-прем'єр-міністр з питань європейської та євроатлантичної інтеграції Д. Кулеба окреслив п'ять пріоритетів

⁶⁹ Резолюція Європарламенту: Росія більше не стратегічний партнер Євросоюзу. URL: <https://www.ispc.org.ua/archives/1635> (дата звернення: 18.10.2023).

⁷⁰ Україна-ЄС: шлях до політичної асоціації. Центр Разумкова. Київ, 2021. С. 18.

⁷¹ Перший міжнародний візит Володимира Зеленського. URL: <https://tsn.ua/politika/pershiy-mizhnarodniy-vizit-volodimira-zelenskogo-tekstoviy-onlayn-1356507.html> (дата звернення: 10.10.2023).

⁷² EU-Ukraine summit, Kyiv, Ukraine, 8 July 2019. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/international-summit/2019/07/08/> (дата звернення: 18.10.2023).

інтеграції України до ЄС та закликав прискорювати європейську інтеграцію у найважливіших сферах⁷³.

В таких же темпах проходила економічна співпраця. Так, за 2018 р. Україна зайняла 5 місце за експортом аграрної продукції до ЄС⁷⁴. Також, у вересні Україна отримала дозвіл на експорт овочів і фруктів до ЄС. В загальному торговий оборот із ЄС за 2019 р. склав 20 750 млн дол. Питома вага ЄС у загальному обсязі експорту товарів з України зросла до 41,5%, а загальний відсоток торгового обороту зріс майже на 3% в порівнянні із попереднім роком⁷⁵. Тож, в цілому, продовжувалась повільна, але позитивна динаміка відносин із ЄС, як в політичному діалозі так і в економічних відносинах. Проте, в Україні досі залишались проблеми із належною імплементацією законодавства, що серйозно гальмувало темпи євроінтеграції та виконання Угоди про асоціацію. Із свого боку ЄС теж не поспішав інтенсифікувати процес євроінтеграції, як через власні, вище перелічені, причини так і через небажання або не змогу прискорити цей процес із сторони України.

2020 р. не відзначився особливим пришвидшенням в процесі євроінтеграції, ба більше протягом цього року виникло чимало нових викликів для ЄС, які довелось терміново вирішувати, одночасно із такими ж викликами зітнулася Україна. Так, тільки в кінці січня 2020 р. закінчились переговори щодо Брекзиту, і Велика Британія офіційно покинула ЄС. Також, вже в лютому 2020 р. в Європі почали реєструватись перші масові випадки захворювання на COVID-19. Протягом лютого 2020 р. більшість країн ЄС ввели режим надзвичайного стану, а вже із березня розпочався жорсткий карантинний режим⁷⁶. При цьому на початку пандемії країни ЄС не мали чіткого плану дій та часто діяли порізно. В

⁷³ Dmytro Kuleba outlines five priorities of Ukraine's integration to the EU. URL: <https://www.kmu.gov.ua/en/news/dmitro-kuleba-u-bryusseli-nazvav-pyat-prioritetiv-integraciyi-do-yes> (дата звернення: 19.10.2023).

⁷⁴ Україна увійшла до Топ-5 експортерів агропродукції до ЄС. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2019/01/10/644186/> (дата звернення: 19.10.2023).

⁷⁵ Довідка «зовнішня торгівля України товарами та послугами у 2019 році». URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=30d3074d-6882-4aac-bc4f-f4af8a30b221&title=DovidkazovnishniaTorgivliaUkrainiTovaramiTaPoslugamiU2019-Rotsi> (дата звернення: 19.10.2023).

⁷⁶ Хронологія: як поширювалася коронавірусна пандемія у світі. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/coronavirus-timeline/30870716.html> (дата звернення: 10.10.2023).

Україні карантинні заходи розпочались із 12 березня 2020 р. та поступово продовжувались. При цьому як в Україні так і в ЄС здійснювались значні обмеження щодо соціального дистанціювання, закриття шкіл, призупинення роботи громадських заходів, закриття кордонів, низки фіскальних заходів для підтримки підприємств тощо. Все це нанесло серйозний удар по економіці та викликало переорієнтацію сфери послуг, одночасно із тим уряди країн виділяли великі кошти на боротьбу COVID-19. При цьому такою ситуацією користались Росія та Китай для послаблення самого ЄС та його впливу на інші країни⁷⁷. Подібна, але більш контрольована ситуація тривала ще протягом 2021 р. Тож, закономірно, що в таких умовах проводити більш активний політичний діалог щодо євроінтеграції було практично не можливо, одночасно із тим посилилась взаємодія у сфері охорони здоров'я та відновлення від наслідків пандемії.

Щодо загального перебігу подій 2020 р., то ще 28 січня відбулось 6-е засідання Ради асоціації між Україною та ЄС, де були обговорені амбіції України на 2020 р., також ЄС привітав позитивний вплив безвізового режиму та результати у втіленні Угоди про асоціацію, втім закликав «активніше продовжити реформи»⁷⁸. В лютому 2020 р., Європейським Союзом були ініційовані зміни до функціонування «національного механізму координації взаємодії органів державної влади...», зокрема до «Міжвідомчої координаційної ради...», так як ЄС досі непокоївся за належну витрату коштів та потребував більшої прозорості та ефективності в їх використанні. Україна дані зміни внесла⁷⁹.

Вже із березня 2020 р. як Україна так і ЄС почали активно здійснювати заходи по боротьбі із пандемією, при цьому більша частина офіційної комунікації поступово переходила в телефонний або онлайн режим. Вже в квітні ЄС повідомив про майбутню передачу Україні 190 млн євро на боротьбу з

⁷⁷ Вдовиченко В. Воротнюк м. Пандемія COVID-19 в ЄС: егоїзм, солідарність чи поширення впливу? *Рада зовнішньої політики «Українська призма»*. 2020. С. 45-50.

⁷⁸ Joint press statement following the 6th Association Council meeting between the EU and Ukraine. URL: https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/joint-press-statement-following-6th-association-council-meeting-between-eu-and-ukraine_uk (дата звернення: 19.10.2023).

⁷⁹ Постанова Про запровадження національного механізму координації взаємодії органів державної влади з метою захисту фінансових інтересів України та Європейського Союзу. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1110-2017-%D0%BF#Text> (дата звернення: 19.10.2023).

коронавірусом⁸⁰. Також, до України надходила й інша допомога від країн ЄС. Протягом всього 2020 р. Україна була декілька разів виключена із списку країн безпечних щодо пандемії коронавірусу через зростання кількості хворих, що негативно впливало на туристичну складову.

Чи не найважливішою подією став 22-й Саміт Україна – Європейський Союз, який пройшов 6 жовтня 2020 р. та став першим самітом, що відбувся фізично після початку пандемії. На даному саміті було підтверджено «відданість зміцненню політичної асоціації та економічної інтеграції України з Європейським Союзом», обговорено ефективність реформ та відзначено ефективність євроінтеграції. ЄС зобов'язався виділити 1,2 млрд. євро макрофінансової допомоги на боротьбу із COVID-19 та було підписано 3 інші угоди на виділення Україні понад 60 млн євро. Відбулись переговори про промисловий безвіз. Також, на 2021 р. було заплановано проведення моніторингу ефективності виконання Угоди про асоціацію⁸¹. Таким чином, хоч темпи євроінтеграції не пришвидшились, Україна продовжила активно взаємодіяти із ЄС, зокрема й у вирішенні питання пандемії.

Щодо економічних відносин в цей час, то найбільш активно проходило обговорення спрощення процедур сертифікації для промислових товарів - промислового безвізу. Так, на початку березня експерти із ЄС проводили моніторинг готовності України до спрощення процедур сертифікації. Вже в травні відбулись переговори, щодо адаптації українських виробників до стандартів ЄС, а в жовтні на саміті Україна-ЄС обговорено готовність до переходу на наступний рівень взаємодії із цього питання⁸². Також із 1 січня 2020 р. Україна ввела нульове мито на певний перелік товарів із ЄС. Щодо загальних показників експорту, то в порівнянні із попереднім роком вони дещо знизились, що закономірно, зважаючи на ситуацію із пандемією. Так, загальна сума

⁸⁰ ЄС надасть Україні 190 млн євро на боротьбу з коронавірусом. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2020/04/08/novyna/suspilstvo/yes-nadast-ukrayini-190-mln-yevro-borotbu-koronavirusom> (дата звернення: 19.10.2023).

⁸¹ EU-Ukraine summit, 6 October 2020. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/international-summit/2020/10/06/> (дата звернення: 27.10.2023).

⁸² Доступ українських товарів до ринку ЄС. Угода АСАА. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/torgovelnno-ekonomichne-spivrobitnictvo-ukrayina-yes/dostup-ukrayinskih-tovariv-do-rinku-yes-ugoda-asaa> (дата звернення: 19.10.2023).

експортованих Україною до ЄС товарів та послуг становила 18 604 млн. дол., в порівнянні із 2019 р. відсоток експорту знизився на 10%, а загальна питома вага ЄС у загальному обсязі експорту товарів з України знизилась майже на 3% та становила 37,8%, при цьому відсоток експорту з Китаєм зріс на 97%, що замінило частку експорту до ЄС⁸³. Тож, попри пандемію та ускладнення економічної ситуації торгівлі відносини із ЄС доволі активно продовжувались, а економічна інтеграція України до ринку ЄС не зупинялась.

2021 р. відзначився більш позитивною динамікою відносин між Україною та ЄС в цілому та в політичному діалозі зокрема. При цьому глобальні проблеми нікуди не зникли, все ще продовжувалась пандемія коронавірусу та суттєво загострювалась ситуація між Україною та РФ, через накопичення останньою своїх військ на кордоні з Україною. Окрім того, Україна та ЄС поступово інтенсифікували євроінтеграційний діалог. Так, 2 лютого 2021 р. Міністри закордонних справ України, Грузії та Молдови направили до ЄС лист про спільне стратегічне бачення подальшого розвитку Східного партнерства, в якому вказувалось, що «Відкриття нових горизонтів співпраці для найбільш зацікавлених та відданих європейському вектору розвитку держав-партнерів сприятиме їх тіснішому політичному, економічному та секторальному зближенню з ЄС»⁸⁴.

Вже 10 лютого 2021 р. в Європейському парламенті пройшли слухання щодо виконання Україною положень Угоди про асоціацію і наступного дня Європарламент видав відповідну резолюцію. В ній вкотре зазначалось, що «Україна має європейську перспективу», «(ЄП) підтверджує непохитну підтримку та відданість суверенітету та територіальній цілісності України в межах її міжнародно визнаних кордонів», «вітає проведені Україною реформи» та в загальному дають схвальну оцінку виконанню Угоди про асоціацію. Одночасно із тим, Європарламент залишив чимало зауваг, наприклад

⁸³ Зовнішня торгівля України товарами та послугами у 2020 році. За даними Держстату. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Download?id=81f6a7ad-fc69-4991-a2d1-a50683080700> (дата звернення: 20.10.2023).

⁸⁴ Україна, Грузія та Молдова висловили спільне бачення подальшого розвитку Східного партнерства у листі до ЄС. URL: <https://mfa.gov.ua/news/ukrayina-gruziya-ta-moldova-vislovili-spilne-bachennya-podalshogo-rozvitku-shidnogo-partnerstva-u-listi-do-yes> (дата звернення: 20.10.2023).

необхідність завершення розпочатих реформ та їх належної імплементації, зокрема у сферах верховенства права та боротьби з корупцією.

Також зазначалось, що «Україна не повинна випускати з уваги той факт, що рівень політичної, технічної та фінансової підтримки з боку ЄС залежатиме від того, наскільки вона виконує зобов'язання ... щодо процесу реформ». Окрім того вказувалось на необхідність оновлення параметрів Угоди про асоціацію та поглибленої і всеохоплюючої зони вільної торгівлі відповідно до нових умов⁸⁵. Цього ж дня МЗС України у дало коментар щодо цієї резолюції, в якому погодилось із зазначеними нюансами⁸⁶. Ці ж нюанси були прийняті на сьомому засіданні Ради асоціації Україна – Євросоюз.

Із квітня 2021 р. ситуація навколо кордону України та Росії почала загострюватись, остання накопичувала там все більше військової техніки. Відповідно, як Україна так і ЄС давали на це реакцію. Протягом квітня лунало чимало заяв від офіційних представників ЄС щодо необхідності відведення військ Росією⁸⁷. На фоні цього від України лунали пропозиції щодо активізації політичного діалогу із ЄС. Зокрема, 21 квітня 2021 р. на пленарному засіданні 9-ї сесії EURONEST PA обговорювали питання безпеки та зміцнення політичного діалогу, як одного із найважливіших важелів безпеки для країн Східного партнерства⁸⁸.

В середині травня 2021 р. Україна, Грузія та Молдова заснували «асоційоване тріо» для посиленої співпраці з питань європейської інтеграції⁸⁹.

⁸⁵ European Parliament resolution of 11 February 2021 on the implementation of the EU Association Agreement with Ukraine. URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0050_EN.html (дата звернення: 20.10.2023).

⁸⁶ Коментар МЗС України щодо ухвалення Європейським Парламентом Доповіді про імплементацію Угоди про асоціацію Україна-ЄС. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/komentar-mzs-ukrayini-shchodo-uhvalennya-yevropejskim-parlamentom-dopovidi-pro-implementaciyu-ugodi-pro-asociaciyu-ukrayina-yes> (дата звернення: 20.10.2023).

⁸⁷ ЄС закликав Росію відвести свої війська від українського кордону. URL: <https://suspilne.media/123654-es-zaklikav-rosiu-vidvesti-svoi-viyska-vid-ukrainskogo-kordonu/> (дата звернення: 20.10.2023).

⁸⁸ The issues of security and strengthening of political dialogue are the most important for the Eastern Partnership countries - the topics of the plenary session of the 9th session of the EURONEST PA. URL: <https://www.rada.gov.ua/en/news/News/207074.html> (дата звернення: 20.10.2023).

⁸⁹ Україна, Грузія та Молдова заснували «асоційоване тріо» для об'єднання зусиль з євроінтеграції – Кулеба. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-asotsiyovane-trio-ukrayina-gruziya-moldova/31259230.html> (дата звернення: 20.10.2023).

Від 4 червня 2021 р. ЄС та Україна розпочали діалог з кібернетичної безпеки⁹⁰. Також, під час саміту ЄС, який пройшов 24–25 червня 2021 р., було затверджено принцип взаємодії з Росією та стратегія її стримування⁹¹. Тож, в умовах загострення ситуації із Росією, політичний діалог України та ЄС посилювався, здійснювались заходи щодо посилення обороноздатності України.

Доволі важливим та змістовним виявився 23-й саміт Україна – ЄС, який пройшов 12 жовтня 2021 р. На даному саміті було обговорено виконання Угоди про асоціацію, пандемію, питання безпеки. Зокрема, сторони «привітали результати, досягнуті в рамках Угоди про асоціацію та успіх поглибленої та всеохопної зони вільної торгівлі...», «домовилися про подальше посилення економічної інтеграції та співробітництва...», «визнали значний прогрес, досягнутий Україною в процесі реформ...» та «наголосили на необхідності активізації зусиль, зокрема щодо судових реформ, боротьби з корупцією та реформування сектору безпеки». Також, обговорили потенціал «Асоційованого тріо», можливість військово-навчальної місії ЄС в Україні та підписали три угоди, зокрема й угоду про відкрите небо⁹².

На початку грудня 2021 р. Україна приєдналася до «Європейського фонду забезпечення миру» і в цей же час отримала додаткові 31 млн євро військово-технічної допомоги від ЄС⁹³. Також, в кінці грудня Європарламент ще раз наголосив, що Росія повинна негайно вивести свої сили, які загрожують Україні⁹⁴. Таким чином під кінець 2021 р. ситуація із Росією все більше загострювалась. При цьому Україна посилювала політичний та безпековий діалоги із ЄС та прогнозували значні темпи пришвидшення євроінтеграції на наступні роки.

⁹⁰ Україна та ЄС започаткували Кібердіалог. URL: <https://mfa.gov.ua/news/ukrayina-ta-yes-zapochatkuvali-kiberdialog> (дата звернення: 20.10.2023).

⁹¹ European Council meeting (24 and 25 June 2021) – Conclusions. URL: <https://www.consilium.europa.eu/media/50763/2425-06-21-euco-conclusions-en.pdf> (дата звернення: 21.10.2023).

⁹² EU-Ukraine summit, Kyiv, Ukraine, 12 October 2021. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/international-summit/2021/10/12/> (дата звернення: 21.10.2023).

⁹³ Перший день переговорів у Стокгольмі: Україна приєдналася до Європейського фонду забезпечення миру – Дмитро Кулеба. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/31591202.html> (дата звернення: 21.10.2023).

⁹⁴ Russia must immediately withdraw its forces threatening Ukraine. URL: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20211210IPR19223/russia-must-immediately-withdraw-its-forces-threatening-ukraine> (дата звернення: 21.10.2023).

Висновки до розділу 1. Відмова української влади в 2013 р. від підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС стала ключовим моментом, який запустив процес становлення нового етапу євроінтеграції. Євромайдан та подальше розгортання Революції Гідності стали заключним актом у визначенні інтеграційного курсу України в напрямку Заходу. Одночасно із цим критичним вибором, українське населення стикнулось із великим викликом виборювання власних прав і свобод, власної гідності та необхідності відсічі Росії, яка не бажала відпустити Україну із сфери свого впливу. В результаті цього вибору Україна уклала Угоду про асоціацію із ЄС в 2014 р., як один із основних документів, який визначає напрямок інтеграції України.

Поступово, протягом протікання процесу євроінтеграції з'являлись нові ініціативи та суттєво поглиблювалась взаємодія, зокрема почала працювати поглиблена і всеохоплююча зона вільної торгівлі відбулась лібералізація візового режиму між Україною та ЄС, поглибилась економічна взаємодія, Україна виконувала пункти передбачені Угодою про асоціацію тощо. Також, протягом цього періоду Україна зіткнулась із чималими проблемами як у внутрішньому так і в зовнішньому становищі, втім євроінтеграційний шлях залишався непорушним. Із свого боку ЄС також вітає євроінтеграційні зрушення України.

РОЗДІЛ 2. ПОВНОМАСШТАБНА РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ПРОЦЕС ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Протягом 2022 р. відбулись значні зміни в процесі євроінтеграції. З одного боку в 2022 р. мала відбуватись значна інтенсифікація відносин України з ЄС, зокрема й в рамках співпраці Асоційованого тріо, а з іншого боку, рівень тривоги та занепокоєності щодо накопичення Росією військ на кордоні з Україною все більше зростає. Щодо цього також непокоївся і Європейський Союз, адже реальна повномасштабна війна на території Європи підважила б особливості системи безпеки в Європі, нанесла б колосальний удар по економіці, гуманітарному та демографічному становищу регіону. Тож, від самого початку 2022 р. ЄС все більше залучається до співпраці з Україною в безпековій сфері, одночасно із цим здійснює спроби, в основному переговорними методами, вслякко убезпечити Україну від нападу Росії.

Ще 3 січня 2022 р., був анонсований візит до Києва Верховного представника ЄС з питань спільної зовнішньої політики Ж. Борреля. Протягом 4-6 січня 2022 р. він перебував в Україні та вперше, із початку російсько-української війни в 2014 р., відвідав регіони Донбасу, а також зустрівся із Прем'єр-міністром України Д. Шмигалем. На самій зустрічі, представники ЄС озвучили намір започаткувати в Україні військову навчальну місію Євросоюзу, що мало б стати одним із важливих заходів поглиблення безпекової співпраці між Україною та ЄС⁹⁵. Тим часом ситуація продовжувала загострюватись і 14 січня 2022 р. МЗС РФ С. Лавров відреагував на дії України та ЄС, щодо посилення безпекових заходів, заявивши, що «такі дії ведуть до конфлікту», Росія чекає на «гарантії безпеки», військова місія ЄС в Україні є не припустимою для РФ та те, що «терпінню РФ настав кінець...»⁹⁶.

На фоні цього Україна розпочала консультації із представниками ЄС щодо безпекової ситуації. Зокрема, 18 січня 2022 р. Міністр закордонних справ України

⁹⁵ Шмигаль зустрівся з Боррелем – говорили про безпеку і протидію агресії РФ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3380998-smigal-zustrivsa-z-borrelem-govorili-pro-bezpeku-i-protidii-agresii-rf.html> (дата звернення: 21.10.2023).

⁹⁶ «Нашому терпінню настав кінець»: Лавров зажадав від Заходу швидкої реакції щодо «гарантій безпеки». URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-lavrov-zahid-vymogy/31654349.html> (дата звернення: 21.10.2023).

Д. Кулеба зустрівся у Києві із федеральною міністеркою закордонних справ Німеччини А. Бербок⁹⁷. Вже наступного дня 19 січня 2022 р., Д. Кулеба провів телефонну розмову із Ж. Боррелем⁹⁸. Також, 21 січня 2022 р., напередодні засідання Ради ЄС, Президент України В. Зеленський провів телефону розмову із президенткою Європейської комісії У. фон дер Ляйєн, яка запевнила, що ЄС націлений більш активно підтримувати Україну в подальшому⁹⁹.

Так, на даному етапі загострення безпекової ситуації, та великою мірою в подальшому, телефонні розмови та різного роду «швидкі контакти», які пізніше назвуть «телефонною дипломатією», стануть одним із важливих аспектів української влади в протидії викликам російської агресії. Зокрема, станом на кінець січня 2022 р. такими заходами, доволі швидко, українська влада змогла розширити сферу побутування безпекової проблеми України та залучити до її вирішення більше ресурсів ЄС.

24 січня 2022 р. відбулось засідання Ради ЄС, якого чекала Україна, адже тоді мали б бути визначені пріоритети в протидії РФ та оголошено про поглиблення співробітництва із Україною. Так, у висновках засідання щодо даного питання зазначалось, що «спроби Росії відновити лінії поділу на європейському континенті підривають основи та принципи, на яких побудована європейська безпека», «повертають поняття «сфер впливу», яким немає місця в XXI столітті». Також, рада підтвердила свою «повну та беззаперечну підтримку України» та уточнила, що «будь-яка подальша військова агресія проти України матиме масштабні наслідки та серйозні витрати»¹⁰⁰.

⁹⁷ Дмитро Кулеба: Німеччина разом з Україною візьме лідерство на одному з напрямів Кримської платформи. URL: <https://mfa.gov.ua/news/dmitro-kuleba-nimechchina-razom-z-ukrayinoyu-vizme-liderstvo-na-odnomu-z-napryamiv-krimskoyi-platforni> (дата звернення: 21.10.2023).

⁹⁸ Дмитро Кулеба провів розмову з Жозепом Боррелем: Україна та ЄС єдині у втіленні твердої політики стримування Росії. URL: <https://mfa.gov.ua/news/dmitro-kuleba-proviv-rozmovu-z-zhozepom-borrelem-ukrayina-ta-yes-yedini-u-vtilenni-tverdoyi-politiki-strimuvannya-rosiyi> (дата звернення: 21.10.2023).

⁹⁹ Глава держави обговорив з Президентом Європейської комісії розвиток безпекової ситуації навколо України та питання енергетичної безпеки. URL: <https://www.president.gov.ua/news/glava-derzhavi-obgovoriv-z-prezidentom-yeuropejskoyi-komisiy-72485> (дата звернення: 22.10.2023).

¹⁰⁰ European security situation: notions of 'spheres of influence' have no place in the 21st century. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/01/24/european-security-situation-notions-of-spheres-of-influence-have-no-place-in-the-21st-century/> (дата звернення: 22.10.2023); Foreign Affairs Council, 24 January 2022. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/fac/2022/01/24/> (дата звернення: 22.10.2023).

25 січня 2022 р. Ж. Боррель виступив із своєю промовою, в якій чітко зазначив, що «Європа в небезпеці» та те, що «ця криза почалася не минулого грудня, а Росія роками підривала європейський порядок безпеки». Окрім того, він оголосив про ряд заходів щодо підтримки України¹⁰¹. Тож, з одного боку, на початку 2022 р. посилювалась співпраця України та ЄС в першу чергу в безпековій та оборонній сферах, а з іншого боку, такі заяви із сторони ЄС були свідченням, для керівництва Росії, про неготовність ЄС до реального протистояння. Ймовірно, заяви про «два основні пріоритети, як дипломатію та стримування» зайвий раз запевнювали керівництво РФ, що Європа не зможе надати релевантну відповідь на повномасштабне вторгнення, при цьому ж, рівень інтеграції України до безпекових структур ЄС був надто низьким.

Протягом лютого 2022 р. ситуація досягла піку загострення. РФ переміщувала військову техніку безпосередньо до кордону із Україною, як на сході так і на півночі. Україна продовжувала тиснути на ЄС, для інтенсифікації заходів по недопущенню повномасштабної війни. Тож, в цей час проводиться чи не найактивніша взаємодія із європейськими лідерами та представниками європейських структур. Так, тільки за 11 днів, із 29 січня по 10 лютого 2022 р., Президент України провів 5 телефонних розмов та 4 зустрічі із іноземними представниками, всі вони стосувались співробітництва в питаннях безпеки та недопущення подальшої ескалації¹⁰². Також, 2 лютого 2022 р. Рада ЄС, оголосила про надання Україні 3,6 мільярда євро для підтримки Збройних сил України в

¹⁰¹ “Europe in danger: what next for EU security and defence?” - Speech by High Representative/Vice-President Josep Borrell at the Bibliothèque Solvay. URL: https://www.eeas.europa.eu/eeas/%E2%80%9Ceuropa-danger-what-next-eu-security-and-defence%E2%80%9D-speech-high-representativevice-president-josep_en (дата звернення: 22.10.2023).

¹⁰² Президент України провів телефонну розмову з Президентом Польщі. URL: <https://www.president.gov.ua/news/prezident-ukrayini-proviv-telefonnu-rozmovu-z-prezidentom-po-72809> (дата звернення: 22.10.2023); Президент України провів зустріч з Прем'єр-міністром Литви. URL: <https://www.president.gov.ua/news/prezident-ukrayini-proviv-zustrich-z-premyer-ministrom-litvi-72797> (дата звернення: 22.10.2023); Президент України провів зустріч з міністром закордонних справ, ЄС та співробітництва Іспанії. URL: <https://www.president.gov.ua/news/prezident-ukrayini-proviv-zustrich-z-ministrom-zakordonnih-s-72781> (дата звернення: 22.10.2023); Володимир Зеленський зустрівся з міністрами закордонних справ країн Славковського формату. URL: <https://www.president.gov.ua/news/volodimir-zelenskij-zustrivsvya-z-ministrami-zakordonnih-spra-72777> (дата звернення: 23.10.2023); За результатами зустрічі президентів України та Франції в Києві підписано низку двосторонніх документів. URL: <https://www.president.gov.ua/news/za-rezultatami-zustrichi-prezidentiv-ukrayini-ta-franciyi-v-72757> (дата звернення: 23.10.2023); Володимир Зеленський провів телефонну розмову з Еммануелем Макроном. URL: <https://www.president.gov.ua/news/volodimir-zelenskij-proviv-telefonnu-rozmovu-z-emmanuelem-ma-72601> (дата звернення: 23.10.2023).

рамках Європейського фонду миру¹⁰³. Разом із тим, багато необхідних на той час кроків розглядались Європою як «провокація» Росії. Так, на фоні критичного загострення ситуації, 17 лютого відбувся неформальний саміт ЄС щодо загострення безпекової ситуації навколо України, де Ш. Мішель зробив ряд важливих заяв. Зокрема, підтримка України, відданість дипломатії та відмова введення превентивних санкцій¹⁰⁴. Ймовірно, такі заяви все більше переконували російське керівництво в бездіяльності ЄС.

21 лютого 2022 р. Росія визнала, так звані, «ЛНР» та «ДНР» незалежними державами та готувалась до їх «захисту». В цей же день Д. Кулеба закликав до проведення консультацій за Будапештським меморандумом, надання Україні перспективи членства в ЄС та введення санкцій проти РФ, що мало б призупинити агресивні дії з боку РФ, та показати, що ЄС готовий до рішучих заходів¹⁰⁵. Втім, ЄС надалі зводив з рішучими діями.

Зранку 24 лютого 2022 р. розпочалось повномасштабне вторгнення Росії на територію України, що поклало початок багатьом новим процесам у світовій політиці та значною мірою змінило багато процесів, які вже протікали, та привело до екстраординарних рішень в багатьох із них, зокрема і в процесі євроінтеграції України. Одразу ж, 24 лютого 2022 р., відбулось спеціальне засідання Європейської Ради щодо агресії Росії проти України. В загальному, суттєвих змін в ситуацію воно не внесло, на засіданні все так же декларувалась підтримка України, зокрема зазначалось, що «ЄС єдиний у своїй солідарності з Україною і продовжуватиме підтримувати Україну та її народ разом зі своїми міжнародними партнерами, зокрема шляхом додаткової політичної, фінансової, гуманітарної та

¹⁰³ The European Peace Facility: A new tool in action. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2022/698906/EPRS_ATAG\(2022\)698906_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2022/698906/EPRS_ATAG(2022)698906_EN.pdf) (дата звернення: 10.10.2023).

¹⁰⁴ Remarks by President Charles Michel following the informal meeting of the members of the European Council. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/02/17/remarks-by-president-charles-michel-following-the-informal-meeting-of-the-members-of-the-european-council/> (дата звернення: 23.10.2023).

¹⁰⁵ Коментар МЗС України щодо запиту на проведення консультацій за Будапештським меморандумом. URL: <https://mfa.gov.ua/news/komentar-mzs-ukrayini-shchodo-zapitu-na-provedennya-konsultacij-za-budapeshtskim-memorandumom> (дата звернення: 23.10.2023).; Дмитро Кулеба: Україна наполягає, що настав час для введення жорстких санкцій проти РФ. URL: <https://mfa.gov.ua/news/dmitro-kuleba-ukrayina-napolyagaye-shcho-nastav-chas-dlya-vvedennya-zhorstkih-sankcij-proti-rf> (дата звернення: 23.10.2023).

матеріально-технічної підтримки та міжнародної конференції донорів»¹⁰⁶. Одночасно із цим, українські представники продовжили більш активний діалог із ЄС щодо питання санкцій, протидії Росії та надання Україні перспективи членства в ЄС або ж «пришвидшеного» процесу вступу. Зокрема, цього ж дня, 24 лютого, відбулась телефонна розмова МЗС України Д. Кулеби і Ж. Борреля, де серед інших питань було обговорено заклик Д. Кулеби про надання Україні європейської перспективи¹⁰⁷.

Таким чином, від початку суттєвої ескалації Росією в кінці 2021 р. та протягом перших місяців повномасштабної війни процес євроінтеграції протікав в умовах співробітництва довкола безпекової складової, а також в рамках політичного діалогу та економічних відносин. Закономірно те, що в умовах постійної військової загрози реформаційний поступ влади зменшується, що є основною складовою євроінтеграції. Вже в умовах перших місяців повномасштабного вторгнення, питання реформування, необхідних для євроінтеграції сфер, навіть не підіймалось. Адже на той час невизначеним залишалось саме питання існування України як незалежної держави.

В такому ж невизначеному становищі перебував і ЄС, який в разі повномасштабної війни не сподівався на довготривалий опір Сил оборони України. Дані ілюзії почали розвіюватись тільки після місяця війни, коли ставало зрозуміло, що Росія не отримає швидкої перемоги. Одночасно із тим, питання «пришвидшення» євроінтеграції, попри об'єктивні чинники неможливості проведення реформ, виглядало як один із стратегічних заходів допомоги Україні та протистояння Росії. Так, Європа могла б здійснити безпрецедентний крок та підтвердити європейську перспективу України, що з одного боку, «реально» затверджувало б підтримку України, а з іншого, дало б чіткий сигнал для Росії, що ЄС готова все більше підтримувати Україну. Тож, в даний, переломний

¹⁰⁶ European Council conclusions, 24 February 2022. European Council conclusions on Russia's unprovoked and unjustified military aggression against Ukraine. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/02/24/european-council-conclusions-24-february-2022/> (дата звернення: 10.10.2023).; Special meeting of the European Council, 24 February 2022. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2022/02/24/> (дата звернення: 23.10.2023).

¹⁰⁷ Дмитро Кулеба та Жозеп Боррель скоординували подальші кроки України та ЄС задля припинення агресії Росії. URL: <https://mfa.gov.ua/news/dmitro-kuleba-ta-zhozep-borrel-skoordinuvai-podalshi-kroki-ukrayini-ta-yes-zadlya-pripinennya-agresiyi-rosiyi> (дата звернення: 23.10.2023).

момент, євроінтеграція стала одним із важливих заходів протистояння Росії, на рівні із санкціями та міжнародною ізоляцією Росії та Білорусі, економічною та гуманітарною допомогою Україні та, певним чином, наданням зброї Україні. Саме тому, українська влада доволі активно підіймала питання надання Україні європейської перспективи.

Ймовірно, важливість таких заходів розуміли і в ЄС. Однак кон'юнктура ситуації, що склалась, була не на користь поглиблення євроінтеграції. Так, ще до безпосереднього початку повномасштабного вторгнення ЄС планував «умиротворити» Росію переговорними методами, тож із даної точки зору, екстраординарні заходи із надання Україні європейської перспективи, ще до виконання передбачених раніше умов та домовленостей виглядали із погляду ЄС не релевантними. Більше того, ЄС зважав, що темпи євроінтеграції не пришвидшилися протягом 2020 – 2021 р., до того ж, в цей час продовжувалось гальмування роботи антикорупційних органів і не тільки, що не міг не помічати ЄС¹⁰⁸.

Втім, повномасштабне вторгнення Росії, стало тим переломним моментом, який змінив загальну кон'юнктуру ситуації. ЄС не зміг зберегти уставлену систему безпеки в Європі, а повномасштабна агресія Росії потребувала відповіді. І в даному випадку, релевантним бачився процес «пришвидшення» євроінтеграції, як один із заходів по підтримці України та протистояння Росії. Тож, Україна не припиняла спроби просування даного питання. Розуміння необхідності подібних заходів із сторони ЄС, демонструється заявами лідерів інституцій ЄС, які були зроблені в перші дні повномасштабного вторгнення. Зокрема, 27 лютого 2022 р., президентка Європейської комісії У. фон дер Ляйєн заявила в інтерв'ю, що вже на даний момент, Україна доволі тісно пов'язана із ЄС, за довгий час співпраці Україна значною мірою інтегрувалась до ЄС, особливо в економічному та енергетичному плані. Також, вона додала що «згодом Україна

¹⁰⁸ Контроль ОП та суди: що стримує антикорупційну реформу в Україні. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/05/13/statija/polityka/kontrol-op-ta-sudy-strymuye-antikorupcijnu-reformu-ukrayini> (дата звернення: 23.10.2023).; Альтернативний звіт з оцінки ефективності впровадження державної антикорупційної політики / За заг. ред. М. Хавронюка. Київ: Мишалов Д. В., 2021. С. 56-59, 113-120, 227-230.

має вступити до ЄС, ця країна — одна з нас, і ми хочемо бачити її в європейській сім'ї»¹⁰⁹.

Суттєво активізувати процес євроінтеграції вдалось із 28 лютого 2022 р. Так, на ранковому брифінгу Президент України В. Зеленський повідомив про розмову із президенткою Європейської комісії У. фон дер Ляйєн, де вона зазначила, що певний поступ в процесі євроінтеграції можливий. На цьому ж брифінгу В. Зеленський окремо звернувся до ЄС із закликом про надання можливості Україні приєднатися до ЄС за новою спеціальною процедурою¹¹⁰. Через декілька годин після брифінгу Президента, з'явився коментар Прем'єр-міністра України Д. Шмигала, де він повідомив, що 27 лютого, після розмови із прем'єром Словаччини Е. Гегером, той запропонував прийняти Україну до ЄС за новою особливою процедурою¹¹¹. Вже по обіді 28 лютого, з'явилась інформація, що Президент України В. Зеленський подав заявку на членство в Європейському Союзі¹¹². Даний прецедент суттєво вплинув на подальший розвиток євроінтеграційного процесу України.

Вже наступного дня, 1 березня 2022 р., Європарламент переважною більшістю голосів закликав «інституції ЄС працювати над наданням Україні статусу кандидата в ЄС відповідно до статті 49 «Договору про Європейський Союз» і на основі заслуг України, а тим часом продовжувати працювати над її інтеграцією в єдиний ринок ЄС за принципом Угоди про асоціацію». Таким чином євродепутати підтримали євроінтеграційні прагнення України, які в перші тижні повномасштабної війни підкріплювались більшою мірою політичною волею із обох сторін, аніж реальною здатністю України до проведення реформ.

Беззаперечно, що євродепутати розуміли такий нюанс, а тому в кінцевому акті резолюції Європейського парламенту від 1 березня додали означення, що

¹⁰⁹ Голова Єврокомісії: Україна має вступити до ЄС. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/ukraina-tse-evropa/31726911.html> (дата звернення: 23.10.2023).

¹¹⁰ Президент України повідомив про ухвалене «непросте, але корисне рішення» і звернувся до військових Росії. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-zelenskyi-ukhvalene-rishennya-i-zvernennya-do-viyskovykh-rosiyi/31727822.html> (дата звернення: 23.10.2023).

¹¹¹ Прем'єр Словаччини Гегер пропонує прийняти Україну в ЄС за «новою процедурою» – Шмигаль. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-heger-proponuie-priyniaty-ukrainu-do-es/31727846.html> (дата звернення: 23.10.2023).

¹¹² Зеленський підписав заявку на членство України в ЄС – Рада. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-zelenskyi-pidpysav-zayavku-chlenstvo-v-eu/31728472.html> (дата звернення: 23.10.2023).

підтримка надання Україні статусу кандидата в ЄС базується також «на основі заслуг України»¹¹³. Також, дану резолюцію підтримали 637 депутатів, 13 виступили «проти», а 26 утрималися. Таким чином, майже за тиждень від початку повномасштабного вторгнення, представники ЄС поступово змінюють свою думку, від неможливості надання Україні європейської перспективи до підтримки пришвидшення євроінтеграції, ба навіть надання статусу кандидата на членство в ЄС. Поступово пришвидшення процесу євроінтеграції України починає набирати стратегічного значення, що представники ЄС розуміють, однак з іншого боку, не поспішають приймати невизначені та поквалпиви рішення в ситуації, яка склалась.

Протягом 10 – 11 березня 2022 р. проходив неформальний саміт глав держав і урядів ЄС щодо питання війни в Україні. Даний саміт підтвердив неготовність країн-членів ЄС до рішучих та конкретних, рішучих дій, не зважаючи на загальну підтримку з боку представників країн та інституцій ЄС. На даному саміті декларувалось, що «лідери домовилися поступово позбутися залежності ЄС від імпорту російського газу, нафти та вугілля...», а також «лідери ЄС високо оцінили народ України за захист своєї країни та спільних цінностей свободи та демократії. Вони заявили, що ЄС та його країни-члени продовжуватимуть надавати скоординовану політичну, фінансову, матеріальну та гуманітарну підтримку, а також підтримку у відбудові демократичної України» та «визнали європейські прагнення та вибір України, як зазначено в Угоді про асоціацію.

Рада запросила Європейську комісію надати свій висновок щодо заявки України на членство в ЄС згідно з відповідними положеннями договорів. Очікуючи на це, лідери зобов'язалися і далі зміцнювати зв'язки та поглиблювати партнерство з Україною»¹¹⁴. З одного боку, такі «не чіткі» вислови, які мають доволі декларативний характер, очікувані зважаючи на попередню виважену

¹¹³ European Parliament resolution of 1 March 2022 on the Russian aggression against Ukraine. URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2022-0052_EN.html (дата звернення: 24.10.2023).

¹¹⁴ Informal meeting of the Heads of State or Government. Versailles. Declaration. 10 and 11 March 2022. URL: <https://www.consilium.europa.eu/media/54773/20220311-versailles-declaration-en.pdf> (дата звернення: 24.10.2023).; Informal meeting of heads of state or government, Versailles, 10-11 March 2022. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2022/03/10-11/> (дата звернення: 24.10.2023).

політику ЄС та ситуацію в російсько-українській війні. З іншого боку, Україна очікувала від даного саміту більшої «ясності» ситуації, як в питанні відмови від російського газу так і в чіткому декларуванні європейськими лідерами європейської перспективи України, проте вони обмежились лише загальним висловом, що «Україна належить до нашої європейської родини», при цьому рішення щодо подальшого процесу євроінтеграції було покладене на Єврокомісію¹¹⁵.

Таким чином, швидко вирішити питання про вступ до ЄС не вдалось, окрім того, попри декларативні заяви про те, що Україна вже частина ЄС, ніяких нормативно-правових актів про «новий» статус України укладено не було. Тож, для просування процесу євроінтеграції залишилось очікувати рішення Європейської комісії та проходити необхідні процедурні моменти. Паралельно із цим відбувалась активна дискусія як між Україною та країнами-членами ЄС, так і в середині самого ЄС, щодо реального статусу України та подальшого процесу євроінтеграції. Також, протягом подальшого часу, російська армія все більше «гальмувалась» в позиційних боях на території України, темпи її просування знижувались і ставало все більш зрозуміло, що Росія не досягне успіху такими чином, а війна все більше затягнеться. Така ситуація на полі бою, давала розуміння та певність для лідерів Європи, що Україна не програє цю війну, а необхідна підтримка для України, як економічна і політична, так і військова, надзвичайно посилить Україну та послабить позиції Росії.

До кінця березня 2022 р. значних змін в процесі євроінтеграції не відбулось, все так же продовжувалась дискусія довкола цього питання, ЄС декларував свою підтримку Україні, а Україна посилювала медійну роботу довкола цього питання та продовжувала тиск на ЄС. Також, в умовах активної війни про релевантне проведення реформаційної діяльності, більше того про імплементацію здійснених реформ, не доводилось говорити, тож Україна апелювала до аспектів «політичної волі» в аргументації пришвидшення процесу євроінтеграції.

¹¹⁵ Statement of the heads of state or government, meeting in Versailles, on the Russian military aggression against Ukraine, 10 March 2022. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/03/11/statement-of-the-heads-of-state-or-government-on-the-russian-aggression-against-ukraine-10-03-2022/> (дата звернення: 24.10.2023).

Зокрема, 21 березня 2022 р. Керівництво Верховної Ради України, керівництво депутатських фракцій і груп Верховної Ради України звернулись до Президента Європейської Комісії та Голови Європейського Парламенту з проханням пришвидшити процедуру отримання повноправного членства в Європейському Союзі¹¹⁶. В неможливості активного проведення реформ в нинішній ситуації, основна аргументація, в даному зверненні, зводиться до необхідності проявлення політичної волі ЄС та підкріплення своїх заяв, а також зазначення вже пройденого шляху євроінтеграції із якісно високими показниками¹¹⁷. ЄС відреагував на дане звернення схвально.

Вже 1 квітня 2022 р., до Києва із офіційним візитом прибула голова Європейського парламенту Р. Мецола. На зустрічі із головою ВРУ Р. Стефанчуком вона заявила, що Європа об'єдналась довкола підтримки України та знаходиться «разом із Україною пліч-о-пліч у цій боротьбі»¹¹⁸. Вже на виступі у Верховній Раді, вона висловила 3 обіцянки для України. Перша стосувалась більшої протидії РФ, друга – процесу євроінтеграції. Так, Р. Мецола зазначила, що «обіцяє від Європейського парламенту ... визнання України кандидатом на вступ до ЄС офіційно і швидко». Третя – стосувалась допомоги у відбудові України¹¹⁹. Одночасно із такими заявами офіційних представників структур ЄС, багато експертів скептично ставились до реального пришвидшення процесу євроінтеграції, так як на початок квітня досі не було прийнято ніяких нормативно-правових актів щодо цього питання. Також, Єврокомісія може розглядати заявки до 18 місяців, а позитивне рішення в цьому випадку не гарантувало пришвидшення євроінтеграції, так як додатково був необхідний консенсус всіх країн-членів ЄС. Тож, очікувалось гальмування даного процесу із

¹¹⁶ Керівництво Верховної Ради України, керівництво депутатських фракцій і груп Верховної Ради України звернулись до Президента Європейської Комісії та Голови Європейського Парламенту з проханням пришвидшити процедуру отримання повноправного членства в Європейському Союзі. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/Top-novyna/220690.html> (дата звернення: 24.10.2023).

¹¹⁷ Там само.

¹¹⁸ Руслан Стефанчук зустрівся з Президентом Європейського Парламенту Робертою Мецолою. Прес-служба Апарату Верховної Ради України. URL: https://www.rada.gov.ua/news/Top-novyna/221201.html?fbclid=IwAR3_1rdWyBmaHVYqu2J3vsfQdAamlbQhHa7YcYVIDopYVLxgOCDwoPy1Nyg (дата звернення: 10.10.2023).

¹¹⁹ «Україну визнаємо за кандидата на вступ до ЄС офіційно і швидко»: президентка Європарламенту Роберта Мецола відвідала Київ. URL: <https://novynarnia.com/2022/04/01/prezydentka-yevroparlamentu/> (дата звернення: 25.10.2023).

сторони країн-членів ЄС, зокрема Угорщини, яка на той час «опиралась» введенню потужніших санкцій проти ЄС. Наводився також приклад чотирьох країн Західних Балкан і Туреччини, які досі перебувають в статусі кандидатів, а переговори із ними блокуються країнами-членами ЄС¹²⁰. Втім, не зважаючи на такі прогнози процедурний процес продовжувався далі.

8 квітня 2022 р. відбувся візит президентки Європейської комісії У. фон дер Ляйєн до Києва, де вона зустрілась із Президентом України В. Зеленським. На спільній прес-конференції У. фон дер Ляйєн передала В. Зеленському опитувальник щодо вступу до ЄС за політичними та економічними критеріями. Також, зазначила, що це є важливий етап на шляху євроінтеграції та додала, що «тут підстава для наших дискусій найближчими тижнями... Ваша дорога до Європейського Союзу починається і це має бути коротка стежка». Одночасно із тим вказала, що на основі даного опитувальника Єврокомісія дасть свій висновок щодо України, втім зазначила, що даний висновок буде тільки «рекомендацією для Ради ЄС, і потім Рада приймає рішення щодо наступних кроків»¹²¹. Такий розвиток подій виглядав доволі позитивно для України, особливо зважаючи на попередні заяви представників інституцій ЄС.

Вже 13 квітня 2022 р. Україна отримала частину опитувальника щодо acquis ЄС, а 18 квітня частину опитувальника, в яку було включено умови вступу до ЄС. Протягом цього часу ЄС також повідомив про домовленість країн Європи передати Україні частину необхідної зброї, а Рада ЄС зобов'язалась виділити в найближчий час 1,5 млрд євро військової допомоги¹²². Такі заходи свідчили про більшу готовність ЄС допомагати Україні. В Європі все більше бачили, що армія Росії не може досягти успіху в Україні, а керівництво РФ залишалось безсилим щодо перебігу війни. На фоні цього розвіюються ілюзії про «швидку поразку» України і ЄС все більш впевнено починає допомагати Україні,

¹²⁰ Рігерт Б. Вступ України до ЄС: чи настав час для швидких рішень? URL: <https://www.dw.com/uk/vstup-ukrainy-do-ies-chy-nastav-chas-dlia-shvydkykh-i-smilyvykh-rishen-a-61067965/a-61067965> (дата звернення: 24.10.2023).

¹²¹ Фон дер Ляйєн передала Зеленському анкету щодо вступу до ЄС, він пообіцяв відповісти «за тиждень». URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-von-der-leyen-zelensky-anketa-vstup-do-es/31793503.html> (дата звернення: 25.10.2023).

¹²² У ЄС спростовують заяви росії, що постачання зброї Україні означає «більше війни». URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3461674-u-es-sprostovuut-zaavi-rosii-so-postacanna-zbroi-ukraini-oznacaе-bilse-vijni.html> (дата звернення: 25.10.2023).

зокрема й проявляє більшу активність в процесі євроінтеграції. Також, до кінця квітня відбулось ще декілька важливих подій в контексті євроінтеграції. Так, ще 17 квітня 2022 р., Україна передала першу частину опитувальника для Єврокомісії. Також, 20 квітня Україну відвідав голова Європейської Ради Ш. Мішель, на прес-конференції він підтвердив підтримку України.

Протягом травня дискусія щодо статусу України посилювалась, одночасно із тим Україна продовжувала виконувати необхідні заходи для продовження процесу євроінтеграції. Так, 9 травня 2022 р., в «День Європи» до Одеси із візитом прибув Ш. Мішель, де йому передали останню частину опитувальника щодо отримання Україною статусу кандидата на вступ до ЄС¹²³. Тут варто відмітити, бажання України пришвидшення даного процесу, адже дані опитувальники були заповнені менше ніж за місяць після їх отримання, для прикладу окремі країни Західних Балкан заповнювали такі ж опитувальники протягом декількох років.

Також, протягом травня відбулось ряд заходів, які формально посилили економічну інтеграцію України до ЄС. Зокрема, 18 квітня 2022 р. ЄС зобов'язався виділити кредит для України на суму 9 млрд євро, а 19 травня Європейський парламент та Рада ЄС погодили тимчасові заходи лібералізації торгівлі, що доповнюють торговельні пільги щодо українських товарів згідно з Угодою про асоціацію¹²⁴. Таким чином, економіка України, яка серйозно постраждала від війни, змогла більшою мірою залучитись до збуту товарів в ЄС.

Під кінець травня 2022 р. дискусія щодо статусу України в ЄС та подальшої євроінтеграції посилилась. Так, голова Офісу президента України А. Єрмак, 19 травня 2022 р., заявив, що ЄС «вже зараз має зробити перший крок назустріч Україні», так як Україна довела, що формально є частиною Європи та має право стати членом ЄС. Також, він зазначив, що набуття Україною статусу кандидата на вступ до ЄС, є однією із пріоритетних завдань, на даний момент, політики

¹²³ Мішель і Шмигаль переривали зустріч в Одесі через обстріли. URL: <https://www.dw.com/uk/mishel-i-shmyhal-pereryvaly-v-zustrich-v-odesi-cherez-obstrily/a-61735302> (дата звернення: 10.10.2023).

¹²⁴ Temporary trade liberalisation supplementing trade concessions applicable to Ukrainian products under EU/Ukraine Association Agreement. URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2022-05-19_EN.html (дата звернення: 25.10.2023).

України в цілому та Президента України зокрема¹²⁵. Протягом другої половини травня та першої половини червня 2022 р. суттєво посилювався політичний діалог між Україною та Європою, зокрема між Президентом України та лідерами країн-членів ЄС.

За кожної можливості В. Зеленський акцентував увагу на необхідності підтримки України, особливо в процесі євроінтеграції, так як на середину червня 2022 р. очікувався висновок від Єврокомісії. Зокрема, під час зустрічі Президента України В. Зеленського та прем'єр-міністра Португалії А. Кошти, 21 травня 2022 р., підіймалось питання євроінтеграції. Щодо цього В. Зеленський зазначив, що «Україну не влаштує альтернатива статусу кандидата на вступ в Євросоюз»¹²⁶. При цьому, Міністерство закордонних справ України в цілому, та сам міністр закордонних справ Д. Кулеба доволі позитивно дивились на ситуацію, відзначаючи, що Україна так чи так отримає статус кандидата на вступ до ЄС. При цьому, Д. Кулеба запевняв, що із великою ймовірністю Єврокомісія, ще в червні дасть таку рекомендацію, а країни-члени ЄС її підтримають¹²⁷.

Варто зазначити, що протягом другої половини травня – першої половини червня 2022 р., дипломати та представники України доклали великих зусиль до схилення європейських лідерів на бік України в питанні надання статусу кандидата. Протягом кінця травня, Д. Кулеба провів велику кількість зустрічей із представниками різних країн. Зокрема, із МЗС Австрії А. Шалленбергом та прем'єр-міністром Греції К. Міцотакісом, які скептично ставились до надання Україні статусу кандидата¹²⁸. На даних зустрічах, центральним питанням була підтримка України, зокрема сприяння євроінтеграції.

¹²⁵ «ЄС має зробити перший крок назустріч Україні вже зараз» – ОП про вступ до Євросоюзу. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-op-ukraina-eu/31858283.html> (дата звернення: 27.10.2023).

¹²⁶ Володимир Зеленський у Києві зустрівся з Прем'єр-міністром Португалії. URL: <https://www.president.gov.ua/news/volodimir-zelenskij-u-kiyevi-zustrivsvya-z-premyer-ministrom-75237> (дата звернення: 25.10.2023).; Зеленський виключає альтернативи статусу кандидата в ЄС для України. URL: <https://www.euointegration.com.ua/news/2022/05/21/7139822/> (дата звернення: 27.10.2023).

¹²⁷ «Зради не буде». Глава МЗС прокоментував заяви Франції про 15-20 років вступу України до ЄС. URL: <https://suspilne.media/242566-zradi-ne-bude-glava-mzs-prokomentuvav-zaavi-francii-pro-15-20-rokiv-vstupu-ukraini-do-es/> (дата звернення: 27.10.2023).

¹²⁸ Дмитро Кулеба провів зустріч з міністром закордонних справ Австрії Александером Шалленбергом. URL: <https://mfa.gov.ua/news/dmitro-kuleba-proviv-zustrich-z-ministrom-zakordonnih-sprav-avstriyi-aleksanderom-shallenbergom> (дата звернення: 11.10.2023).; Дмитро Кулеба зустрівся з прем'єр-міністром Греції Кіріакосом Міцотакісом. URL: <https://mfa.gov.ua/news/dmitro-kuleba-zustrivsvya-z-premyer-ministrom-greciyi-kiriakosom-micotakisom> (дата звернення: 11.10.2023).

Із свого боку, окремі представники країн-членів ЄС не зовсім однозначно поставилась до ініціативи надання Україні статусу кандидата. Так, всі європейські лідери неодноразово наголошували на тому, що «Україна є невід’ємною частиною Європи» та «вже належить до ЄС, і Союз хоче, щоб вона приєдналася до нього з часом» тощо¹²⁹. Втім, погляди щодо перспективи реального вступу України до ЄС розійшлись. Окремі політики виступали проти або навіть не розглядали можливості швидкого вступу України до ЄС, про що вони неодноразово заявляли. Так, наприклад А. Бербок, після свого візиту до Києва 10 травня 2022 р. заявила, що для України не може бути «короткого шляху» до вступу в ЄС¹³⁰. Пізніше прем’єр-міністр Словенії Я. Янша заявив, що є ряд країн Європи, які хочуть, щоб Україна «лишалася в залі очікування чим довше»¹³¹. 27 травня 2022 р. Греція і Кіпр висловились проти прискореного вступу України в ЄС. При цьому зазначалось, що ні Греція, ні Кіпр не проти загального процесу вступу України в ЄС, але першочергово надають значення процесу приєднання Західних Балкан¹³².

В кінці травня 2022 р. вже прем’єр-міністр Італії М. Драгі, висловився, що «проти статусу кандидата заперечують майже всі великі держави ЄС ... крім Італії»¹³³. Через декілька днів після публікації цієї заяви з’явилося уточнення, що йдеться в першу чергу про Францію, Нідерланди та Австрію, а також Іспанію, яка вагається. Також, 15 червня 2022 р. з’явилися повідомлення, що офіційні представники деяких урядів ЄС – зокрема, Данії та Португалії – висловили рішуче небажання надати статус кандидата Україні, аргументуючи це тим, що

¹²⁹ «Вони одні з нас», – фон дер Ляєн про українців. URL: <https://zmina.info/news/vony-odni-z-nas-fon-der-lyayen-pro-ukrayincziv/> (дата звернення: 24.03.2023).

¹³⁰ Politico. Germany tells Ukraine ‘no shortcut’ to EU membership as Baerbock meets Zelenskyu. URL: <https://www.politico.eu/article/annalena-baerbock-no-shortcut-ukrainian-eu-membership/> (дата звернення: 24.03.2023).

¹³¹ Прем’єр Словенії: є країни, які хотіли б лишити Україну в "залі очікування" ЄС. URL: <https://www.euointegration.com.ua/news/2022/05/31/7140339/> (дата звернення: 29.03.2023).

¹³² Греція і Кіпр проти прискореного вступу України в ЄС. URL: <https://www.unian.ua/world/vstup-ukrajini-do-yes-greciya-i-kipr-proti-priskorenogo-procesu-novini-svitu-11843556.html> (дата звернення: 29.03.2023).

¹³³ Всі великі країни ЄС, крім Італії, проти надання Україні статусу кандидата на вступ – Драгі. URL: <https://www.euointegration.com.ua/news/2022/05/31/7140381/> (дата звернення: 29.03.2023).

навіть без стану війни, Україна не відповідає вимогам для початку переговорів про членство¹³⁴.

В даному аспекті особливо варто виділити політиків провідних країн ЄС, зокрема Німеччину та Францію. В основному через стан війни в Україні, неготовності переходу України до подальших стадій та проведення реформ в умовах війни, а також через власні переконання та особисті цілі, чимало політиків цих країн скептично ставились до перспектив надання статусу кандидата для України.

Зокрема Е. Макрон у одній із своїх промов в травні 2022 р. зазначав, що «ми всі чудово знаємо, що процес, який дозволить їм приєднатися, триватиме кілька років – насправді, ймовірно, кілька десятиліть», також він висловився про доцільність створення нової «європейської політичної спільноти», включно з Україною¹³⁵. Зокрема щодо даного вислову Е. Макрона, Президент України зазначив, що «Україну не влаштує альтернатива статусу кандидата»¹³⁶.

Також, міністр європейських справ Франції К. Бон, на одному із ефірів радіостанції Radio J., протягом травня 2022 р., сказав, що «якщо ми кажемо, про приєднання України до Євросоюзу через 6 місяців, рік, два роки, ми брешемо це займе, ймовірно, 15 чи 20 років»¹³⁷.

Подібні вислови звучали і від Канцлера Німеччини О. Шольца протягом другої половини травня 2022 р. Зокрема він вказував, що «прагнення України швидко приєднатися до ЄС не можна прискорити, навіть незважаючи на вторгнення Росії»¹³⁸. Такі настрої провідних країн Європи відчувала й українська влада під час різного роду дипломатичних зустрічей на рівні ЄС. Так, О.

¹³⁴ Близняк О. Риков А. Процес євроінтеграції України в умовах повномасштабної російсько-української війни: проблеми та перспективи. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. № 2 (16). 2023. С. 119-135.

¹³⁵ The Washington Post. E.U. leaders happy to pose with Zelensky, hesitant on Ukraine membership. URL: <https://www.washingtonpost.com/world/2022/06/10/ukraine-eu-membership-candidate-status/> (дата звернення: 24.03.2023).

¹³⁶ Зеленський виключає альтернативи статусу кандидата в ЄС для України. URL: <https://www.euointegration.com.ua/news/2022/05/21/7139822/> (дата звернення: 24.03.2023).

¹³⁷ EU membership for Ukraine would take «15 or 20 years,» French minister says. URL: https://edition.cnn.com/europe/live-news/russia-ukraine-war-news-05-22-22/h_9af5ee93cb705b5efdf9fd0e8440918 (дата звернення: 26.10.2023).

¹³⁸ No Exceptions For Ukraine's European Union Entry: German Chancellor. URL: <https://www.ndtv.com/world-news/russia-ukraine-war-ukraine-eu-membership-german-chancellor-olaf-scholz-no-exceptions-for-ukraine-eu-membership-despite-war-german-chancellor-2989897> (дата звернення: 26.10.2023).

Стефанішина під час візиту до Брюсселя зазначала, що «ніхто з 27 не сказав би прямо в очі Президенту «ні», але те, що відбувається за лаштунками, – це явне бажання чинити перешкоди цьому процесу»¹³⁹.

Менша частина європейських лідерів, в основному із країн Балтії та Центрально-Східної Європи, активно підтримала Україну. Вони виступили за пришвидшення процесу вступу України до ЄС. Зокрема, прем'єр-міністр Словаччини Е. Хегер пропонував створити спеціальну процедуру для пришвидшеного вступу, аргументуючи це тим, що «у четвер вранці ми прокинулися в новому світі», «вони [українці] борються за себе, вони борються за нас — вони борються за свободу ... ми повинні усвідомити, що вони захищають нашу систему, наші цінності, і ми повинні бути разом з ними. Тому немає часу вагатися з цього приводу»¹⁴⁰.

Президенти восьми держав Центральної та Східної Європи: Республіки Болгарія, Чеської Республіки, Республіки Естонія, Республіки Латвія, Республіки Литва, Республіки Польща, Республіки Словаччина та Республіки Словенія, підписали спільного листа, де висловили свою підтримку Києву, вказавши: «ми твердо віримо, що Україна заслуговує на отримання перспективи негайного вступу до ЄС» та закликали «країни-члени ЄС консолідувати найвищу політичну підтримку України та дати можливість інституціям ЄС здійснити кроки для негайного надання Україні статусу країни-кандидата на вступ до ЄС та відкрити процес переговорів»¹⁴¹.

Втім, поступово скептицизм європейських лідерів послаблювався. Цьому сприяли, як тиск із сторони Президента В. Зеленського і українських політиків, які в цей час активно відвідували Європу, так і європейського суспільства. Також,

¹³⁹ The Washington Post. E.U. membership and fighter jets for Ukraine remain elusive as Zelensky says 'prove you are with us'. URL: <https://www.washingtonpost.com/world/2022/03/01/ukraine-eu-membership-fighter-jets/> (дата звернення: 24.03.2023).

¹⁴⁰ Politico. Slovakia pushes for 'special track' for Ukraine toward joining EU. URL: <https://www.politico.eu/article/slovakia-pushes-for-new-eu-track-for-ukraine/?fbclid=IwAR1u2qsaGZ7Zy5WtM83Pfkoe7vKOF3ltS0ghjjCe3nuWkFFiVJQhVa3YEyM> (дата звернення: 24.03.2023).

¹⁴¹ Open letter by Presidents in support of Ukraine's swift candidacy to the European Union. URL: https://web.archive.org/web/20220321202716/https://www.lrp.lt/en/media-center/news/open-letter-by-presidents-in-support-of-ukraines-swift-candidacy-to-the-european-union/37859?fbclid=IwAR2Q8hm6eAjwE9Zo0M69vrSUXISB_O5Y1II2EgB3rQe6BCIKx1jcDd7gLMY (дата звернення: 24.03.2023).

деякі європейські політики активно підтримували ідею надання членства Україні, зокрема У. фон дер Ляєн, заявляла про готовність України¹⁴².

11 червня 2022 р., незадовго до рішення Єврокомісії щодо України, У. фон дер Ляєн вдруге відвідала Україну. На зустрічі із В. Зеленським вона високо оцінила старання українців та зазначила, що «ми дуже цінуємо зусилля, які докладає Україна, та рішучість, з якою вона рухається. Люди довели свою мотивацію та рішучість»¹⁴³. Чималий вплив справив візит до Києва президента Франції Е. Макрона, прем'єр-міністра Італії М. Драгі, канцлера Німеччини О. Шольца та президента Румунії К. Йоханнеса, які прибули в Україну разом 16 червня 2022 р. На зустрічі із Президентом України вони висловили підтримку Україні та наданню статусу кандидата Україні. Зокрема, М. Драгі відзначив, що «український народ щодня захищає цінності демократії та свободи, які є основою європейського проекту, ... ми не можемо відкладати цей процес»¹⁴⁴.

Вже наступного дня, 17 червня 2022 р., Єврокомісія надала свій «Висновок щодо заявки України на членство в Європейському Союзі». «Висновок» супроводжувалась розширеним аналізом становища України відповідно до трьох наборів критеріїв для вступу до ЄС, серед яких: політичні, економічні та здатність країни взяти на себе зобов'язання щодо членства в ЄС (acquis ЄС). У висновках також враховуються зусилля України щодо виконання зобов'язань згідно з Угодою про асоціацію, включаючи функціонування ПВЗВТ, яка охоплює значну частину acquis ЄС. Так, у «Висновку» вказується, що Україна, в цілому, просунулася в досягненні стабільності інститутів, які гарантують демократію, верховенство права та права людини; продовжує демонструвати високі макроекономічні показники та значну стійкість макроекономічної та фінансової

¹⁴² Speech by President von der Leyen at the European Parliament Plenary on the preparation of the European Council meeting. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/speech_22_3965 (дата звернення: 30.03.2023).; EU's von der Leyen tells Zelenskiy opinion on membership ready next week. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/eus-von-der-leyen-discuss-ukraines-eu-membership-progress-with-zelenskiy-2022-06-11/> (дата звернення: 30.03.2023).

¹⁴³ Volodymyr Zelenskiy met with the President of the European Commission in Kyiv. URL: <https://www.president.gov.ua/en/news/volodimir-zelenskij-zustriivsya-z-prezidentom-yevropejskoyi-k-75769> (дата звернення: 26.10.2023).

¹⁴⁴ Leaders of Europe's biggest countries on Kyiv mission to smooth tensions. URL: <https://edition.cnn.com/2022/06/16/europe/macron-scholz-draghi-visit-kyiv-ukraine-intl/index.html> (дата звернення: 11.10.2023).

стабільності, хоча і потребує продовження амбітних структурних економічних реформ; і поступово наближається до суттєвих елементів *acquis* ЄС у багатьох сферах. Виходячи з цього, «Комісія рекомендує надати Україні перспективу стати членом Європейського Союзу. Їй слід надати статус кандидата за умови, що вона зробить кроки у низці сфер»¹⁴⁵.

Таким чином, у своєму «Висновку» Єврокомісія рекомендувала Раді ЄС підтвердити перспективу України стати членом ЄС за умови виконання Україною 7 блоків необхідних реформ. До даних блоків, входили наступні сфери реформування: 1. Реформування КСУ – ухвалити та впровадити законодавство щодо процедури відбору суддів Конституційного Суду України, відповідно до рекомендацій Венеціанської комісії; 2. Продовжити проведення судової реформи – завершити перевірку доброчесності кандидатів на посади членів ВРП та відбір кандидата до складу ВККС України; 3. Посилення боротьби з корупцією – проведення ефективних розслідувань; завершення призначення нового керівника САП, а також призначення нового Директора НАБУ; 4. Боротьба з відмиванням коштів та реформування правоохоронного сектору; 5. Втілення у дію «антиолігархічного закону»; 6. Закон про ЗМІ – боротися з впливом зацікавлених осіб шляхом прийняття закону про медіа; 7. Завершення реформи законодавства про нацменшини¹⁴⁶.

Також вказувалось, що за умови не виконання даних умов Україна може позбутись статусу кандидата. Варто зауважити, що деякі із цих умов були включені через вимоги окремих країн-членів ЄС, які в іншому разі мали намір не підтримати надання Україні статусу кандидата. При цьому, такі умови не були критичними для самих інституцій ЄС та в них не бачили суттєвих проблем. До таких умов можна віднести необхідність завершення реформи законодавства про

¹⁴⁵ Communication from the commission to the european parliament, the european council and the council. Commission Opinion on Ukraine's application for membership of the European Union. URL: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-10321-2022-INIT/en/pdf> (дата звернення: 21.03.2023).; The European Commission recommends to Council confirming Ukraine, Moldova and Georgia's perspective to become members of the EU and provides its opinion on granting them candidate status. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_22_3790 (дата звернення: 20.03.2023).

¹⁴⁶ Communication from the commission to the european parliament, the european council and the council. Commission Opinion on Ukraine's application for membership of the European Union. URL: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-10321-2022-INIT/en/pdf> (дата звернення: 21.03.2023).

нацменшини, яке активно просувала Угорщина та реформи в сфері боротьби із відмиванням коштів, на яких наголошував ряд інших країн.

Після «Висновку» Єврокомісії, дискусії щодо надання Україні статусу кандидата фактично припинились. Натомість всі сторони очікували засідання Європейської Ради, яке мало відбутись через тиждень після оголошеного «Висновку» Єврокомісії, а саме 23 – 24 червня 2022 р. Також, протягом цього тижня, як євродепутати так і інші представники інституцій ЄС висловлювались про готовність України та необхідність надання Україні статусу кандидата¹⁴⁷.

23 червня 2022 р. Європейський парламент прийняв резолюцію «Невідкладно надати Україні та Молдові статус кандидата в ЄС», за що проголосували «за» - 529 депутатів, «проти» - 45 і 14 утрималися. Також, у даній резолюції вказується, що немає альтернативи розширенню, яке «більш ніж будь-коли є геостратегічною інвестицією» в стабільний, сильний і об'єднаний ЄС. А лідери ЄС повинні виконати свою історичну місію і дати чіткий політичний сигнал Україні, Молдові та Грузії, підтвердивши їхню європейську перспективу¹⁴⁸.

23 – 24 червня 2022 р. пройшло довгоочікуване засідання Європейської Ради, на якому на підставі «Висновку» Комісії щодо заявки України на членство в ЄС та резолюцією Європарламенту, Україні було надано європейську перспективу та статус кандидата на вступ до ЄС за одностайною згодою лідерів усіх 27 держав-членів ЄС¹⁴⁹. Статус кандидата було надано за умови, що Україна зробить вказані ключові кроки (визначені «Висновком» Єврокомісії щодо заявки України на членство в ЄС). Також Рада ухвалить рішення про подальші кроки після того, як всі ці умови будуть повністю виконані. У висновках вказувалось, що «прогрес кожної країни на шляху до Європейського Союзу залежить від її власних заслуг у виконанні Копенгагенських критеріїв». Також, на даному

¹⁴⁷ The Washington Post. Ukraine should get E.U. candidate status, European Commission recommends. URL: <https://www.washingtonpost.com/world/2022/06/17/european-commission-candidate-eu-ukraine-war/> (дата звернення: 25.03.2023).

¹⁴⁸ Grant EU candidate status to Ukraine and Moldova without delay, MEPs demand. Press Releases. URL: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20220616IPR33216/grant-eu-candidate-status-to-ukraine-and-moldova-without-delay-meps-demand> (дата звернення: 21.03.2023).

¹⁴⁹ European Council meeting (23 and 24 June 2022) – Conclusions. URL: <https://www.consilium.europa.eu/media/57442/2022-06-2324-euco-conclusions-en.pdf> (дата звернення: 21.03.2023).

засіданні було оголошено про поглиблення економічної взаємодії України та ЄС, введення нового пакету санкцій проти РФ та надання зброї Україні¹⁵⁰.

Прецедент надання для України статусу кандидата на вступ до ЄС, ще до виконання попередньо поставлених умов та готовності переходу країни на наступний рівень інтеграції, є унікальним явищем в європейській політиці. Зазвичай процедура набуття кандидатського статусу відбувається тільки після того, як Брюссель чітко вказує, що країна готова до кандидатства та надає відповідну рекомендацію про початок переговорів щодо членства. В основному це відбувається вже після виконання країною поставлених критеріїв. Унікальність полягає ще й в тому, що для України потрібно виконати 7 вказаних умов, лише для того, щоб зберегти статус кандидата на вступ до ЄС, так як висновки Єврокомісії та рішення про надання кандидатського статусу не передбачають переходу до переговорів навіть за виконання умов. Втім, вказується і про можливість подальшого просування будь-якої країни, як України так і Молдови, по процедурі вступу до ЄС¹⁵¹.

Можна стверджувати, що такий стрімкий процес набуття Україною статусу кандидата на вступ до ЄС є виразником політичної волі, в першу чергу України, стати «повноцінною» частиною Європи (якщо не членом ЄС, то значно наблизитись до нього). Зокрема це й проявляється у подачі заявки про вступ до Європейського Союзу через 4 дні після початку повномасштабного вторгнення РФ на територію України. Про політичну волю у цьому питанні свідчать неодноразові заяви, як президента В. Зеленського, так і інших політиків, проте, що «Україна вже продемонструвала свою належність до Європи та відданість її ідеалам» та цілком заслуговує на те, щоб стати частиною об'єднаної Європи за скороченою процедурою тощо¹⁵².

¹⁵⁰ European Council meeting (23 and 24 June 2022) – Conclusions...

¹⁵¹ Близняк О. Риков А. Процес євроінтеграції України в умовах повномасштабної російсько-української війни: проблеми та перспективи. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. № 2 (16). 2023. С. 125.

¹⁵² Application for EU membership. URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/european-neighbourhood-policy/countries-region/ukraine_en (дата звернення: 22.03.2023).; Суспільне новини. «Ми готові»: Зеленський закликав прийняти Україну в ЄС за скороченою процедурою. URL: <https://suspilne.media/236197-mi-gotovi-zelenskij-zaklikav-prijnati-ukrainu-v-es-za-skorocenu-procedurou/> (дата звернення: 24.03.2023).

Одночасно із тим, не менш важливе значення мають зусилля Європи в цілому та друзів України в Європі зокрема, які активно просували таку ідею. Так, ЄС наважився на нестандартний крок, який був здійснений, в першу чергу, за рахунок політичної волі, коли ЄС відходить від свого традиційного вектору політики та демонструє Україні безпрецедентну підтримку. Одночасно із тим, такий крок є серйозним сигналом для Росії, що Україна безпосередньо пов'язана із ЄС, фактично є частиною Європи, і що ЄС буде й надалі підтримувати Україну. Також, здійснивши такий крок, Європейський Союз передає подальшу ініціативу в процесі євроінтеграції для України, адже тільки від України залежить, наскільки успішно будуть виконані 7 блоків необхідних реформ.

Подальший процес євроінтеграції та політичний діалог між Україною та ЄС довкола цього процесу, аж до кінця 2022 р. походив в контексті виконання Україною визначених Єврокомісією 7 блоків необхідних реформ. Тож, масштабних міжнародних євроінтеграційних заходів протягом 2022 р. більше не проходило, втім Україна поглиблювала взаємодію із ЄС щодо протистояння Росії. Зокрема, протягом серпня українська влада активізувала питання відмови видачі туристичних віз країни ЄС для громадян Росії. Розпочалась робота по роз'ясненню представникам ЄС, що дана війна не є «путінською» і що «простий народ» Росії теж активно підтримує дану війну. Такі заходи також зближували погляд на дану війну України та ЄС. В результаті цього вдалось досягти зупинки дії візової угоди ЄС з Росією 2007 р. та скасувати спрощену процедуру видачі віз для росіян¹⁵³.

15 вересня 2022 р. із візитом до України прибула президентка Європейської комісії У. фон дер Ляйєн. Вона зазначила, що даний візит зроблений, щоб «продемонструвати підтримку ЄС Україні, коли вона бореться з російським вторгненням» та «продовжувати зближувати економіки та людей України та ЄС, поки Україна просувається до вступу». Також, на зустрічах із В. Зеленським та Д. Шмигалем було обговорено процес євроінтеграції та відкриття безперервного

¹⁵³ EU foreign ministers agree to scrap Russia visa deal but stop short of full tourist ban. URL: <https://www.euronews.com/my-europe/2022/08/31/eu-foreign-ministers-agree-to-scrap-russia-visa-deal-but-stop-short-of-full-tourist-ban> (дата звернення: 27.10.2023).

єдиного ринку для українських товарів¹⁵⁴. Серед інших заходів, в даному контексті, 23 листопада 2022 р. Європарламент визнав Росію державою-спонсором тероризму та закликав Європейський Союз до подальшої міжнародної ізоляції Росії¹⁵⁵. Також, 16 грудня 2022 р. Європарламент визнав Голодомор 1932 – 1933 рр. геноцидом українського народу¹⁵⁶. Дані заходи, протягом цього часу, стали важливою складовою продовження євроінтеграції, дозволили Україні проводити подальші реформи. Окрім того, ЄС зробив важливі кроки в напрямку «бачення» даної війни «очима України», що ще більше зближувало Україну та ЄС.

Ще один аспект євроінтеграції це реформаційна діяльність в рамках 7 блоків необхідних реформ. Так, після отримання статусу кандидата, Україна одразу розпочала проведення реформ у визначених Єврокомісією 7 необхідних сферах, а також продовжила реалізацію плану заходів з виконання Угоди про асоціацію та продовжила імплементацію норм *acquis* ЄС. Варто відмітити й те, що в умовах війни можливості до проведення реформ різко знижуються, втім у висновках Єврокомісії не вказано часові обмеження проведення даних реформ. Вже, протягом 2022 р. були надані різні оцінки щодо прогресу України у виконанні 7 вимог, визначених Єврокомісією. Станом на серпень 2022 р. Центр «Нова Європа» оцінив прогрес у виконанні реформ у 4,4 бали із 10¹⁵⁷. Зважаючи на час, який пройшов від оприлюднення даних умов і час даної перевірки, то Україна доволі добре просунулась у певних аспектах виконання поставлених умов. Зокрема, у сферах реформи ВРП та ВККС (7 балів), антикорупції (6 балів), та законодавства про медіа (6 балів). Ще ряд сфер були оцінені в 5 балів (див.

¹⁵⁴ EU chief Von der Leyen to visit Ukraine to stress support. URL: <https://apnews.com/article/russia-ukraine-kyiv-france-ursula-von-der-leyen-1c8edbdba522a12935b333146be826d42> (дата звернення: 11.10.2023).; President of EU Commission Von der Leyen visits Ukraine. URL: <https://www.ukrainianworldcongress.org/president-of-eu-commission-von-der-leyen-visits-ukraine/> (дата звернення: 11.10.2023).

¹⁵⁵ European Parliament declares Russia to be a state sponsor of terrorism. URL: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20221118IPR55707/european-parliament-declares-russia-to-be-a-state-sponsor-of-terrorism> (дата звернення: 27.10.2023).

¹⁵⁶ EU parliament votes to recognise 'Holodomor' famine as genocide. URL: <https://www.euractiv.com/section/agriculture-food/news/eu-parliament-votes-to-recognise-holodomor-famine-as-genocide/> (дата звернення: 27.10.2023).

¹⁵⁷ Центр «Нова Європа». Кандидат Check-1: де Україна перебуває у виконанні семи рекомендацій ЄС щодо кандидатства. URL: <http://neweurope.org.ua/visual-materials/kandydat-check-de-ukrayina-perebuvaye-u-vykonanni-semy-rekomendatsij-yes-shhodo-kandydatstva/> (дата звернення: 25.03.2023).

Табл. 1). Втім, у деяких сферах просування було несуттєвим, зокрема реформа конституційного суду взагалі не просунулась, ба навіть пішла у розріз із рекомендаціями Венеціанської Комісії¹⁵⁸.

Вже станом на листопад 2022 р. прогрес у виконанні реформ був оцінений у 4,7 бали із 10. Зокрема, зміни відбулись тільки у сферах реформування конституційного суду: було 0 балів - стало 3, та реформуванні ВРП та ВККС: було 7 балів – стало 6 (**див. Табл. 1**)¹⁵⁹. Тож, за даний період помітний помірний прогрес у виконанні рекомендацій ЄС. Проте, такі темпи реформування є релевантними та реалістичними для країни, яка перебуває в стані війни та паралельно бореться із внутрішніми проблемами.

Варто зазначити, що певні затримки пов'язані із діяльністю самого ЄС, так наприклад, ще в серпні 2022 р. до Брюсселя був відправлений проєкт законодавства про ЗМІ, а відповідь надана тільки через 2 місяці. Також, такі темпи виконання рекомендацій передбачали в ЄС, тому і перша оцінка просування України в даній сфері із сторони ЄС була запланована тільки на осінь-зиму 2023 р. Із сторони української влади прогнози виглядали більш оптимістично, втім реальні темпи просування змусили перенести кінцевий термін виконання всіх умов спочатку на кінець 2022 р., а потім на пізніший термін¹⁶⁰.

Остання оцінка прогресу у виконанні реформ перед 24 самітом Україна – ЄС була проведена в кінці січня – на початку лютого 2023 р., і прогрес був оцінений у 5,8 балів із 10 (в листопаді 2022 р. - 4,7 бала). Помітний відчутний прогрес у багатьох сферах, зокрема законодавство про медіа – 9 балів (було 6 балів), законодавство про нацменшини – 8 балів (було 5 балів), реформа ВРП та ВККС – 7 балів (було 6 балів), антикорупція: САП та НАБУ – 7 балів (було 6 балів) тощо. (**див. Табл. 1**)¹⁶¹ Тож, можна констатувати, що виконання даних

¹⁵⁸ Українська правда. Кандидат check. Що з рекомендаціями ЄС по кандидатству? URL: <https://blogs.pravda.com.ua/authors/hetmanchuk/62fca683e84e0/> (дата звернення: 26.03.2023).

¹⁵⁹ Центр «Нова Європа». Кандидат Check-2: де Україна перебуває у виконанні семи рекомендацій ЄС щодо кандидатства. URL: <http://neweurope.org.ua/visual-materials/13214/> (дата звернення: 26.03.2023).

¹⁶⁰ Ukraine Failing Its Own Strategy To Meet EU Requirements Swiftly. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/eng/articles/2022/11/14/7150585/> (дата звернення: 26.03.2023).

¹⁶¹ Центр «Нова Європа». Кандидат Check-3: де Україна перебуває у виконанні семи рекомендацій ЄС щодо кандидатства. URL: <http://neweurope.org.ua/visual-materials/kandydat-check-3-de-ukrayina-perebuvaye-u-vykonanni-semy-rekomendatsij-yes-shhodo-kandydatstva/> (дата звернення: 27.03.2023).

рекомендацій просувається в нормальному темпі, враховуючи всі зовнішні та внутрішні обставини проведення необхідних реформ.

Окрім рекомендованих Єврокомісією 7 блоків необхідних реформ, не менш важливим залишається реалізація плану заходів з виконання Угоди про асоціацію та продовження імплементації норм асquis ЄС. Детальні матеріали по виконаній роботі в даному напрямку протягом 2022 р. містяться у «Звіті про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом за 2022 рік».

Так, загальний прогрес виконання Угоди про асоціацію протягом 2022 р. збільшився на 9% та становить – 72%. Найбільший прогрес за 2022 р. спостерігається у сферах інтелектуальної власності +33% (94%), енергетики +17% (75%), навколишнього природного середовища та цивільного захисту +16% (77%), управління державними фінансами +16 (90%) тощо. Щодо імплементації норм асquis ЄС, то найвищий рівень готовності, станом на лютий 2023 р., Україна демонструє у таких розділах асquis ЄС, як «Енергетика», «Митний союз», «Зовнішні відносини», «Зовнішня, безпекова та оборонна політика», із оцінкою 4 бали із 5 (хороший рівень підготовки)¹⁶².

2023 р. розпочався із підготовки 24 саміту Україна-ЄС, який мав стати важливим етапом євроінтеграції, на якому, зокрема, ЄС мав дати побіжні висновки виконанню Україною 7 вимог Єврокомісії та означити подальший процес поглиблення відносин. Так, вже 3 січня 2023 р. відбулась телефонна розмова В. Зеленського і У. фон дер Ляйєн, на якій було обговорено проведення саміту Україна – ЄС 3 лютого в Києві, також обговорена реалізація програми макрофінансової підтримки від ЄС обсягом 18 млрд євро. Окрім того, голова Європейської комісії відмітила просування України у виконанні необхідних реформ¹⁶³. Також, 19 січня 2023 р. із візитом до Києва прибув Ш. Мішель і на зустрічі із президентом України, в основному, було обговорено питання санкцій

¹⁶² Звіт про виконання угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом за 2022 рік. URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/sites/default/files/inline/files/zvit_pro_vykonannya_ugody_pro_asociaciyu_za_2022_rik.pdf (дата звернення: 27.03.2023).

¹⁶³ Володимир Зеленський провів телефонну розмову з Президентом Європейської комісії. URL: <https://www.president.gov.ua/news/volodimir-zelenskij-proviv-telefonnu-rozmovu-z-prezidentom-y-80205> (дата звернення: 27.10.2023).

та допомоги України, однак була висловлена підтримка прогресу України в напрямку євроінтеграції¹⁶⁴.

3 лютого 2023 р. відбувся останній на даний час саміт Україна-ЄС, який став важливим кроком до поглиблення співпраці між Україною та ЄС. Найважливіший меседж саміту, в контексті євроінтеграції, це актуалізація питання про початок переговорів щодо вступу. Так, на самих переговорах президента України В. Зеленського, голови Європейської Ради Ш. Мішеля, президентки Європейської комісії У. фон дер Ляйен, В. Зеленський заявив, що мета України – почати переговори про вступ до ЄС вже в 2023 р. Представники ЄС зазначили, що перехід до наступного етапу буде можливим за умови виконання Україною необхідних умов. При цьому Ш. Мішель зазначив, що після надання статусу кандидата, Україна досягла значного прогресу в реформаційній діяльності, втім в даному напрямку ще варто працювати. Окрім того, він зазначив, що потрібно продовжувати євроінтеграцію в економічному секторі, переходити до повного використання можливостей зони вільної торгівлі та включити Україну до роумінгового простору ЄС¹⁶⁵.

Також, вже в оприлюдненій «спільній заяві за підсумками 24-го саміту Україна – ЄС» йшлося про те, що «ЄС підтвердив свою відданість підтримці подальшої європейської інтеграції України, ухвалив рішення щодо подальших кроків, коли всі умови, зазначені у висновку Комісії, будуть повністю виконані. Україна підкреслила свою рішучість виконати необхідні вимоги для якнайшвидшого початку переговорів про вступ», що свідчить про готовність ЄС, до переходу до наступних етапів після виконання Україною рекомендацій. Також, в заяві відмічається, що ЄС, активно стежить за проведенням реформ та втіленням рекомендацій і «ЄС відзначив значні зусилля, які Україна продемонструвала протягом останніх місяців для досягнення цілей, що лежать в

¹⁶⁴ Масштаб нашої співпраці є новою історією і для України, і для Євросоюзу – Володимир Зеленський за результатами зустрічі з Шарлем Мішелем у Києві. URL: <https://www.president.gov.ua/news/masshtab-nashoyi-spiivpraci-ye-novoyu-istoriyeyu-i-dlya-ukray-80477> (дата звернення: 27.10.2023).

¹⁶⁵ Наша мета – почати переговори про вступ до Євросоюзу вже цього року – Володимир Зеленський за результатами саміту Україна – ЄС у Києві. URL: <https://www.president.gov.ua/news/nasha-meta-pochati-peregovori-pro-vstup-do-eyevrosoyuzu-vzhe-80769> (дата звернення: 28.10.2023).

основі її статусу кандидата на членство в ЄС»¹⁶⁶. Таким чином ЄС продовжує підтримку євроінтеграційних прагнень України, та готовий до переходу до наступного рівня за умови виконання Україною власних зобов'язань.

Варто відмітити, що заяви такого ж змісту звучали і на Спеціальному засіданні Європейської ради 9 лютого 2023 р.¹⁶⁷ Також, у заяві вказувалось, що приблизний термін наступної оцінки «виконання умов Україною, зазначених у висновку комісії щодо заявки України на членство» визначається весною 2023 р.¹⁶⁸ Таким чином, основними подальшими заходами в напрямку євроінтеграції залишалось виконання вимог Єврокомісії, а також, паралельно із цим виконання пунктів Угоди про асоціацію, імплементація норм *acquis* ЄС та поглиблення взаємодії України з ЄС в економічній сфері.

Вже 23–24 березня 2023 р. відбувся черговий саміт Європейського Союзу, де зокрема висловились про питання євроінтеграції в контексті підтримки України, де зазначалось, що Україна рухається до поставленої цілі – поглиблення євроінтеграції¹⁶⁹. Вже в квітні у Верховній Раді України створили спеціальний парламентський офіс, що має зайтись адаптацією українського законодавства відповідно до вимог висунутих ЄС.

Також, 13 квітня 2023 р. відбулось спільне засідання керівників комітетів Українського та Європейського парламентів, що стало важливим чинником поглиблення міжпарламентської діяльності. Зокрема, Р. Мецола на даному засіданні зазначила, що ЄС в цілому та Європарламент зокрема, «відзначає той прогрес, який досягла Україна в напрямку реформу у такий непростий час», а також вона зазначила, що «сподівається на початок переговорів про вступ України до ЄС вже із 2023 р.»¹⁷⁰.

¹⁶⁶ Joint statement following the 24th EU-Ukraine Summit. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/02/03/joint-statement-following-the-24th-eu-ukraine-summit/> (дата звернення: 27.03.2023).

¹⁶⁷ Special meeting of the European Council (9 February 2023) – Conclusions. URL: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-1-2023-INIT/en/pdf> (дата звернення: 27.03.2023).

¹⁶⁸ Joint statement following the 24th EU-Ukraine Summit...

¹⁶⁹ European Council, 23 March 2023. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2023/03/23/> (дата звернення: 27.03.2023).

¹⁷⁰ Власенко В. Переговори про вступ до ЄС можуть початися цього року. URL: [https://ukurier.gov.ua/uk/articles/peregovori-pro-vstup-do-yes-mozhut-pochatisya-cogo/](https://ukurier.gov.ua/uk/articles/peregovori-pro-vstup-do-yes-mozhut-pochatisya-cogo-roku/) (дата звернення: 28.10.2023).

4 травня 2023 р. Центр «Нова Європа» надав нову оцінку виконанню Україною вимог Єврокомісії. Так, Україна значно просунулась в першу чергу у «підготовці ґрунту» до фіналізації багатьох реформ та здійснила певне просування у безпосередньому здійсненні цих реформ. Також, фактично відпала необхідність оцінювання «антиолігархічної реформи» так як на той час ще не було рішення по проведених змінах в законодавстві від Венеційської комісії, а також сам ЄС почав вважати, що потрібно випрацювати новий та ефективніший механізм подолання надмірного впливу олігархів, а ніж дані зміни до законодавства. Щодо результатів, проведена підготовка щодо фіналізації «реформи ВРП та ВККС» і «антикорупції», остання зокрема отримала +1 бал прогресу в порівнянні із попередньою перевіркою на початку 2023 р. Щодо інших сфер, то вони залишились в цілому не змінними, проте в наступні місяці очікувалось пришвидшення даного процесу.

Загальна оцінка виконання Україною вимог Єврокомісії становить 6,8 бала, що на 1 більше за попередню оцінку в лютому цього ж року¹⁷¹. (див. Табл. 1) Також, в травні відбувся ще ряд важливих зустрічей. Так, 9 травня 2023 р., до Києва знову прибула У. фон дер Ляйєн, де зустрілась із В. Зеленський. Також, 20 травня 2023 р., В. Зеленський провів переговори Ш. Мішелем, які відбулись у Японії. На даних зустрічах підіймались питання євроінтеграції, зокрема прогрес України у реалізації рекомендацій Європейської комісії та перспективи початку переговорів про вступ у 2023 р.¹⁷²

Протягом весни 2023 р. стало відомо, що оцінка Єврокомісії по виконанню Україною 7 необхідних вимог перенесеться на інший термін. А вже в 19 червня 2023 р. ЄС повідомив, що перша усна оцінка від Єврокомісії буде надана 22 червня 2023 р., в рамках неформального засідання Європейської ради із загальних

¹⁷¹ Центр «Нова Європа». Кандидат Check-4: де Україна перебуває у виконанні 7 рекомендацій ЄС. URL: <http://neweurope.org.ua/analytics/kandydat-check-4-de-ukrayina-perebuvaeye-u-vykonanni-7-rekomendatsij-yes/> (дата звернення: 28.10.2023).

¹⁷² Настав час для позитивного рішення щодо переговорів про членство України в ЄС – Президент за підсумками зустрічі з президентом Єврокомісії в Києві. URL: <https://www.president.gov.ua/en/news/nastav-chas-dlya-pozitivnogo-rishennya-shodo-peregovoriv-pro-82773> (дата звернення: 29.10.2023).; Глава держави у Японії зустрівся з Президентом Європейської ради. URL: <https://www.president.gov.ua/news/glava-derzhavi-u-yaponiyi-zustrivsvya-z-prezidentom-yevropejs-83029> (дата звернення: 30.10.2023).

питань¹⁷³. Тож, на даному засіданні проміжну оцінку озвучив О. Варгеї. За його словами, Україна успішно виконала дві вимоги із семи, а саме реалізувала реформи Вищої ради юстиції та Вищої кваліфікаційної комісії із відбору суддів, а також реформи у сфері медіа-законодавства. Щодо інших сфер реформування, то зазначалось, що вони проходять за планом та знаходяться на значному рівні реалізації. Також, остаточну оцінку результатів запланували на жовтень 2023 р., яка мала відбутись в межах загального пакету розширення і вже на основі цього рішення, ЄС зможе відкрити переговори про вступ України до ЄС або ж потребувати продовження реформ¹⁷⁴.

В даному аспекті, важливим було чітке означення від ЄС пройденого шляху та необхідних подальших кроків від України. Таким чином, ЄС очікував інтенсифікації та закінчення реформування в інших сферах, а Україна в свою чергу продовжувала та інтенсифікувала діяльність в даному напрямку. Окрім того, такі очікування були виправдані, так як «грунт» для прийняття ряду необхідних законів вже був підготовлений раніше.

Протягом літа Україна продовжила активну реформаційну діяльність і вже 13 вересня 2023 р. президентка Європейської комісії У. фон дер Ляйєн звернулася до Європейського парламенту із щорічною промовою «Про становище Європейського Союзу», в якій були означені позитивні моменти для євроінтеграції України. Так, вона оголосила, що Єврокомісія «відкриває звіти з верховенства права для тих країн, що вступають до ЄС, які прагнуть ще швидшого прогресу», окрім того, було означене питання функціонування ЄС в складі якого буде більше країн ніж є на даний момент і щодо цього Єврокомісія теж має дати свій висновок на початку 2024 р.

Також, вона зазначила, що ЄС буде керуватись принципом: «розширення - найкраща інвестиція в мир, безпеку і процвітання Європейського континенту»¹⁷⁵.

¹⁷³ Стало відомо, коли в ЄС оприлюднять усну оцінку Україні з виконання кандидатських вимог. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2023/06/19/7407558/> (дата звернення: 30.10.2023).

¹⁷⁴ У Брюсселі оцінили виконання «кандидатських» рекомендацій. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/u-bryusseli-ocinili-vikonannya-kandidatskih-rekome/> (дата звернення: 30.10.2023); Ukraine has fully met two of the seven conditions needed to start EU accession talks. URL: <https://www.euronews.com/my-europe/2023/06/22/ukraine-has-fully-met-two-of-the-seven-conditions-needed-to-start-eu-accession-talks> (дата звернення: 30.10.2023).

¹⁷⁵ State of the Union 2023 Speech: ECAS's Three Key Takeaways. URL: <https://ecas.org/state-of-the-union-2023-speech-ecass-three-key-takeaways/> (дата звернення: 03.04.2023); Розширення ЄС — найкраща інвестиція в безпеку

Дана промова чітко вказувала на консенсус серед інституцій ЄС щодо подальшого розширення, питання залишалось лише в адаптації аспектів самого ЄС до даного розширення та закінчення реформ в країнах, які підпадають під дане розширення, зокрема Україна, Молдова та країни Західних Балкан. Окремим питанням залишалось, на скільки кожна із цих країн готова до вступу в ЄС і дане питання мало вирішитись оцінкою Єврокомісії в кінці жовтня в межах загального пакету розширення.

27 вересня 2023 р., Центр «Нова Європа» надав останню оцінку виконанню Україною вимог Єврокомісії. В даній оцінці так же само не враховувалось питання «антиолігархічної реформи», через означені вище причини. Щодо загальних результатів, то як і передбачалось, Україна значно просунулась в реформуванні і загальна оцінка склала 8,1 із 10 балів, при тому що попередня оцінка в червні становила 6,8 балів. Так повністю було виконано «законодавство про медіа», а також «реформи ВРП та ВККС» та «законодавство про нацменшини» виконано на 9 балів (+1 бал із попередньої оцінки).

В порівнянні із попередніми результатами значного прогресу досягнуто в «реформі конституційного суду» із 6 балами, при тому що за попередніми результатами оцінка була лише 2 бали. Також, на 0,5 бала зросла оцінка «антикорупційної діяльності». Тільки оцінка за «боротьбу з відмиванням коштів» залишилась незміною із становила 6 балів¹⁷⁶. (див. Табл. 1) Таким чином можна констатувати, що Україна фактично виконала всі вимоги Єврокомісії, при цьому темпи реформування були доволі швидкими, зважаючи на проблемність ситуації та масштаб проблем, які необхідно було вирішити. Також, більшою мірою, була готова законодавча база для подальшого закінчення необхідних реформ.

Напередодні звіту Єврокомісії щодо розширення, 4 листопада 2023 р., до Києва прибула У. фон дер Ляйєн, де зустрілась із В. Зеленським. На зустрічі Президент України зазначив, що початок переговорів про вступ України

континенту. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/rozshirennya-yes-najkrasha-investiciya-v-bezpeku-k/> (дата звернення: 04.04.2023).

¹⁷⁶ Центр «Нова Європа». Кандидат Check-5: де Україна перебуває у виконанні 7 рекомендацій ЄС. URL: <http://neweurope.org.ua/analytics/kandydat-check-5-de-ukrayina-perebuvaeye-u-vykonanni-7-rekomendatsij-yes/> (дата звернення: 30.10.2023).

позначатиме зникнення «сірих геополітичних зон у Європі», а також це дасть необхідну основу для «зростання і України, і всіх європейських країн». В свою чергу У. фон дер Ляйєн зазначила, що ЄС «вражений реформами, які Україна здійснює в розпал війни...»¹⁷⁷. В загальному із результатів зустрічі та попередніх заяв уповноважених осіб та інституцій ЄС очікувалось, що Україна радше отримає рекомендацію про початок переговорів, особливо зважаючи на вже виконані умови. Також, не було такого масового скептичного настрою щодо подальшої євроінтеграції, як перед наданням Україні статусу кандидата. Таким чином ЄС дійшов консенсусу про можливість, ба навіть певну необхідність, подальшого розширення ЄС в рамках нинішньої геополітичної кон'юнктури, під дане розширення повинна була потрапити й Україна.

8 листопада 2023 р. був оприлюднений Звіт Єврокомісії за 2023 р. по Україні в рамках політики розширення ЄС, в якому доволі детально розглядалось становище України, основи та особливості процесу інтеграції до ЄС, аспекти добросусідських відносин та регіональне співробітництво, а також здатність взяти зобов'язання щодо членства в ЄС. В загальному щодо більшості сфер зазначалось, що Україна «має певний рівень підготовки та повинна продовжувати свої зусилля» в даній сфері. Одночасно із тим вказувалось, що в тих умовах, в яких перебуває Україна вона досягла значного результату. Щодо імплементації норм *acquis* ЄС, із більшості сфер вказується, що Україна досягла «значного прогресу».

На основі даних результатів «Комісія рекомендує Раді розпочати переговори про вступ з Україною і буде здійснювати моніторинг прогресу та дотримання вимог у всіх сферах, пов'язаних з початком переговорів, та звітувати перед Радою до березня 2024 року»¹⁷⁸. Тож, Україна значно просунулась в

¹⁷⁷ Рішення про початок переговорів щодо членства України в Євросоюзі матиме поворотне значення для історії всієї Європи – Володимир Зеленський після переговорів з Урсулою фон дер Ляєн у Києві. URL: <https://www.president.gov.ua/news/rishennya-pro-pochatok-peregovoriv-shodo-chlenstva-ukrayini-86793> (дата звернення: 30.10.2023).

¹⁷⁸ Ukraine 2023 Report. Accompanying the document. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions 2023 Communication on EU Enlargement policy. URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2023-11/SWD_2023_699%20Ukraine%20report.pdf (дата звернення: 31.10.2023).; Key findings of the 2023 Report on Ukraine. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_23_5631 (дата звернення: 31.10.2023).

напрямку євроінтеграції і наступний крок – це безпосереднє відкриття переговорів. Одночасно з тим, Україна продовжить реформаційну діяльність відповідно до сфер зазначених у звіті Єврокомісії.

Зокрема, вже 16 листопада О. Стефанішина заявила, що після опрацювання звіту Єврокомісії щодо України кожне з міністерств підготує відповідний план реалізації рекомендацій щодо реформ у своїй галузі¹⁷⁹. Також, 9 грудня 2023 р. Верховна Рада України звернулася членів Європейського Союзу та інституцій Європейського Союзу щодо підтримки відкриття переговорів про вступ України до Європейського Союзу під час засідання Європейської Ради 15 грудня 2023 року¹⁸⁰. Таким чином, ЄС зазначає, що готовий до розширення та прийняття в подальшому України до свого складу. Одночасно із тим, Україна провела важливу роботу в напрямку євроінтеграції, чим зазначила свої реальні прагнення. Дане рішення Єврокомісії стає черговим ключовим етапом євроінтеграції, який не тільки поглиблює саму євроінтеграцію, а веде до повноцінного членства України в ЄС.

Висновки до розділу 2. Проаналізувавши процес євроінтеграції, який Україна пройшла від початку повномасштабного вторгнення, та аналізуючи наявний стан євроінтеграційних процесів, можна говорити про значний, помітний та доволі стрімкий прогрес на європейському шляху протягом 2022 – 2023 рр. Так, можна відмітити три ключові етапи, які змінювали хід євроінтеграції. Перший етап розпочався 24–28 лютого 2022 року, коли Росія розпочала повномасштабне вторгнення на територію України, після чого Україна подала заявку на членство в ЄС, таким кроком серйозно активізувавши процес євроінтеграції та політичний діалог довкола цього питання.

Протягом цього етапу в країнах-членах ЄС проходить напружений діалог щодо надання реальної перспективи вступу в ЄС Україні. Поступово лідери

¹⁷⁹ Євроінтеграційні зміни потрібно просувати якнайшвидше. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/yevrointegracijni-zmini-potribno-prosuvati-yaknajshvidshe/> (дата звернення: 31.10.2023).

¹⁸⁰ Рада схвалила звернення до країн ЄС: просить підтримати початок переговорів щодо вступу України. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-verkhovna-rada-zvernennya-yevrosoyuz-ukrayina/32723344.html> (дата звернення: 31.10.2023); Проект Постанови про Звернення Верховної Ради України до держав – членів Європейського Союзу та інституцій Європейського Союзу щодо підтримки відкриття переговорів про вступ України до Європейського Союзу. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43339> (дата звернення: 31.10.2023)

країн-членів ЄС формували консенсусну думку щодо даного питання та під тиском української влади і геополітичної кон'юнктури у них формувалось розуміння того, що підтримка євроінтеграційних прагнень України стане стратегічним заходом по протистоянню Росії, та дасть чіткий сигнал для неї, що Європа продовжить підтримку України.

В результаті цього відбувся перехід до другого етапу, початок якого визначається 17 червня 2022 року, коли Європейська комісія рекомендувала Раді надати Україні статус кандидата за умови, що було проведено реформи в 7 сферах і вже 23 червня Європейська рада надала Україні статус кандидата. Даний крок був безпрецедентним в європейській історії, одночасно з цим він засвідчив підтримку Європою євроінтеграційних прагнень України і другий етап вже визначався готовністю України до реальних дій. Так, більше ніж протягом року Україна проводила реформаційну діяльність у визначених сферах, при цьому все це відбувалось в умовах війни.

На початку осені 2023 р. інституції ЄС заявили про підготовку до розширення та в подальшому закріплювався консенсус, що розширення не тільки може відбутись, а є необхідним. В результаті цього відбувся перехід на третій етап, який розпочався із середини листопада 2023 р. рекомендацією Єврокомісії Раді розпочати переговори про вступ з Україною. Таким чином, Україна (як українська влада так і суспільство) не лише зазначила свою відданість європейським цінностям і продемонструвала надзвичайну волю до євроінтеграції, а й остаточно визначила європейський шлях розвитку як невідворотний та єдиний можливий. Одночасно із тим продемонструвала реальне бажання до вступу в ЄС та готовність над цим працювати. Із свого боку ЄС підтверджує готовність не лише чергового поглиблення євроінтеграції України, а до повноцінного членства України в ЄС.

РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Разом із тим, як протягом 2014 – 2021 рр. виникали різноманітні проблеми та перспективи на шляху євроінтеграції, так і протягом 2022 – 2023 р. виникали відповідні проблеми та перспективи в даному процесі. Однак, якщо протягом періоду, який тривав до повномасштабної війни, проблеми та перспективи були доволі сталими в часі та мали чітку диференціацію між зовнішніми та внутрішніми сферами, то після повномасштабного вторгнення, через описані вище причини, проблеми та перспективи євроінтеграції дещо видозмінились у своїй взаємодії та стали доволі «перехідними» відносно один одного. Змінилась і диференціація між внутрішньою та зовнішньою сферою проблем і перспектив євроінтеграції, тепер вони стали більшою мірою взаємозумовленими та пов'язаними.

Такі перетворення можна побачити на одному із прикладів, який виринає протягом всього процесу євроінтеграції. Даний приклад представлений ставленням ЄС в цілому та окремих його діячів до надання Україні європейської перспективи та загальному підтвердженню перспектив євроінтеграції України, як мінімум у публічній площині. Так, в кінці 2013 р. українське суспільство робить вибір в сторону Європи і вже на початку 2014 р. Україна та ЄС підписують Угоду про асоціацію. Протягом 2014 р. Україна зазнає військової агресії з боку Росії. Також, протягом 2014-15 рр. продовжуються активні відносини між Україною та ЄС. В таких умовах доволі закономірно, що Україна активізує питання щодо підтвердження української європейської перспективи. Втім, ЄС не поспішає цього робити. Зокрема в 2015 р. на Саміті «Східного партнерства», який проходив в Ризі протягом 21–22 травня, ЄС підтримав європейський вибір України, втім без підтвердження європейської перспективи¹⁸¹. Із сторони ЄС такий крок можна вважати виправданим, так як з одного боку Україна не настільки сильно інтегрувалась до різних аспектів існування ЄС, а з іншого такий крок псував би

¹⁸¹ Joint Declaration of the Eastern Partnership Summit (Riga, 21-22 May 2015). URL: <https://www.consilium.europa.eu/media/21526/riga-declaration-220515-final.pdf> (дата звернення: 15.10.2023).

відносини із Росією, так як ЄС все ще планував вирішити «українську кризу» дипломатичним шляхом.

Періодично таке ж питання підіймалось протягом подальших років, зокрема в останні місяці президенства П. Порошенка навесні 2019 р., він закликав ЄС надати Україні, Грузії і Молдові реальну перспективу членства в ЄС¹⁸². Втім, в той час ЄС не підтвердив такої перспективи. Вже в 2021 р., коли Україна значною мірою інтегрувалась до ЄС, а Росія більше не була «стратегічним партнером» ЄС та розпочала накопичення військової техніки на кордоні з Україною, фактичну ескалацію конфлікту, ЄС погодився на фактичне визнання подальших перспектив України. Зокрема, 10 лютого 2021 р. в Європейському парламенті пройшли слухання щодо виконання Україною положень Угоди про асоціацію і наступного дня Європарламент видав відповідну резолюцію, в якій зазначив, що «Україна має європейську перспективу»¹⁸³.

Протягом подальшого часу ситуація тільки загострювалась, Росія накопичувала все більше військ на кордоні з Україною, а ЄС відповідав дипломатичними заходами. Паралельно із цим «пришвидшення» євроінтеграції стає для України одним із стратегічних заходів. Вже протягом січня-лютого 2022 р. дане питання постійно підіймається українськими дипломатами. Зокрема, 21 лютого, коли Росія визнала, так звані, «ЛНР» та «ДНР» незалежними державами та готувалась до їх «захисту», Д. Кулеба закликав до надання Україні перспективи членства в ЄС та ряду інших заходів¹⁸⁴. Втім, на той час, ЄС не був готовий до кроку надання перспективи членства Україні. З погляду ЄС, який хотів залагодити дану «напруженість» ситуації дипломатичним шляхом та не передбачав повномасштабної війни закономірно не робити «різких» кроків та заяв, особливо щодо євроінтеграції.

¹⁸² Україна-ЄС: шлях до політичної асоціації. Центр Разумкова. Київ, 2021. С. 18.

¹⁸³ European Parliament resolution of 11 February 2021 on the implementation of the EU Association Agreement with Ukraine. URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0050_EN.html (дата звернення: 20.10.2023).

¹⁸⁴ Коментар МЗС України щодо ухвалення Європейським Парламентом Доповіді про імплементацію Угоди про асоціацію Україна-ЄС. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/komentar-mzs-ukrayini-shchodo-uhvalennya-yevropejskim-parlamentom-dopovidi-pro-implementaciyu-ugodi-pro-asociaciyu-ukrayina-yes> (дата звернення: 20.10.2023).; Дмитро Кулеба: Україна наполягає, що настав час для введення жорстких санкцій проти РФ. URL: <https://mfa.gov.ua/news/dmitro-kuleba-ukrayina-napolyagaye-shcho-nastav-chas-dlya-vvedennya-zhorstkih-sankcij-proti-uf> (дата звернення: 21.10.2023).

Доволі сильно та різко змінилась ситуація, із початком повномасштабного вторгнення, описані вище зміни привели до зміни поглядів ЄС на євроінтеграцію. Певним чином спрощуючи всю комплексність та складність ситуації, яка склалась після початку повномасштабної війни, але рівень змін був таким, що незважаючи на загальну неготовність України до перспективи членства в ЄС, переваги такого кроку переважали його недоліки. Натомість, ще буквально в переддень 24 лютого, такий крок, із погляду ЄС, виглядав як не виправданий поспіх із початку приєднання «неготової» країни до ЄС. Це зокрема підтверджується заявами та кроками ЄС. Так, вже 24 лютого, відбулась телефонна розмова МЗС України Д. Кулеби і Ж. Борреля, де серед інших питань було обговорено заклик Д. Кулеби про надання Україні європейської перспективи¹⁸⁵. Вже, 27 лютого, президентка Європейської комісії У. фон дер Ляйєн заявила в інтерв'ю, що вже на даний момент, Україна доволі тісно пов'язана із ЄС і що «згодом Україна має вступити до ЄС, ця країна — одна з нас, і ми хочемо бачити її в європейській сім'ї»¹⁸⁶. Також, Д. Шмигаль повідомив, що 27 лютого, в розмові із прем'єром Словаччини Е. Гегером, той запропонував прийняти Україну до ЄС за новою особливою процедурою. Пізніше Е. Гегер підтвердив таку ініціативу¹⁸⁷. І вже 29 лютого, після подачі В. Зеленським заявки на членство в Європейському Союзі, розпочався якісно новий етап євроінтеграції¹⁸⁸. Втім, в даному контексті варто відмітити той рівень змін та фактичний «злам» чинників, які стимулювали та які послаблювали євроінтеграцію. За короткий проміжок часу у чинниках, які впливали на даний процес відбувся суттєвий «зсув».

¹⁸⁵ Дмитро Кулеба та Жозеп Боррель скоординували подальші кроки України та ЄС задля припинення агресії Росії. URL: <https://mfa.gov.ua/news/dmitro-kuleba-ta-zhozep-borrel-skoordinovali-podalshi-kroki-ukrayini-ta-yes-zadlya-pripinennya-agresiyi-rosiyi> (дата звернення: 23.10.2023).

¹⁸⁶ Голова Єврокомісії: Україна має вступити до ЄС. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/ukraina-tse-evropa/31726911.html> (дата звернення: 23.10.2023).

¹⁸⁷ Прем'єр Словаччини Гегер пропонує прийняти Україну в ЄС за «новою процедурою» – Шмигаль. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-heger-proponuie-pryiniaty-ukrainu-do-es/31727846.html> (дата звернення: 23.10.2023).

¹⁸⁸ Зеленський підписав заявку на членство України в ЄС – Рада. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-zelenskyi-pidpysav-zayavku-na-chlenstvo-v-eu/31728472.html> (дата звернення: 23.10.2023).

Тож, повертаючись до проблем та перспектив євроінтеграції, недоцільно виглядає використання традиційного поділу на внутрішні та зовнішні проблеми і перспективи, які до 24 лютого 2022 р. супроводжували процес євроінтеграції. Натомість зараз можна виділити більш відповідний поділ до нинішньої ситуації. Так, доцільно виділяти сферу проблем євроінтеграції, в межах якої буде «група внутрішніх проблем», яка поділяється на проблеми, що 1) є сталими; 2) загостренні повномасштабною війною; 3) пришвидшилися у вирішенні через повномасштабну війну, такий же внутрішній поділ буде застосований до групи «зовнішніх проблем євроінтеграції України». Щодо сфери аспектів, які позитивно впливають на євроінтеграцію то доцільно застосувати подібний поділ. Одночасно із цим, через такий поділ деякі аспекти проблем та перспектив будуть перетинатись, зокрема із самої специфіки поділу впливає, що проблеми, які пришвидшилися у вирішенні через повномасштабну війну фактично стали перспективами євроінтеграції. Доцільним буде згадати і сам фактор повномасштабної війни, як окремий чинник, який спричинив суттєвий вплив на перебіг євроінтеграції.

Для початку варто поглянути на сам фактор війни, яким, певною мірою, і обґрунтований вибір специфічного поділу проблем та перспектив євроінтеграції. Так, вище вже частково обґрунтовано той факт, що повномасштабний напад Росії на Україну суттєво змінив загальну геополітичну кон'юнктуру, через що Європа доволі швидко визнала важливість поглиблення євроінтеграційних процесів, як стратегічного заходу, фактично без просування Україною у виконанні пунктів Угоди про асоціацію та імплементації норм *acquis* ЄС.

При цьому, ймовірно Росія не очікувала такого повороту подій, адже протягом 2021 р. суттєвого прогресу в напрямку євроінтеграції не відбувалось, окрім пожвавлення діалогу довкола безпекової ситуації та протидії Росії. А сама Європа лише висловлювалась про неприпустимість таких дій та спробі залагодити ситуацію дипломатією, про що зазначалось вище. Також, внутрішня ситуація в Україні виглядала доволі нестабільною. Так, рейтинг підтримки чинного Президента В. Зеленського стрімко знижувався від 73,2% на виборах

Президента в 2019 р., до 42,6% станом на кінець 2020 р., 24,7% станом на жовтень 2021 р. та 17,4% станом на січень 2022 р.¹⁸⁹ В самій Україні надзвичайно посилювалась агентурна робота РФ, гібридна війна проти України, проросійські ЗМІ та загальна проросійська пропаганда в українських медіа тощо¹⁹⁰. Через такі чинники ситуація в суспільстві виглядала доволі нестабільною¹⁹¹. Продовжувався й економічний тиск Росії¹⁹². Таким чином, із погляду Росії, даний момент виглядав найбільш вдалим для повномасштабного нападу та цілковитого «повернення» України в «сферу впливів» Росії. При цьому, повномасштабні бойові дії, які нині спрямовані на руйнування української державності та мають усі ознаки геноциду, є лише наймасштабнішою частиною цих заходів, на рівні із гібридною війною, економічним, політичним та дипломатичним тиском, інформаційними спецопераціями тощо. Проте в ситуацію втрутились непередбачувані фактори для Росії і Сили оборони України дали достойну відповідь армії Росії, українська влада не покинула країну, а суспільство стало як ніколи консолідованим. При цьому ЄС пішов на безпрецедентні кроки в підтримці України.

Із цього випливає ще один аспект підтримки ЄС. Дана війна була об'єктивно ніким не спровокована, окрім інтересів Росії, що розумів ЄС. При цьому вона руйнувала традиційну систему безпекових відносин в Європі та,

¹⁸⁹ Рейтинг президента Зеленського знизився порівняно з груднем — КМІС. URL: <https://suspinne.media/200466-rejting-prezidenta-zelenskogo-znizivsa-porivnano-z-grudnem-kmis/> (дата звернення: 31.10.2023).; Як змінювався рівень довіри та підтримки Зеленського та його попередників. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/10/27/infografika/polityka/prezidentski-rejtnyhy-yak-zminyuvavsya-riven-doviry-zelenskoho-ta-yoho-poperednykiv> (дата звернення: 31.10.2023).

¹⁹⁰ Путін уже напав, або До якої війни готується Росія останніми роками. URL: <https://armyinform.com.ua/2021/03/29/putin-uzhe-napav-abo-do-yakoyi-vijny-gotuyetsya-rosiya-ostannimi-rokamy/> (дата звернення: 31.10.2023).; Проросійська пропаганда в українських медіа. URL: <https://news.informer.od.ua/prorossiyska-propaganda-v-ukr-media> (дата звернення: 31.10.2023).; СБУ за пів року викрила три агентурні мережі й затримала 18 агентів РФ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3285211-sbu-za-piv-roku-vikrila-tri-agenturni-merezi-j-zatrimala-18-agentiv-rf.html> (дата звернення: 1.11.2023).; Гібридна війна проти України ведеться у різних напрямках, і протидіяти їй треба не менше, аніж військовій агресії – Президент в інтерв'ю The Washington Post. URL: <https://www.president.gov.ua/news/gibridna-vijna-proti-ukrayini-vedetsya-u-riznih-napryamkah-i-72473> (дата звернення: 1.11.2023).

¹⁹¹ Росія завжди готова скористатися внутрішніми чварами українців. URL: <https://glavcom.ua/columns/vtaran/rosiya-zavzhdi-gotova-skoristatsiya-vnutrishnimi-chvarami-ukrajinciv-815671.html> (дата звернення: 25.10.2023).; «Маніпуляції стають примітивнішими, а люди реагують на них охочіше» — Оксана Мороз. URL: <https://armyinform.com.ua/2021/03/03/manipulyacziyi-stayut-prymityvnishymy-a-lyudy-reaguyut-nayh-ohochishe-%E2%80%95-oksana-moroz/> (дата звернення: 25.10.2023).

¹⁹² Чи може економіка України витримати тиск Росії? Цього разу краще підготуватися. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/ekonomika-ukrayiny-tysk-rosiyi/31677547.html> (дата звернення: 25.10.2023).

фактично, насильно повертала поняття «ліній поділу» та «сфер впливу». Про це зокрема зазначали 24 січня 2022 р. на засіданні Ради Європи: «спроби Росії відновити лінії поділу на європейському континенті підривають основи та принципи, на яких побудована європейська безпека», «повертають поняття «сфер впливу», яким немає місця в ХХІ столітті»¹⁹³. Втім, неспровокована повномасштабна війна не залишала Європі вибору як підтримати Україну і проєвропейський блок в Східній Європі, або програти дане протистояння та опинитись в умовах «холодної війни» із поділом на сфери впливу та із ворогом біля свої безпосередніх кордонів. Зокрема, це зайвий раз пояснює швидко готовність ЄС до розширення та пришвидшення приєднання до Європейського Союзу країн, які до цього більшою мірою готові. Тож, і не дивно, що такий стрімкий процес євроінтеграції України в 2022 – 2023 рр. виходить радше із чинників політичної волі як України, так і ЄС, як одного із найголовніших союзників у цій війні. Таким чином, це є найперший загальний «чинник повномасштабної війни», який з одного дає перспективу суттєвого прискорення євроінтеграції, а з іншого боку, певним чином, її утруднює та гальмує.

Щодо супутніх проблем в євроінтеграції, викликаних війною, то одразу варто зазначити, що окрім впливу війни на різні процеси, російсько-українська війна сама по собі є великою проблемою для України. Дана війна прямо чи опосередковано впливає на всі аспекти життя як самої України, так і її громадян. Так, Україна втратила певну кількість території, за весь час війни втрати серед військових та цивільного населення склали десятки тисяч осіб, мільйони громадян України стали вимушеними переселенцями та біженцями¹⁹⁴. Житловий фонд, цивільна та критична інфраструктура, промисловість зазнали руйнувань на більше ніж сотню мільярдів доларів. Український ВВП скоротився на третину, а

¹⁹³ European security situation: notions of 'spheres of influence' have no place in the 21st century. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/01/24/european-security-situation-notions-of-spheres-of-influence-have-no-place-in-the-21st-century/> (дата звернення: 22.10.2023).; Foreign Affairs Council, 24 January 2022. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/fac/2022/01/24/> (дата звернення: 22.10.2023).

¹⁹⁴ Радник мера Маріуполя: кількість загиблих у місті може наблизитися до 20 тисяч. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-mariupol-zahybli/31752967.html> (дата звернення: 29.03.2023).; Рік великої війни Росії проти України у 10 цифрах. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/ck5ylk3rj0zo> (дата звернення: 29.03.2023).; Через війну в Україні загинули понад 8 тисяч цивільних — ООН. URL: <https://suspihne.media/413058-cerez-vijnu-v-ukraini-zaginuli-ponad-8-tisac-civilnih-oon/> (дата звернення: 29.03.2023).

ріст цін в середньому становить +30%¹⁹⁵. Все це, само по собі, не тільки обмежує розвиток країни, а й обмежує самі можливості розвитку до закінчення війни. В таких умовах будь-які інтеграційні процеси даються великими зусиллями. Також, це фактично унеможлиблює належне реформування в сфері економіки або енергетики, окрім як спрямування даних потужностей на воєнні потреби. З іншого боку, такий стан речей розумів ЄС та Єврокомісія у своїх вимогах визначила політичні сфери реформування, як одну із основ подальших перетворень. Тож, сам фактор повномасштабної війни пришвидшив євроінтеграцію України, втім за рахунок ірраціональних чинників. Одночасно із тим завдав серйозного удару по можливостях України здійснювати реальні масштабні заходи по поглибленню економічної інтеграції із ЄС та розширенню реформаційної здатності України. Також, все це описує загальну політичну кон'юнктуру в рамках якої будуть розглядатись подальші проблеми і перспективи євроінтеграції.

Переходячи до сфери проблем євроінтеграції, першою буде розглянута група внутрішніх проблем і в її межах найпершою варто виокремити підгрупу «сталих проблем», до якої відноситься загальні проблеми, на які фактично не вплинула повномасштабна війна. Це зокрема, проблема корумпованості, олігархічного впливу, «суддівської проблеми», протидії антикорупційній системі, недостатньої ефективності системи державного управління, зокрема у здійсненні належних реформ. Дані проблеми тягнуться вже десятиліттями та є «камнем спотикання» на шляху до вступу в ЄС, не дарма у визначених Єврокомісією 7 необхідних сферах реформування, 5 стосуються саме визначених проблем. Також, дані проблеми є взаємозумовленими, так реформування КСУ та вирішення «суддівської проблеми» пов'язані із наявністю олігархічного впливу та корупції, дану проблему покликана вирішувати антикорупційна реформа, втім і вона суттєво гальмувалась через неможливість неналежної діяльності САП та НАБУ¹⁹⁶.

¹⁹⁵ Рік великої війни Росії проти України у 10 цифрах...

¹⁹⁶ Реформа Конституційного Суду України: місяць (не)можлива? URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2023/02/9/7388610/> (дата звернення: 30.03.2023).; Що антиолігархічного парламент нам готує? URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2023/02/9/7388625/> (дата звернення: 30.03.2023).

Окрім того, масштабність проблеми олігархічного впливу, виявилась масштабнішою ніж очікувалось в Європі і протягом час виконання 7 вимог Єврокомісії Україною, ЄС фактично відкликав «антиолігархічну реформу» та почав випрацювати новий та ефективніший механізм подолання надмірного впливу олігархів, а ніж дані зміни до законодавства¹⁹⁷. Можна згадати й сам процес виконання Україною даних вимог, коли майже протягом року щоразу провалювалась реформа конституційного суду, а реформи ВРП та ВККС і антикорупційна діяльність «загальмували у вирішенні» в кінці 2022 р., на початку 2023 р.¹⁹⁸ Тут варто зазначити, що хоч Україна зробила великий крок в напрямку вирішення цих проблем, вони все ще залишаються не вирішеними і доволі важливими. Зокрема, у своєму звіті по Україні в листопаді 2023 р. Єврокомісія зазначила, що в Україні досі залишається суддівська та корупційна проблема, фактично, дві взаємодоповнюючі та комплексні проблеми¹⁹⁹. Також, дані проблеми створюють перепони в подальшій комунікації із ЄС та отриманням допомоги від Європи. При цьому виразні факти корупції під час війни створюють негативний фон серед самого населення України та «підривають» моральний дух суспільства²⁰⁰. Варто відмітити й те, що із просуванням необхідних реформ, Європа починає із більшим розумінням ставитись до корупційних скандалів, як до процесу очищення влади, однак даний процес не повинен затягнутись²⁰¹. Тож вирішення даних проблем є одним із найважливіших кроків на шляху до

¹⁹⁷ Центр «Нова Європа». Кандидат Check-4: де Україна перебуває у виконанні 7 рекомендацій ЄС. URL: <http://neweurope.org.ua/analytics/kandydat-check-4-de-ukrayina-perebuvaie-u-vykonanni-7-rekomendatsij-yes/> (дата звернення: 28.10.2023).; Центр «Нова Європа». Кандидат Check-5: де Україна перебуває у виконанні 7 рекомендацій ЄС. URL: <http://neweurope.org.ua/analytics/kandydat-check-5-de-ukrayina-perebuvaie-u-vykonanni-7-rekomendatsij-yes/> (дата звернення: 28.10.2023).

¹⁹⁸ Там само.

¹⁹⁹ Ukraine 2023 Report. Accompanying the document...

²⁰⁰ Як АРМА гальмує шлях України до ЄС. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/11/10/706475/> (дата звернення: 1.11.2023).; «Корупція процвітає»: що думають про нас на Заході і чому це мало хвилює українців. URL: https://lb.ua/blog/mykhaylo_pozhyvanov/576414_koruptsiya_protsvitaie_shcho_dumayut_pro.html (дата звернення: 25.10.2023).; 78% українців вважають, що президент несе пряму відповідальність за корупцію в уряді та ОВА, - опитування. https://lb.ua/society/2023/09/11/574304_78_ukrainsiv_vvazhayut_shcho_prezident.html (дата звернення: 1.11.2023).

²⁰¹ Посол ЄС розповів, що визначає успіхи України у боротьбі з корупцією. URL: <https://www.euointegration.com.ua/news/2023/09/6/7168925/> (дата звернення: 2.11.2023).

подальшої євроінтеграції та повинно здійснюватися комплексними заходами, що відмітила Єврокомісія та над чим вже починає працювати українська влада²⁰².

Наступна підгрупа внутрішніх проблем – це «проблеми загостренні повномасштабною війною». І першою проблемою є великі втрати в цій війні. Як згадувалось вище, Україна несе великі втрати серед населення та у сфері економіки і фінансів. Втрата територій, десятки тисяч загиблих, мільйони вимушено переміщених та біженців, мільярди збитків економіці, та майже половина запланованих витрат бюджету (43%) в 2023 р. приходиться на воєнні витрати²⁰³. Відповідно до цього ресурси, які держава спроможна виділити на просування в напрямку євроінтеграції обмеженні, як мінімум до закінчення війни. Одночасно із цим, наприкінці 2023 р. допомога країн Європи серйозно знизилась. Загальний обсяг допомоги Україні восени 2023 р. на 90% менший ніж підтримка в цей же період за 2022 р.²⁰⁴ Також, досі не встановлені загальні обсяги підтримки України в 2024 р. Тож, за умови, що міжнародна підтримка буде спадати, зокрема військова, фінансова, гуманітарна тощо, становище України може серйозно погіршитись так як кількість людських та економічних втрат поступово зростає, а в даних умовах суттєво відновлюватись вони не можуть.

Ще однією є проблема можливості проведення реформ в умовах війни та пріоритетність виділення ресурсів на такі заходи. Так, сам стан війни потребує постійної концентрації ресурсів у різних сферах, які забезпечують безпосереднє «виживання» України. Зокрема на воєнні потреби виділяється більшість фінансово-економічних, кадрових, політико-дипломатичних ресурсів тощо. Разом із тим, реформування потребують доволі проблемні галузі внутрішньої політики України, вирішення яких затягнулось на довгий час. Наприклад, на початку повномасштабного вторгнення із активізацією євроінтеграційних процесів ЄС не очікував на стрімку реформаційну діяльність, тому й було

²⁰² Євроінтеграційні зміни потрібно просувати якнайшвидше. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/yevrointegracijni-zmini-potribno-prosuvati-yaknajshvidshe/> (дата звернення: 31.10.2023).

²⁰³ Бюджет-23: армія, дороги і марафон. URL: https://lb.ua/economics/2022/11/05/534879_byudzhet23_armiya_dorogi_i_marafon.html (дата звернення: 30.03.2023).

²⁰⁴ Ukraine Support Tracker. A Database of Military, Financial and Humanitarian Aid to Ukraine. URL: <https://www.ifw-kiel.de/topics/war-against-ukraine/ukraine-support-tracker/> (дата звернення: 25.10.2023).; В Італії поступово збільшується розчарування щодо війни в Україні. URL: <https://foreignukraines.com/2023/11/08/disappointment-about-the-war-in-ukraine-is-gradually-increasing-in-italy/> (дата звернення: 25.10.2023).

виділено 7 найважливіших сфер, виконання яких могло розтягнутись в часі. Через таку ж причину нестачі ресурсів, українська влада декілька разів переносила орієнтовний термін виконання рекомендацій Єврокомісії щодо 7 сфер необхідних реформ²⁰⁵. Також, саме проведення цих реформ пришвидшилось в першій половині 2023 р., в час коли Україна отримувала найбільшу міжнародну допомогу, що дозволило виділити додаткові ресурси на реформування²⁰⁶. Тож, дана проблема пов'язана із попередньою і в умовах великих втрат в цій війні та зменшення міжнародної підтримки, Україна може опинитись в ще більш складній ситуації, коли ресурси на євроінтеграцію будуть сильно обмежені, економіка ще більше ослаблена, а «проблеми» на полі бою збільшаться.

Останньою підгрупою внутрішніх проблем є «проблеми, які пришвидшились у вирішенні через повномасштабну війну». Серед таких, у своєму вирішенні просунулась проблема вибору вектору політики та інтеграції України і думка суспільства щодо євроінтеграції. Якщо ще до 2014 р. (Революції гідності, анексії Криму Росією та російсько-української війни) як в українській владі, так і в суспільстві була полярність щодо вибору інтеграційної моделі між східною та західною, то після – дана полярність повинна була зникнути. Втім, в основному через інформаційні впливи та гібридну війну Росії, як серед української влади, так і серед суспільства певний час залишалась надія на врегулювання відносин із Росією та можливості подальшої співпраці. Це підтверджують і результати парламентських виборів 2019 р., де 2 місце за чисельністю у ВР зайняла проросійська партія «Опозиційна платформа - За життя» із результатом 13,01% та діяльність якої була заборонена після початку повномасштабного наступу Росії²⁰⁷. Ще одним свідченням цього є прийняття «Стратегії зовнішньополітичної діяльності України» тільки в 2021 р., коли вже на сьомому році російсько-української війни, Україна не просто декларує певні

²⁰⁵ Центр «Нова Європа». Кандидат Check-3...

²⁰⁶ Центр «Нова Європа». Кандидат Check-5...; Ukraine Support Tracker. A Database of Military, Financial and Humanitarian Aid to Ukraine. URL: <https://www.ifw-kiel.de/topics/war-against-ukraine/ukraine-support-tracker/> (дата звернення: 25.10.2023).

²⁰⁷ Результати виборів в Раду в Україні 2019. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/rezultaty-parlamentskih-vyborov-ukraine-1558364994.html> (дата звернення: 30.03.2023); В Україні остаточно заборонили діяльність ОПЗЖ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3572345-v-ukraini-ostatocno-zaboronili-dialnist-opzz.html> (дата звернення: 31.03.2023).

позиції (основний пріоритет зовнішньої політики це євроінтеграція, а Росія основний ворог), а робить конкретний аналіз сучасного місця та ролі України у світі та чітко прописує цілі міжнародної політики на найближчий час²⁰⁸. Щодо настроїв суспільства, то за даними соціологічної групи «Рейтинг» на проміжку від 2014 до 2021 рр. в середньому 50% громадян виступали за вступ України до ЄС, із періодичними коливаннями даного показника до 55%²⁰⁹. Такі показники також пов'язані із низьким рівнем поінформованості громадян про ЄС. І ще в 2018 р. населення України мало загалом незадовільний рівень поінформованості, водночас тільки 36% опитаних констатували задовільний рівень володіння українцями інформацією щодо ЄС²¹⁰.

Рух в даному напрямку почав пришвидшуватись із 2021 р., під час загрози повномасштабної війни із РФ. І вже в січні 2022 р. показник підтримки членства України в ЄС становив 68%²¹¹. Дані процеси сильно пришвидшилися із початком повномасштабного наступу РФ. Спроба Росії таким чином втримати Україну в орбіті свого впливу обернулася проєвропейським об'єднанням українського суспільства та визначила безальтернативність європейського вибору українського суспільства та влади. Так, на наступний місяць після початку повномасштабного вторгнення, у березні 2022 р. показник підтримки членства України в ЄС серед українців становив рекордні 91%, а станом на січень 2023 р. цей показник становить 87%. При чому проти членства України в ЄС залишається тільки 3% населення²¹². Вже станом на 22-23 листопада 2023 р. показник підтримки вступу України в ЄС становить 73%, втім проти виступає тільки 5% людей, тож зменшення відсотку підтримки відбулось за рахунок збільшення пасивності населення, де 14% респондентів зазначили, що «не будуть

²⁰⁸ Стратегія зовнішньополітичної діяльності України. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4482021-40017> (дата звернення: 31.03.2023).

²⁰⁹ Загальнонаціональне опитування #20. Зовнішньополітичні настрої 14-16 січня, 2023. URL: https://ratinggroup.ua/files/ratinggroup/reg_files/rg_ua_international_1000_012023.pdf (дата звернення: 26.10.2023).

²¹⁰ Кваша О. С., Синякова А. В. Україна та ЄС: проблеми та перспективи інтеграції в сучасних умовах. *Науковий вісник Ужгородського національного університету: серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство* / голов. ред. М. М. Палінчак. Ужгород, 2019. Вип. 23, Ч. 1. С. 113.

²¹¹ Загальнонаціональне опитування #20... Зазнач. праця.

²¹² Там само.

голосувати»²¹³. Тож, підтримка українцями євроінтеграції досі залишається високою, а стрімке просування в даному напрямку вітається українським суспільством.

Ще однією проблемою, яка стала вирішена, є політична воля української влади до євроінтеграції та готовність безпосередніх змін задля забезпечення євроінтеграції. Українська влада за даний період продемонструвала надзвичайну політичну волю до просування у європейському напрямку. Більшою мірою, саме за рахунок політичної волі, Україна змогла отримати статус кандидата на вступ до ЄС²¹⁴. Також, влада демонструвала подальший рух у європейському напрямку проводячи необхідні реформи, навіть під час війни, та висловлювала бажання розпочати переговори про вступ України до ЄС вже в 2023 р.²¹⁵ Вже в подальшому, в умовах війни вдалось виконати 4 із 7 вимог Єврокомісії та отримати рекомендацію про відкриття переговорів про вступ до ЄС. Також, даний процес не зупиняється й зараз, і вже 9 грудня 2023 р. Верховна Рада України звернулася членів Європейського Союзу та інституцій Європейського Союзу щодо підтримки відкриття переговорів про вступ України до Європейського Союзу під час засідання Європейської Ради 15 грудня 2023 року²¹⁶. Таким чином, як українська влада так і суспільство не лише зазначили свою відданість європейським цінностям і продемонстрували надзвичайну волю до євроінтеграції, а й остаточно визначила європейський шлях розвитку як невідворотний та єдиноможливий.

²¹³ Загальнонаціональне опитування #25: Динаміка ставлення українців до міжнародних союзів. 22-23 листопада 2023. URL: https://ratinggroup.ua/files/ratinggroup/reg_files/rg_ua_international_unions_112023_press.pdf (дата звернення: 26.10.2023).

²¹⁴ Political Will or Procedure? Assessing Ukraine's EU Membership Goals in 2023. URL: <https://www.wilsoncenter.org/blog-post/political-will-or-procedure-assessing-ukraines-eu-membership-goals-2023> (дата звернення: 31.03.2023).

²¹⁵ Звіт про виконання угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом за 2022 рік. URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/sites/default/files/inline/files/zvit_pro_vykonannya_ugody_pro_asociaciyu_za_2022_rik.pdf (дата звернення: 29.03.2023).; Joint statement following the 24th EU-Ukraine Summit. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/02/03/joint-statement-following-the-24th-eu-ukraine-summit/> (дата звернення: 29.03.2023).; Special meeting of the European Council (9 February 2023) – Conclusions. URL: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-1-2023-INIT/en/pdf> (дата звернення: 29.03.2023).

²¹⁶ Рада схвалила звернення до країн ЄС: просить підтримати початок переговорів щодо вступу України. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-verkhovna-rada-zvernennya-yevrosoyuz-ukrayina/32723344.html> (дата звернення: 26.10.2023).; Проект Постанови про Звернення Верховної Ради України до держав – членів Європейського Союзу та інституцій Європейського Союзу щодо підтримки відкриття переговорів про вступ України до Європейського Союзу. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43339> (дата звернення: 26.10.2023).

Наступна важлива група проблем, які виникли на шляху до євроінтеграції, є зовнішні проблеми. На дану групу також вплинула повномасштабна війна, тож розглядатись вона буде в контексті визначених підгруп. І першою буде розглянута підгрупа «сталих проблем», до якої входить проблема тенденцій відцентричності та дезінтеграції всередині ЄС. Вже протягом певного часу в ЄС проявляються тенденції відцентричних рухів, що пов'язано із міграційними проблемами, проявом націоналістичних та антиєвропейських рухів, проявами політичного та економічного егоїзму деяких країн тощо²¹⁷. Зокрема, проявами таких тенденцій є вихід Великої Британії з ЄС, зайняття важливого місця в політиці різних країн право- та ліворадикальними партіями, наприклад «Альтернатива для Німеччини» в Німеччині, «Вперед Італіє» та «Ліга» в Італії, «Національне об'єднання» у Франції тощо²¹⁸.

Певним чином проблемним також є регіон Західних Балкан, де спостерігається нестабільність, періодичні виникнення внутрішньополітичних криз, незадоволення країн темпами інтеграції до ЄС тощо. Важливе значення має й політика ЄС щодо Угорщини. Неодноразово політика офіційного Будапешта йшла в розріз із політикою ЄС. Зокрема вже в 2022 р. Єврокомісія заморозила 5,7 мільярда євро для Угорщини, аргументувавши це браком реформ у системі державного управління та у сфері верховенства права. Це все приводить до порушення стабільності в Європі та відцентричних рухів²¹⁹. Після початку повномасштабної війни можна спостерігати поляризацію поглядів на інтеграційні та дезінтеграційні процеси. Так, більша частина європейського політикуму об'єднується навколо підтримки України, менша частина, в основному представники більш радикальних рухів, які мають відцентричні

²¹⁷ Малюта, І., Петрова, Г., & Рудь-Вольга, Д. (2018). Сучасні дезінтеграційні процеси у Європейському Союзі. Економічний простір, (134), 26-39. URL: <http://prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/view/242/232> (дата звернення: 31.03.2023).

²¹⁸ В Італії на виборах вперше за десятиліття перемогла коаліція «правих» партій. URL: https://lb.ua/world/2022/09/26/530581_italii_viborah_vpershe.html (дата звернення: 31.03.2023).; Вибори у Франції: Макрон втратив більшість у парламенті. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/06/20/novyna/polityka/vybory-francziyi-makron-vtratyv-bilshist-parlamenti> (дата звернення: 31.03.2023).; Триумф радикалів: з якими ідеями німецькі ультраправі йдуть до Бундестагу. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2021/04/13/7122058/> (дата звернення: 31.03.2023).

²¹⁹ Україна на шляху до ЄС: реалії і перспективи. URL: https://razumkov.org.ua/images/journal/NSD187-188_2022_ukr_full.pdf (дата звернення: 01.04.2023).

настрої, виступають проти підтримки України та продовження подальших дезінтеграційних процесів (часто це здійснюється за сприяння Росії). Однак, протягом другої половини 2023 р. такі тенденції дещо знижуються, виразником чого є заяви ЄС протягом осені 2023 р. про можливість подальшого розширення. Зокрема, мова йшла про країни Західних Балкан та Східної Європи, а також поступово випрацьовується єдиний вектор зовнішньої політики²²⁰. В цьому ж контексті інституції ЄС пробують знайти «спільну мову» із Угорщиною²²¹. Таким чином, в подальшому, ЄС буде приймати подальші спроби зупинити дезінтеграційні процеси, що може дати суттєвий результат.

Зважаючи на відцентричні процеси в ЄС, можна виділити проблему механізму консенсусного ухвалення рішень. Ще, на етапі формування ЄС, даний механізм передбачав ряд переваг, зокрема забезпечував функціонування системи, за якої всі держави-члени мають право вето на рішення, які їх не влаштовують; гарантував, що рішення ЄС є справедливими та відповідають інтересам усіх його членів; сприяв досягненню компромісів між різними державами-членами тощо. Однак зараз, все більше проявляються його недоліки, які часто стають критичними в нинішніх умовах. Серед таких недоліків можна виділити: гальмування необхідних рішень, які потрібно прийняти чим швидше та загальне затягування процесу ухвалення рішень; ускладнення прийняття рішень у складних або неоднозначних ситуаціях, коли важко знайти компроміс між різними державами-членами, які мають різні інтереси та точки зору; коли одна країна гальмує необхідні кроки для всього ЄС, у вигоду своїх власних інтересів тощо. Часто такі чинники сильно затримують вирішення питання, а якщо члени ЄС і приводять до консенсусу то із значними поступками із обох сторін.

В контексті євроінтеграції України така проблема вже проявлялась, коли Єврокомісія до 7 блоків необхідних реформ додала «блок про нацменшини», що було зроблено на прохання Угорщини, інакше дане рішення не було б

²²⁰ State of the Union 2023 Speech: ECAS's Three Key Takeaways. URL: <https://ecas.org/state-of-the-union-2023-speech-ecass-three-key-takeaways/> (дата звернення: 03.04.2023).; Розширення ЄС — найкраща інвестиція в безпеку континенту. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/rozshirennya-yes-najkrasha-investiciya-v-bezpeku-k/> (дата звернення: 04.04.2023).

²²¹ Єврокомісія схвалила виділення Угорщині 900 млн євро. URL: <https://suspilne.media/623925-evrokomisia-shvalila-vidilenna-ugorsini-900-mln-evro/> (дата звернення: 3.11.2023).

ухвалено²²². В цілому, основні проблеми в цьому плані якраз виникли із Угорщиною, яка вже часто гальмувала, і продовжує це робити досі, необхідні пакети санкцій проти РФ, а також виділення коштів для України, що явно було вигідно для Росії і не вигідно для самого ЄС. При чому Угорщина була Єдиною країною, яка блокувала дані рішення²²³. Проте, ЄС знає про таку проблему, і на даний момент вже триває дискусія, щодо зміни процедури консенсусу на ухвалення рішень кваліфікованою більшістю²²⁴. На це також вказує промова Про становище Європейського Союзу» У. фон дер Ляйєн до Європейського парламенту, яка відбулась 13 вересня 2023 р. На ній зазначалось про можливе розширення ЄС в подальші роки, а також необхідність «відповісти на питання, як на практиці функціонуватиме ЄС, у складі якого понад 30 країн», також наголосила на необхідності перегляду різних аспектів функціонування ЄС²²⁵. Даний «перегляд політики» може стосуватись і системи консенсусного ухвалення рішень, адже необхідність одноголосного рішення в рамках більше ніж 30 окремих країн-членів, може ще більше гальмувати спільний вектор політики ЄС.

Наступною підгрупою зовнішніх проблем є «проблеми загостренні повномасштабною війною». І найпершою проблемою є ускладнення соціально-економічної ситуації в Європі. Повномасштабна війна викликала ряд процесів, які вплинули на становище соціально-економічної ситуації в Європі. Серед таких процесів можна виділити «газовий шантаж» Європи Росією та подальше

²²² Європейська правда. Кандидат авансом: 7 вимог, які має виконати Україна, щоб ЄС не скасував її новий статус. URL: <https://www.euointegration.com.ua/articles/2022/06/18/7141516/> (дата звернення: 29.03.2023).; Communication from the commission to the european parliament, the european council and the council. Commission Opinion on Ukraine's application for membership of the European Union. URL: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-10321-2022-INIT/en/pdf> (дата звернення: 28.03.2023).; Grant EU candidate status to Ukraine and Moldova without delay, MEPs demand. Press Releases. URL: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20220616IPR33216/grant-eu-candidate-status-to-ukraine-and-moldova-without-delay-meps-demand> (дата звернення: 28.03.2023).

²²³ Угорщина знову заблокувала пакет допомоги Україні на 500 млн євро від ЄС. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/11/13/novyna/polityka/uhorshhyna-znovu-zablokuvala-paket-dopomohy-ukrayini-500-mln-yevro-yes> (дата звернення: 3.11.2023).; Угорщина заблокувала обговорення нового пакету санкцій проти РФ. URL: <https://www.unian.ua/world/ugorshchina-zablokuvala-obgovorennya-novogo-paketu-sankciy-proti-rf-zhurnalists-12459435.html> (дата звернення: 3.11.2023).

²²⁴ Україна на шляху до ЄС: реалії і перспективи. URL: https://razumkov.org.ua/images/journal/NSD187-188_2022_ukr_full.pdf (дата звернення: 01.04.2023).

²²⁵ State of the Union 2023 Speech: ECAS's Three Key Takeaways. URL: <https://ecas.org/state-of-the-union-2023-speech-ecass-three-key-takeaways/> (дата звернення: 03.04.2023).; Розширення ЄС — найкраща інвестиція в безпеку континенту. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/rozshirennya-yes-najkrasha-investiciya-v-bezpeku-k/> (дата звернення: 04.04.2023).

обмеження поставки енергоносіїв, блокування українського агропромислового експорту, пошкодження експортних ліній тощо. Внаслідок чого в деяких країнах ЄС збільшився рівень інфляції, вирости ціни на продовольчі товари та в багатьох країнах доволі сильно збільшились ціна на газ, також відбулось певне скорочення об'ємів промислового виробництва та ускладнення із торгівлею тощо²²⁶. Все це може призвести до більшої радикалізації відцентричних рухів в ЄС, розвитку популізму, незадоволенням підтримкою України через певні жертви із сторони ЄС.

Протягом першої половини 2023 р. ЄС активно працював над усуненням частини цих проблем, зокрема розширив можливість експорту українських сільськогосподарських товарів до Європи, чим розширив можливості збуту товарів українських компаній та наситив ринок Європи. Втім, на такі заходи негативно відгукнулись європейські виробники, через що кожна країна встановила окремі обмеження. 15 вересня 2023 р. Єврокомісія зняла дані обмеження і запровадила систему ліцензування експорту, втім Польща, Угорщина та Словаччина оголосили про продовження обмеження на власній території²²⁷. В подальшому обмеження тільки посилювались, що додавало напруги у відносини між цими країнами та Україною, а також завдало серйозного удару по українській економіці. Окрім того, із 6 листопада 2023 р. польські перевізники розпочали страйк на кордоні з Україною, та фактично зупинили трафік товарів до ЄС із України, при цьому польська влада зазначає, що не в змозі із цим щось вдіяти²²⁸. Детальніше дана акція буде розглянута серед інших проблем, але в даному контексті вона спричиняє суттєвий тиск на соціально-економічне становище України та ЄС. Так, Європейські країни до яких

²²⁶ Україна на шляху до ЄС: реалії і перспективи. URL: https://razumkov.org.ua/images/journal/NSD187-188_2022_ukr_full.pdf (дата звернення: 01.04.2023).

²²⁷ Попри рішення Єврокомісії, Угорщина заявила про збереження заборони на імпорт української агропродукції. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-zerno-uhorshchyna-zaborona/32594867.html> (дата звернення: 3.11.2023).; Словаччина заборонила імпорт українського зерна до кінця року – прем'єр. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-slovachchyna-import-zaborona-zerno-ukrayina/32595605.html> (дата звернення: 3.11.2023).; Моравецький: Польща продовжить обмеження на імпорт зерна з України. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-polshcha-import-zerno-viyina-ukrayina/32594807.html> (дата звернення: 3.11.2023).

²²⁸ Протест польських перевізників паралізував роботу трьох митних постів на кордоні. URL: <https://forbes.ua/news/pochavsya-protest-polskikh-pereviznikiv-robotu-mitnogo-posta-yagodin-paralizovana-06112023-17079> (дата звернення: 4.11.2023).

направлялись дані товари їх не отримують, або отримують із запізненням, також це гальмує економіку України. Одночасно із тим приводить до соціального напруження в ЄС, і зокрема, вже з'являються повідомлення про гальмування трафіку перевізників на кордоні між Німеччиною та Польщею²²⁹. Таким чином, дана малопрогнозована ситуація привела до подальшого загострення соціально-економічної ситуації в ЄС та Україні.

Ще однією проблемою є міграційна криза в Європі, яка за своїми масштабами є найбільшою із часів Другої світової війни. Так, за рік війни більше 8 млн. українців виїхали до Європи як біженці, а 5 млн. із них зареєстровані в системі тимчасового захисту ЄС²³⁰. Попри готовність Європи приймати біженців, сама європейська система не була готова до такої кількості людей, що проявляється в додатковому навантаженні на економіку та нехватці місць проживання. Періодично місцеві органи влади різних країн виступали із заявами, що вони змушені призупиняти прийом біженців через «міграційне перенавантаження»²³¹. Також, дана хвиля міграції відрізняється від попередніх тим, що українці вливаються в місцеве життя, велика кількість людей пробують облаштувати побут та знайти роботу. Втім, така кількість біженців впливає на внутрішню ситуацію та створює додаткове навантаження на соціально-економічну систему країн Європи, яка і без того стикається із певними кризовими явищами із початку повномасштабної війни. Поступово, економіка країн Європи адаптувалась до такої кількості біженців, при цьому частина із них поверталась в Україну протягом кінця 2022 р. та 2023 р., а частина залишалась в облаштованих місцях та починала працювати. Зокрема, понад 70% українських біженців у Польщі є працевлаштованими, а в Німеччині такий показник становить 50%. За рахунок цього ВВП Польщі в 2022 році зріс щонайменше на 1%²³². Тож, економіка країн ЄС поступово адаптувалась до такої кількості біженців хоч і

²²⁹ Карма в дії: сотні польських фур застрягли на кордоні з Німеччиною. URL: <https://www.unian.ua/world/karma-v-diji-sotni-polskih-fur-zastryagli-na-kordoni-z-nimechchिनoyu-video-12468276.html> (дата звернення: 4.11.2023).

²³⁰ Рік великої війни Росії проти України у 10 цифрах. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/ck5ylk3rj0zo> (дата звернення: 29.03.2023).

²³¹ Україна на шляху до ЄС: реалії і перспективи. URL: https://razumkov.org.ua/images/journal/NSD187-188_2022_ukr_full.pdf (дата звернення: 01.04.2023).

²³² Біженці та економіка – які наслідки для ЄС має вплив українців. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/bizhentsi-ta-ekonomika-yaki-naslidy-dlya-yes-maye-naplyv-ukrayintsiv/32641171.html> (дата звернення: 4.11.2023).

соціальні виплати досі становлять суттєве навантаження на бюджет. Іншою проблемою є те, що окремі галузі виробництва у європейських країнах стають залежними від такої кількості українських біженців. Зокрема із осені 2023 р. українські біженці почали масово виїжджати із Польщі до Німеччини, що серйозно вдарило по виробничих потужностях Польщі²³³. Також, такий вплив на економіку, може спричинити те, що ЄС спробує втримати частину біженців, які зможуть залишитись в країнах ЄС на постійній основі, що в свою чергу може викликати певні непорозуміння із Україною.

Ще одна проблема загострена війною, яка так чи так стосується як проблеми відцентричних тенденцій, так і проблеми ускладнення соціальної ситуації в Європі, і є чи не найважливішою - це проблема впливу Росії на соціально-політичне становище в країнах ЄС. Вже протягом довгого часу РФ здійснює різноманітний гібридний вплив на території Європи, який із одного боку спрямований на дестабілізацію ситуації та підтримку дезінтеграційних процесів, а з іншого на закріплення негативного сприйняття України в Європі. Наприклад, можна згадати, «газові конфлікти», які загострювались у різні періоди, але ще із 2004 р. Росія поступово створювала образ України в Європі як ненадійного транспортера газу, а отже – ненадійного партнера²³⁴. Даний гібридний вплив здійснюється масовою пропагандою через кремлівські інформаційні канали на території Європи, енергетичний шантаж, втручання у внутрішньо-політичні процеси та дискредитацію структур ЄС, активну підтримку різних радикальних та популістських партій та рухів, шпигунсько-розвідувальну діяльність тощо. Також із 2014 р. такі впливи поступово посилювались, та вже із початком повномасштабної війни досягли найвищої інтенсивності.

Значний акцент останніми роками, особливо останнім часом, Росія робить на політичному впливі через фінансовані нею політичні сили, партії та

²³³ Українські біженці переїжджають із Польщі до Німеччини. Польська влада спробувала з'ясувати причину. URL: <https://suspilne.media/571879-ukrainski-bizenci-perezdzaut-iz-polsi-do-nimeccini-polska-vlada-sprobuvala-zasuvati-pricinu/> (дата звернення: 5.11.2023).

²³⁴ Історія газового конфлікту: Роки незалежності. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2009/01/15/177711/> (дата звернення: 01.04.2023).

організації. Серед європейських партнерів кремля виділяються німецька партія «Альтернатива для Німеччини», австрійська «Партія свободи», французький «Національний фронт», італійська «Ліга Півночі», угорська партія «Йоббік» і навіть правляча партія «Фідес» з прем'єром Віктором Орбаном тощо²³⁵. Наслідки такої діяльності були помітні як раніше так і зараз. Наприклад, заяви лідерки «Національного фронту» Франції М. Ле Пен ще у 2016 р., про підтримку анексії Криму, або ж заяви про зняття санкцій із Росії²³⁶. А вже у 2022 р. вона мала шанс зайняти посаду президента Франції, а «Національний фронт» отримав більшість у парламенті²³⁷. Так же само діячі партії «Альтернатива для Німеччини» поширюють різного роду негативну інформацію про Україну, зокрема як про failed state²³⁸. Серйозних проблем в даному плані завдає Угорщина, офіційна політика якої фактично відповідає інтересам Росії, а також Угорщина може безпосередньо впливати на рішення ЄС. Так, Угорщина часто гальмувала, і продовжує це робити досі, необхідні пакети санкцій проти РФ, а також виділення коштів для України, що є вигідним для Росії. При чому Угорщина була Єдиною країною, яка блокувала дані рішення, а також яка не досі не ввела санкцій про Росії²³⁹.

Серйозною проблемою в даному контексті є, вище згадане, блокування польськими перевізниками трафіку товарів з України до ЄС, яке розпочалось 6 листопада 2023 р., що серйозно «розхитує» соціально-економічну ситуацію в Європі та Україні²⁴⁰. Особливість даного блокування полягає в тому, що його ініціаторами виступають очільники та представники польської ультраправої партії «Конфедерація». Сама партія відома своїми антиукраїнськими заявами та

²³⁵ Платні друзі Москви у Європі. URL: https://zaxid.net/platni_druzi_moskvi_u_yevropi_n1388708 (дата звернення: 01.04.2023).

²³⁶ Ле Пен: санкції проти Росії – це помилка. URL: <https://www.euointegration.com.ua/news/2016/04/18/7047949/> (дата звернення: 01.04.2023).

²³⁷ Вибори у Франції: Макрон втратив більшість у парламенті. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/06/20/novyna/polityka/vybory-francziyi-makron-vtratyv-bilshist-parlamenti> (дата звернення: 31.03.2023).

²³⁸ Триумф радикалів: з якими ідеями німецькі ультраправі йдуть до Бундестагу. URL: <https://www.euointegration.com.ua/articles/2021/04/13/7122058/> (дата звернення: 31.03.2023).

²³⁹ Угорщина знову заблокувала пакет допомоги Україні на 500 млн євро від ЄС...; Угорщина заблокувала обговорення нового пакету санкцій проти РФ...

²⁴⁰ Протест польських перевізників паралізував роботу трьох митних постів на кордоні. URL: <https://forbes.ua/news/pochavsya-protest-polskikh-pereviznikov-robotu-mitnogo-posta-yagodin-paralizovana-06112023-17079> (дата звернення: 4.11.2023).

загальною антиукраїнською риторикою²⁴¹. Також, дане блокування кордону дозволяє чітко відстежувати просування гуманітарної та військової допомоги. Не виключено, що Росія або користується «позицією» даної партії або напяму співпрацює із ними. На це вказує також, звернення представників партії до майбутнього прем'єр-міністра Польщі Д. Туска, де вони заявили, що дане питання будуть вирішувати тільки із ним. Таким чином, нинішня польська влада, разом із президентом, не береться за вирішення даного питання, так як формальне звернення було до Д. Туска, що серйозно затягує його вирішення²⁴². Окрім того, як тільки Д. Туск офіційно стане прем'єр-міністром він буде змушений іти на конфлікт із блокувальниками кордону та вирішувати його. Тут же варто згадати, що Д. Туск заявляв про подальшу підтримку України, як-тільки він прем'єр-міністром²⁴³. Тож такі заходи партії «Конфедерація» одночасно негативно впливають на загальний соціально-економічний стан в Європі та Україні, погіршують відносини між Україною та Польщею, а також будуть дискредитувати проукраїнського політика Д. Туск, себто роблять все в інтересах Росії. Тут же, можна зазначити, що Європа знає про проблему російського впливу та всіляко бореться із нею. Так, на території країн ЄС діяло чимало пропагандистських каналів кремля, які в рамках санкцій введених після 24 лютого 2022 р., поступово припинили свою роботу²⁴⁴. Також, протягом року війни країни ЄС вислали більше 600 російських дипломатів, які були шпигунами РФ²⁴⁵.

²⁴¹ Хто і чому блокує кордон з Україною і як можна його розблокувати. URL: <https://zaxid.net/hto-i-chomu-blokuye-kordon-z-ukrayinoyu-i-yak-mozhna-yogo-rozblokovati-n1575686> (дата звернення: 6.11.2023).; У Польщі антиукраїнська партія перед виборами вийшла на третє місце в опитуванні. URL: <https://www.euointegration.com.ua/news/2023/06/30/7164801/> (дата звернення: 6.11.2023).

²⁴² Привідкритий кордон. Польські протестувальники частково розблокували один пункт пропуску. Чому це не врятує український експорт. URL: <https://forbes.ua/money/kraplya-v-mori-naskilki-vidkrittya-pershogo-punktu-propusku-nablizilo-kinets-polskoi-blokadi-04122023-17679> (дата звернення: 5.11.2023).

²⁴³ Дональд Туск іде на ротацію: як буде змінюватися влада у Польщі після відставки уряду ПіС. URL: <https://www.euointegration.com.ua/articles/2023/11/10/7173314/> (дата звернення: 6.11.2023).; ЗМІ: Туск представить склад нового уряду Польщі у п'ятницю. URL: <https://www.euointegration.com.ua/news/2023/12/7/7175101/> (дата звернення: 7.11.2023).

²⁴⁴ Вже 30 країн Європи повністю або частково вимкнули російські пропагандистські канали. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3442308-vze-30-krain-evropi-povnistu-abo-castkovo-vimknuli-rosijski-propagandistski-kanali.html> (дата звернення: 01.04.2023).

²⁴⁵ У яких країнах Європи викривали російських шпигунів під час великої війни. URL: <https://www.slovovidilo.ua/2023/02/20/infografika/svit/yakyx-krayinax-vevropy-vykryvali-rosijskix-shpyhuniv-velykoyi-vijny> (дата звернення: 02.04.2023).

Останньою підгрупою зовнішніх проблем є «проблеми, які пришвидшилися у вирішенні через повномасштабну війну». І в даному аспекті важливою є проблема політики ЄС щодо Росії. Так, ще із 2014 р., після анексії Криму Росією та початку російсько-української війни, Європа розраховувала на стабілізацію відносин із Росією, попри запроваджені санкції. Зокрема в 2016 р. було оголошено принципи побудови відносин із Росією, де вказувалось на «готовності підтримки російського громадянського суспільства та участі в контактах «від людини до людини» і зокрема між молоддю ЄС та РФ»²⁴⁶. Подібна позиція проявлялась і на початку повномасштабної війни, коли дану війну називали «путінською» та вказували на непричетність до цього російського суспільства. Втім, протягом року війни позиції ЄС поступово змінювались, формувалась все більш рішуча та послідовна політика Європи спрямована на протистояння Росії та її ізоляцію. Так від 24 лютого 2022 р. на Росію було накладено найбільшу кількість санкцій серед всіх інших підсанкційних країн, а також структурами ЄС було визнано державою спонсором тероризму²⁴⁷. Також, в ЄС знову активізувався діалог, щодо вироблення та закріплення нового офіційного вектору політики щодо Росії. Втім, варто зазначити, що спроби перевизначити політику в даному напрямку розпочались ще із 2021 р., і зважаючи на обставини які склались, не доводиться розраховувати на швидке вирішення даного питання.

Останньою проблемою, яка значно просунулась у вирішенні після початку повномасштабної війни та пов'язана із проблемою політики ЄС щодо Росії, є ставлення до України в Європі в цілому та питання євроінтеграції України зокрема. Так, свідченням зміни сприйняття України в Європі є той шлях, який Україна пройшла із початку повномасштабного вторгнення та те, що ЄС надав Україні статус кандидата попри всі вище описані проблеми. Незважаючи на скептичні настрої щодо України деяких політиків країн Європи, сам

²⁴⁶ Країни ЄС узгодили п'ять принципів побудови відносин з Росією. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2016/03/14/7046208/> (дата звернення: 02.04.2023)

²⁴⁷ Проти Росії введено найбільше санкцій у світі. URL: <https://zn.ua/ukr/ECONOMICS/proti-rosiji-vvedeno-najbilshe-sanktsij-u-sviti.html> (дата звернення: 02.04.2023).; Резолюція Європарламенту від 23 листопада 2022 року про визнання Російської Федерації державою-спонсором тероризму (2022/2896(RSP)). URL: <https://ukraine.europarl.europa.eu/cmsdata/260974/1267924UK.pdf> (дата звернення: 02.04.2023).

Європейський Союз та його структури продовжують підтримувати Україну, про що неодноразово заявляють та показують на практиці. Зокрема в резолюції Європарламенту від 16.02.2023, в якій підсумовано рік війни, говориться про «непохитну солідарність з народом та керівництвом України», «підкреслюється, що головною метою України є перемога у війні проти Росії», говориться про «необхідність постійної підтримки України», а також «підтверджується відданість членству України в Європейському Союзі» тощо²⁴⁸. Такі ж тенденції підкріплює звіт Єврокомісії щодо України за 8 листопада 2023 р. Варто відмітити й те, що громадяни ЄС продовжують підтримувати Україною, хоч і занепокоєні інфляцією в ЄС. Так, станом на зиму 2022-2023 рр. 91% респондентів підтримують надання Україні гуманітарної допомоги, а 88% виступають за прийом в ЄС українських біженців. Надання фінансової допомоги Україні підтримують 77%, тоді як запровадження економічних санкцій проти російського уряду, компаній і фізичних осіб підтримують 74% опитаних²⁴⁹.

Щодо аспектів, які пришвидшують євроінтеграцію, то варто розглянути групу аспектів, які є колишніми «проблемами євроінтеграції». Так, сюди можна віднести зміну політики ЄС щодо Росії, а також зміну ставлення до України в Європі в цілому та питання євроінтеграції України зокрема. Дані питання вище описані, втім можна додати, що протягом 2023 р. ЄС продемонстрував готовність посилення співпраці із Україною та продовження протистояння Росії. Окрім того, зважаючи на заяви ЄС протягом осені 2023 р. Європейський Союз може чекати наступне розширення в найближчі роки, до якого ввійде і Україна. Щодо інших перспектив, то це відсутність полярності в українській владі та українському суспільстві щодо вибору моделі інтеграції, на користь євроінтеграції, а також демонстрація українською владою політичної волі до євроінтеграції та готовність безпосередніх змін задля забезпечення даного процесу. До описаних вище аспектів цих змін можна додати лише те, що даний процес продовжує активно

²⁴⁸ Резолюція Європейського парламенту від 16 лютого 2023 року про рік російського вторгнення та агресивної війни проти України (2022/2558(RSP)). URL: <https://ukraine.europarl.europa.eu/cmsdata/267438/1273091UK.pdf> (дата звернення: 02.04.2023).

²⁴⁹ Standard Eurobarometer 98 - Winter 2022-2023. URL: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2872> (дата звернення: 02.04.2023).

рухатись. Так, 9 грудня 2023 р. Верховна Рада України звернулася членів Європейського Союзу та інституцій Європейського Союзу щодо підтримки відкриття переговорів про вступ України до Європейського Союзу під час засідання Європейської Ради 15 грудня 2023 року²⁵⁰. Таким чином всі ці фактори можуть забезпечити суттєве пришвидшення євроінтеграції.

Висновки до розділу 3. Можна говорити, що війна справила значний вплив на процес євроінтеграції України, в багатьох моментах цей вплив є як закономірно негативним, так і неочікувано позитивним. В першу чергу це стосується проблем євроінтеграційного курсу: деякі проблеми залишились сталими, деякі загострились через повномасштабну війну, інші ж навпаки пришвидшились у вирішенні та стали аспектами перспектив подальшої євроінтеграції. Так, частина проблем, які стояли на шляху євроінтеграції вже більшою мірою подолані, зокрема вибір вектору політики та думка суспільства щодо інтеграції, політична воля до інтеграції та готовність до реформ, а також політика ЄС щодо Росії та ставлення до України в Європі. Частину таких проблем як тенденції відцентричності та дезінтеграції всередині ЄС та консенсусний механізм ухвалення рішень, які заважали стрімкому процесу на попередніх етапах вдалось обійти та нівелювати різними методами. Ряд проблем, таких як проблема корумпованості, олігархічного впливу, «суддівської проблеми», протидії антикорупційній системі, недостатньої ефективності системи державного управління вирішуються прямо під час війни і вже великою мірою частина із них фактично вирішена. Також, на кінець 2023 р. Україна отримала рекомендацію про початок переговорів про вступ та сама всіляко інтенсифікує даний процес.

Таким чином, беручи до уваги пройдений шлях та виключаючи екстраординарні події, фактично не залишається сумнівів в подальшому просуванні євроінтеграції. На даному етапі радше не прогнозовані та

²⁵⁰ Рада схвалила звернення до країн ЄС: просить підтримати початок переговорів щодо вступу України. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-verkhovna-rada-zvernennya-yevrosoyuz-ukrayina/32723344.html>; Проект Постанови про Звернення Верховної Ради України до держав – членів Європейського Союзу та інституцій Європейського Союзу щодо підтримки відкриття переговорів про вступ України до Європейського Союзу. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43339>

екстраординарні фактори зможуть завадити просуванню України по подальших стадіях євроінтеграції аж до членства в ЄС. Також, відкритим залишається питання наскільки успішно Україна продовжить реформаційні заходи та як швидко буде проходити процесуальний етап підготовки до переговорів та як довго будуть тривати самі переговори. Окрім того, варто зважати, що такі процеси відбуваються в країні на території якої триває повномасштабна війна, що знижує можливості до реформування та може стати одним із факторів, які із різних причин загальмують подальший процес євроінтеграції. Тим не менш, очікуваним залишається сам початок переговорів, і у відку його успішного проходження, даний етап має стати останнім на шляху євроінтеграції та запустити більшою мірою процесуальні аспекти вступу України до ЄС.

ВИСНОВКИ

Від початку проголошення незалежності вектор інтеграційної політики України змінювався як в бік «західної» так і в бік «східної» моделі, разом із тим загальний напрямок політики залишався багатовекторним. Протягом всього часу Росія здійснювала різноманітні заходи, щоб утримати Україну в сфері власних впливів, особливої інтенсивності такі заходи досягли в першій половині 2010-х рр. Першим переламним моментом на євроінтеграційному шляху стала відмова тодішньої української влади від продовження євроінтеграційних заходів з боку України, виразником чого стала відмова в кінці 2013 р. від підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС та поглиблення інтеграції в російський простір.

Революція Гідності в 2014 р. поклала початок суттєвим змінам в країні та остаточно закріпила євроінтеграційний курс України. Укладена в 2014 р. Угода про асоціацію з ЄС стала одним із основних документів, який визначає напрямок інтеграції України, разом із тим в ній проголошувались широкі можливості та закладався значний реформаційний потенціал. З того часу і до початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну, основні аспекти євроінтеграційного процесу можна охарактеризувати наступним чином:

- протягом 2014 р. масштаби євроінтеграції зростали, в порівнянні із попередніми роками;
- в 2015 р. на перший план відносин України та ЄС виходить два взаємодоповнюючі питання: євроінтеграція та вирішення російсько-української війни. В цей час Україна продовжувала реформаційну діяльність, втім у відносинах із ЄС відчулось «похолодання» через тиск останнього на Україну щодо підписання нових Мінських угод та змін законодавства;
- 2016 р. відзначився інтенсифікацією політичного діалогу, розпочалось функціонування угоди про зону вільної торгівлі між Україною та Євросоюзом;
- 2017 позначився активним політичним діалогом щодо «безвізу», який в цей рік розпочав роботу;

- 2018 – 2020 рр. позначився спаданням діалогу та кількістю заходів між ЄС та Україною щодо євроінтеграції, що було пов'язане із питанням будівництва «Північного потоку-2», Брекзитом та пандемією COVID-19;
- 2021 р. відзначився більш позитивною динамікою відносин між Україною та ЄС в цілому та в політичному діалозі зокрема, ймовірно через суттєве накопичення військ РФ на кордоні з Україною;
- 24 лютого 2022 р. Росія розпочала повномасштабну війну проти України. За короткий період часу, ЄС змінює свою позицію щодо України від неможливості надання перспективи на вступ, до заяв, що Україна точно вступить до ЄС. В першу чергу такі заяви лунали від представників інституцій ЄС. При цьому Україна продемонструвала значну політичну волю до євроінтеграції, що суттєво вплинуло на даний процес.

В умовах повномасштабної війни чітко окреслились три ключові етапи євроінтеграції. Перший етап розпочався 28 лютого 2022 року, коли Україна подала заявку на членство в ЄС. Протягом цього періоду в країнах-членах ЄС відбувається напружений діалог щодо надання реальної перспективи вступу в ЄС Україні. Сумніви в наданні статусу кандидата почали відпадати в першій половині червня 2022 р., коли представники великих країн ЄС, почали заявляти про таку можливість та відвідували Україну.

В результаті таких подій відбувся перехід до другого етапу євроінтеграційного процесу, який розпочався із 17 червня 2022 року, коли Європейська комісія рекомендувала Раді надати Україні статус кандидата за умови, що буде виконано реформи в 7 визначених сферах. Вже 23 червня 2022 р. Європейська рада надала Україні статус кандидата на вступ до ЄС. Даний крок був безпрецедентним в європейській історії, що засвідчив підтримку Європою євроінтеграційних прагнень України і готовністю України до реальних дій. Тож, фактично протягом року Україна проводила реформаційну діяльність у визначених Єврокомісією сферах, в умовах кривавої війни.

Восени 2023 р. Україна змогла виконати дані умови на 8 із 10 балів. Також, поступово серед європейських політиків зникав скептицизм щодо можливості

початку переговорів про вступ. Одночасно із тим, українська влада та дипломатія постійно підтримували активним питання про початок переговорів. В середині листопада 2023 р. Єврокомісія зазначила, що Україна готова до початку переговорів про вступ. В результаті цього відбувся перехід на третій етап євроінтеграції.

Третій етап позначився перебуванням України в умовах очікування на переговори. Практично одразу після рекомендації Єврокомісії, Україна оголосила про проведення подальших реформ, а також про необхідність пришвидшення підготовки до переговорного процесу. Вже, 9 грудня 2023 р. Верховна Рада України звернулася членів ЄС щодо підтримки відкриття переговорів про вступ під час засідання Європейської Ради 15 грудня 2023 р. Таким чином, можна говорити, що від початку повномасштабного вторгнення Україна пройшла значний, помітний та доволі стрімкий прогрес на європейському шляху протягом 2022 – 2023 рр.

Одним із основних аспектів, що справив значний вплив на процес євроінтеграції України є повномасштабна війна, при цьому, в багатьох моментах цей вплив є як закономірно негативним, так і неочікувано позитивним. В першу чергу це стосується проблем євроінтеграційного курсу: деякі проблеми залишились сталими, деякі загострились через повномасштабну війну, інші ж навпаки пришвидшились у вирішенні та стали аспектами перспектив подальшої євроінтеграції.

Беззаперечним залишається й те, що Україна (як українська влада так і суспільство) не лише зазначила свою відданість європейським цінностям і продемонструвала надзвичайну волю до євроінтеграції, а й остаточно визначила європейський шлях розвитку як невідворотний та єдиноможливий. Одночасно із тим продемонструвала реальне бажання до вступу в ЄС та готовність над цим працювати. Із свого боку ЄС підтверджує готовність не лише чергового поглиблення євроінтеграції України, а до повноцінного членства України в ЄС.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. А візи й нині там: Україна втрачає згоду ЄС на швидке скасування Шенгену.
URL: <https://www.euointegration.com.ua/articles/2015/10/13/7039446/> (дата звернення: 15.10.2023).
2. Адаров А. Виклики поглиблених і всеохоплюючих зон вільної торгівлі (ПВЗВТ): як Грузія, Молдова та Україна можуть досягти успіхів? *Економіка і прогнозування*. 2017. № 4. С. 7-38.
3. Алексієвець М. Секо Я. Зовнішня політика України: від багатовекторності до безальтернативності. *Україна-Європа-Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини*. 2016. Вип. 17. С. 34-49.
4. Альтернативний звіт з оцінки ефективності впровадження державної антикорупційної політики / За заг. ред. М. Хавронюка. Київ: Мишалов Д. В., 2021. 239 с.
5. Андрущенко С., Белесков В. Україна на зламі сучасних міжнародних процесів у 2015 р. *Зовнішня політика України – 2015: стратегічні оцінки, прогнози та пріоритети*. Київ: ВД «Стилос», 2016. С. 10–35.
6. Артџомов І. Мінські угоди, їх наслідки та значення для України. *Геополітика України: історія і сучасність. Збірник наукових праць. Випуск 1 (24)*, 2020. С. 41-53.
7. Баркар Д. Рік Порошенка: боротьба з агресором та примарна євроінтеграція.
URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/27034627.html> (дата звернення: 13.10.2023).
8. Безвізовий діалог Україна-ЄС. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/dialog-u-sferi-yusticiyi-svobodi-ta-bezpeki/pro-rozvitok-bezvizovogo-dialogu-mizh-ukrayinoyu-ta-yes> (дата звернення: 10.10.2023).
9. Біженці та економіка – які наслідки для ЄС має вплив українців. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/bizhentsi-ta-ekonomika-yaki-naslidky-dlya-yes-maye-naplyv-ukrayintsiv/32641171.html> (дата звернення: 4.11.2023).

10. Близняк О. Риков А. Головні проблеми євроінтеграційного курсу України. *Філософія та політологія в контексті сучасної культури*, 15 (№ 1). 2023. С. 96-107.
11. Близняк О. Риков А. Процес євроінтеграції України в умовах повномасштабної російсько-української війни: проблеми та перспективи. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. № 2 (16). 2023. С. 119-135.
12. Бюджет-23: армія, дороги і марафон. URL: https://lb.ua/economics/2022/11/05/534879_byudzhet23_armiya_dorogi_i_marafon.html (дата звернення: 30.03.2023).
13. В Італії на виборах вперше за десятиліття перемогла коаліція "правих" партій. URL: https://lb.ua/world/2022/09/26/530581_italii_viborah_vpershe.html (дата звернення: 31.03.2023).
14. В Італії поступово збільшується розчарування щодо війни в Україні. URL: <https://foreignukraines.com/2023/11/08/disappointment-about-the-war-in-ukraine-is-gradually-increasing-in-italy/> (дата звернення: 25.10.2023).
15. В Україні остаточно заборонили діяльність ОПЗЖ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3572345-v-ukraini-ostatocno-zaboronili-dialnist-opzz.html> (дата звернення: 31.03.2023).
16. Вдовиченко В. Воротнюк м. Пандемія COVID-19 в ЄС: егоїзм, солідарність чи поширення впливу? *Рада зовнішньої політики «Українська призма»*. 2020. 55 с.
17. Вже 30 країн Європи повністю або частково вимкнули російські пропагандистські канали. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3442308-vze-30-krain-evropi-povnistu-abo-castkovo-vimknuli-rosijski-propagandistski-kanali.html> (дата звернення: 01.04.2023).
18. Вибори у Франції: Макрон втратив більшість у парламенті. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/06/20/novyna/polityka/vybory-francziyi-makron-vtratyv-bilshist-parlamenti> (дата звернення: 31.03.2023).

19. Вибори у Франції: Макрон втратив більшість у парламенті. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/06/20/novyna/polityka/vybory-francziyi-makron-vtratyv-bilshist-parlamenti> (дата звернення: 31.03.2023).
20. Власенко В. Переговори про вступ до ЄС можуть початися цього року. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/peregovori-pro-vstup-do-yes-mozhut-pochatisya-cogo/> (дата звернення: 28.10.2023).
21. Володимир Горбулін описав переваги виходу з Мінських угод та їх продовження. URL: <https://novynarnia.com/2016/02/13/volodimir-gorbulin-opisav-perevagi-vihodu-z-minskih-ugod-ta-yih-prodovzhennya/> (дата звернення: 10.10.2023).
22. Володимир Зеленський зустрівся з міністрами закордонних справ країн Славковського формату. URL: <https://www.president.gov.ua/news/volodimir-zelenskij-zustrivsia-z-ministrami-zakordonnih-spra-72777> (дата звернення: 23.10.2023).
23. Володимир Зеленський провів телефонну розмову з Еммануелем Макроном. URL: <https://www.president.gov.ua/news/volodimir-zelenskij-proviv-telefonnu-rozmovu-z-emmanuelem-ma-72601> (дата звернення: 23.10.2023).
24. Володимир Зеленський провів телефонну розмову з Президентом Європейської комісії. URL: <https://www.president.gov.ua/news/volodimir-zelenskij-proviv-telefonnu-rozmovu-z-prezidentom-y-80205> (дата звернення: 27.10.2023).
25. Володимир Зеленський у Києві зустрівся з Прем'єр-міністром Португалії. URL: <https://www.president.gov.ua/news/volodimir-zelenskij-u-kiyevi-zustrivsia-z-premyer-ministrom-75237> (дата звернення: 25.10.2023).
26. «Вони одні з нас», – фон дер Ляєн про українців. URL: <https://zmina.info/news/vony-odni-z-nas-fon-der-lyayen-pro-ukrayincziv/> (дата звернення: 24.03.2023).
27. Всі великі країни ЄС, крім Італії, проти надання Україні статусу кандидата на вступ – Драгі. URL:

- <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/05/31/7140381/> (дата звернення: 29.03.2023).
28. Гібридна війна проти України ведеться у різних напрямках, і протидіяти їй треба не менше, аніж військовій агресії – Президент в інтерв'ю The Washington Post. URL: <https://www.president.gov.ua/news/gibridna-vijna-proti-ukrayini-vedetsya-u-riznih-napryamkah-i-72473> (дата звернення: 1.11.2023).
29. Глава держави обговорив з Президентом Європейської комісії розвиток безпекової ситуації навколо України та питання енергетичної безпеки. URL: <https://www.president.gov.ua/news/glava-derzhavi-obgovoriv-z-prezidentom-yevropejskoyi-komisiy-72485> (дата звернення: 22.10.2023).
30. Глава держави у Японії зустрівся з Президентом Європейської ради. URL: <https://www.president.gov.ua/news/glava-derzhavi-u-yaponiyi-zustrivsvya-z-prezidentom-yevropejs-83029> (дата звернення: 30.10.2023).
31. Голова Єврокомісії: Україна має вступити до ЄС. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/ukraina-tse-evropa/31726911.html> (дата звернення: 23.10.2023).
32. Гольцов А. Євразійська стратегія Російської Федерації: інтеграційний вимір. *Вісник КНУ: міжнародні відносини*. № 46. 2017. С. 15-20.
33. Грабська А. «Нормандська четвірка»: Перемир'я на Донбасі «задовільне». URL: <https://www.dw.com/uk/%D0%BB%D1%96%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%B8-%D0%BD%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D1%97-%D1%87%D0%B5%D1%82%D0%B2%D1%96%D1%80%D0%BA%D0%B8-%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BC%D0%B8%D1%80%D1%8F-%D0%BD%D0%B0-%D0%B4%D0%BE%D0%BD%D0%B1%D0%B0%D1%81%D1%96-%D0%B7%D0%B0%D0%B3%D0%B0%D0%BB%D0%BE%D0%BC->

[%D0%B7%D0%B0%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B5/a-18259530](#) (дата звернення: 10.10.2023).

34. Греція і Кіпр проти прискореного вступу України в ЄС. URL: <https://www.unian.ua/world/vstup-ukrajini-do-yes-greciya-i-kipr-proti-priskorenogo-procesu-novini-svitu-11843556.html> (дата звернення: 29.03.2023)
35. Гриценко А., Борзенко О., Бурлай Т. Досягнення та виклики європейської інтеграції України. *Журнал європейської економіки. Том 20. № 3 (78).* 2021. С. 548-572.
36. Група підтримки України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/evropejska-integraciya/vikonannya-ugodi-pro-asociaciju/grupa-pidtrimki-ukrayini> (дата звернення: 10.10.2023).
37. Демчик О.В., Мірошник В.О., Бойчук Д.С. Історія формування Європейського Союзу. *Юридичний науковий електронний журнал. №12.* 2021. С, 414-417.
38. Держдума ратифікувала договір про Євразійський економічний союз. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2014/09/26/493958/> (дата звернення: 12.10.2023).
39. Дмитро Кулеба зустрівся з Президентом Республіки Північна Македонія Стево Пендаровським. URL: <https://mfa.gov.ua/news/dmitro-kuleba-zustrivsvya-z-prezidentom-respubliki-pivnichna-makedoniya-stevo-pendarovskim> (дата звернення: 11.10.2023).
40. Дмитро Кулеба зустрівся з прем'єр-міністром Греції Кіріакосом Міцотакісом. URL: <https://mfa.gov.ua/news/dmitro-kuleba-zustrivsvya-z-premyer-ministrom-greciyi-kiriakosom-micotakisom> (дата звернення: 11.10.2023).
41. Дмитро Кулеба зустрівся з Прем'єр-міністром Ірландії Мікхолом Мартіном. URL: <https://mfa.gov.ua/news/dmitro-kuleba-zustrivsvya-z-premyer-ministrom-irlandiyi-mikholom-martinom> (дата звернення: 11.10.2023).
42. Дмитро Кулеба зустрівся з Прем'єр-міністром Чорногорії Дрітаном Абазовичем. URL: <https://mfa.gov.ua/news/dmitro-kuleba-zustrivsvya-z-premyer-ministrom-chornogoriyi-dritanom-abazovichem> (дата звернення: 11.10.2023).

43. Дмитро Кулеба зустрівся з професором Клаусом Швабом, виконавчим головою Всесвітнього економічного форуму. URL: <https://mfa.gov.ua/news/dmitro-kuleba-zustrivsvya-z-profesorom-klausom-shvabom-vikonavchim-golovoyu-vsesvitnogo-ekonomichnogo-forumu> (дата звернення: 10.10.2023).
44. Дмитро Кулеба провів зустріч з міністром закордонних справ Австрії Александером Шалленбергом. URL: <https://mfa.gov.ua/news/dmitro-kuleba-proviv-zustrich-z-ministrom-zakordonnih-sprav-avstriyi-aleksanderom-shallenbergom> (дата звернення: 11.10.2023).
45. Дмитро Кулеба провів зустріч з Президентом Швейцарської Конфедерації Ігнаціо Кассісом. URL: <https://mfa.gov.ua/news/dmitro-kuleba-proviv-zustrich-z-prezidentom-shvejcarskoyi-konfederaciyi-ignacio-kassisom> (дата звернення: 11.10.2023).
46. Дмитро Кулеба провів розмову з Жозепом Боррелем: Україна та ЄС єдині у втіленні твердої політики стримування Росії. URL: <https://mfa.gov.ua/news/dmitro-kuleba-proviv-rozmovu-z-zhozepom-borrelem-ukrayina-ta-yes-yedini-u-vtilenni-tverdoyi-politiki-strimuvannya-rosiyi> (дата звернення: 21.10.2023).
47. Дмитро Кулеба та Жозеп Боррель скоординували подальші кроки України та ЄС задля припинення агресії Росії. URL: <https://mfa.gov.ua/news/dmitro-kuleba-ta-zhozep-borrel-skoordinovali-podalshi-kroki-ukrayini-ta-yes-zadlya-privinennya-agresiyi-rosiyi> (дата звернення: 23.10.2023).
48. Дмитро Кулеба: Німеччина разом з Україною візьме лідерство на одному з напрямів Кримської платформи. URL: <https://mfa.gov.ua/news/dmitro-kuleba-nimechchina-razom-z-ukrayinoyu-vizme-liderstvo-na-odnomu-z-napryamiv-krimskoyi-platformi> (дата звернення: 21.10.2023).
49. Дмитро Кулеба: Україна наполягає, що настав час для введення жорстких санкцій проти РФ. URL: <https://mfa.gov.ua/news/dmitro-kuleba-ukrayina-napolyagaye-shcho-nastav-chas-dlya-vvedennya-zhorstkih-sankcij-proti-rf> (дата звернення: 23.10.2023).

50. Довідка «зовнішня торгівля України товарами та послугами у 2019 році». URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=30d3074d-6882-4aac-bc4f-f4af8a30b221&title=DovidkazovnishniaTorgivliaUkrainiTovaramiTaPoslugamiU2019-Rotsi> (дата звернення: 19.10.2023).
51. Дональд Туск іде на ротацію: як буде змінюватися влада у Польщі після відставки уряду ПіС. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2023/11/10/7173314/> (дата звернення: 6.11.2023).
52. Доступ українських товарів до ринку ЄС. Угода АСАА. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/torgovelno-ekonomichne-spivrobitnictvo-ukrayina-yes/dostup-ukrayinskih-tovariv-do-rinku-yes-ugoda-asaa> (дата звернення: 19.10.2023).
53. Є компроміс з ЄС по антикорупції, Шокін замінить двох людей в комісії – депутат. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2015/11/4/7040347/> (дата звернення: 12.10.2023).
54. Євроінтеграційні зміни потрібно просувати якнайшвидше. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/yevrointegracijni-zmini-potribno-prosuвати-yaknajshvidshe/> (дата звернення: 31.10.2023).
55. Єврокомісар: Україні бракує конкретних результатів у боротьбі з корупцією. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2018/05/23/7082100/> (дата звернення: 17.10.2023).
56. Єврокомісія виділяє 104 мільйони євро на реформування держслужби. URL: <https://www.unian.ua/eurobusiness/1685811-evrokomisiya-vidilyae-104-milyoni-evro-na-reformuvannya-derjslujbi.html> (дата звернення: 10.10.2023).
57. Єврокомісія схвалила виділення Угорщині 900 млн євро. URL: <https://suspilne.media/623925-evrokomisia-shvalila-vidilenna-ugorsini-900-mln-evro/> (дата звернення: 3.11.2023).
58. Європейська правда. Кандидат авансом: 7 вимог, які має виконати Україна, щоб ЄС не скасував її новий статус. URL:

- <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/06/18/7141516/> (дата звернення: 29.03.2023).
59. Європейський Союз. за ред. А. О. Бояра, С. В. Федонюка. Київ: ФОП Маслаков, 2020. 600 с.
60. Європейський Союз: Довідкове видання. *Дніпропетровська обласна універсальна наукова бібліотека. Центр європейської інформації.* Дніпропетровськ, 2009. 36 с.
61. ЄС відмовив Україні у фінансуванні антикорупційної прокуратури. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2015/11/5/566047/> (дата звернення: 10.10.2023).
62. ЄС закликав Росію відвести свої війська від українського кордону. URL: <https://susplne.media/123654-es-zaklikav-rosiu-vidvesti-svoi-vijska-vid-ukrainskogo-kordonu/> (дата звернення: 20.10.2023).
63. «ЄС має зробити перший крок назустріч Україні вже зараз» – ОП про вступ до Євросоюзу. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-op-ukraina-eu/31858283.html> (дата звернення: 27.10.2023).
64. ЄС надасть Україні 190 млн євро на боротьбу з коронавірусом. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2020/04/08/novyna/suspilstvo/yes-nadast-ukrayini-190-mln-yevro-borotbu-koronavirusom> (дата звернення: 19.10.2023).
65. Ждамарова А. Зовнішня політика сучасної держави: основні підходи до визначення поняття. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні відносини».* № 6. 2019. С. 72-78.
66. За результатами зустрічі президентів України та Франції в Києві підписано низку двосторонніх документів. URL: <https://www.president.gov.ua/news/za-rezultatami-zustrichi-prezidentiv-ukrayini-ta-franciyi-v-72757> (дата звернення: 23.10.2023).
67. Заболотний Н., Очеретяна М. Історія президентів України в семи актах або Чому театр одного актора нам не підходить. Центр спільних дій. URL: <https://centreua.org/parlamentska-respublika/istoriya-prezydentiv-ukrayiny-v->

- [semy-aktah-abo-chomu-teatr-odnogo-aktora-nam-ne-pidhodyt/](#) (дата звернення: 10.10.2023).
68. Загальнонаціональне опитування #20. Зовнішньополітичні настрої 14-16 січня, 2023. URL: https://ratinggroup.ua/files/ratinggroup/reg_files/rg_ua_international_1000_012023.pdf (дата звернення: 26.10.2023).
69. Загальнонаціональне опитування #25: Динаміка ставлення українців до міжнародних союзів. 22-23 листопада 2023. URL: https://ratinggroup.ua/files/ratinggroup/reg_files/rg_ua_international_unions_1120_23_press.pdf (дата звернення: 26.10.2023).
70. Закон України. Про Вищий антикорупційний суд. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 24, ст.212. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2447-19#Text> (дата звернення: 17.10.2023).
71. Звіт про виконання угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом за 2022 рік. URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/sites/default/files/inline/files/zvit_pro_vykonannya_ugody_pro_asociaciyu_za_2022_rik.pdf (дата звернення: 27.03.2023).
72. Звіт про виконання угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом за 2022 рік. URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/sites/default/files/inline/files/zvit_pro_vykonannya_ugody_pro_asociaciyu_za_2022_rik.pdf (дата звернення: 29.03.2023).
73. Зеленський виключає альтернативи статусу кандидата в ЄС для України. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/05/21/7139822/> (дата звернення: 27.10.2023).
74. Зеленський підписав заявку на членство України в ЄС – Рада. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-zelenskyi-pidpysav-zayavku-chlenstvo-v-eu/31728472.html> (дата звернення: 23.10.2023).
75. ЗМІ: Туск представить склад нового уряду Польщі у п'ятницю. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2023/12/7/7175101/> (дата звернення: 7.11.2023).

76. Зовнішня торгівля України товарами та послугами у 2017 році. Статистичний збірник. Державна служба статистики України. 2018. 148 с.
77. Зовнішня торгівля України товарами та послугами у 2020 році. За даними Держстату. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Download?id=81f6a7ad-fc69-4991-a2d1-a50683080700> (дата звернення: 20.10.2023).
78. Зона Вільної Торгівлі між Україною та ЄС: Досвід та Стратегії. Матеріали круглого столу. В рамках реалізації проекту № 575241-EPP-1-2016-1-UA-EPPJMO-MODULE «Економіка у Європейській Інтеграції: Внутрішні Виклики та Зовнішній Вимір». Львівський національний університет імені Івана Франка. Факультет управління фінансами і бізнесу. 2017. 30 с. URL: <https://financial.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/10/%D0%97%D0%91%D0%A0%D0%9D%D0%98%D0%9A-%D0%9C%D0%90%D0%A2%D0%95%D0%A0%D0%90%D0%9B%D0%98%D0%9A%D0%A0%D0%A3%D0%93%D0%9B%D0%9E%D0%93%D0%9E%D0%A1%D0%A2%D0%9E%D0%9B%D0%A3.pdf> (дата звернення: 10.10.2023).
79. «Зради не буде». Глава МЗС прокоментував заяви Франції про 15-20 років вступу України до ЄС. URL: <https://suspihne.media/242566-zradi-ne-bude-glava-mzs-prokomentuvav-zaavi-francii-pro-15-20-rokiv-vstupu-ukraini-do-es/> (дата звернення: 27.10.2023).
80. Історія газового конфлікту: Роки незалежності. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2009/01/15/177711/> (дата звернення: 01.04.2023).
81. Історія газового конфлікту: Роки незалежності. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2009/01/15/177711/> (дата звернення: 01.04.2023).
82. Карма в дії: сотні польських фур застрягли на кордоні з Німеччиною. URL: <https://www.unian.ua/world/karma-v-diji-sotni-polskih-fur-zastryagli-na-kordoni-z-nimechchinoyu-video-12468276.html> (дата звернення: 4.11.2023).

83. Кваша О. С., Синякова А. В. Україна та ЄС: проблеми та перспективи інтеграції в сучасних умовах. *Науковий вісник Ужгородського національного університету: серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство* / голов. ред. М. М. Палінчак. Ужгород, 2019. Вип. 23, Ч. 1. С. 112–117.
84. 15 квітня 2015 року у Верховній Раді України відбулися парламентські слухання на тему: «Перспективи запровадження Європейським Союзом безвізового режиму для громадян України». URL: https://www.rada.gov.ua/news/Novyny/Parlamentski_slukhannya/107503.html (дата звернення: 14.10.2023).
85. Керівництво Верховної Ради України, керівництво депутатських фракцій і груп Верховної Ради України звернулись до Президента Європейської Комісії та Голови Європейського Парламенту з проханням пришвидшити процедуру отримання повноправного членства в Європейському Союзі. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/Top-novyna/220690.html> (дата звернення: 24.10.2023).
86. Коментар МЗС України щодо запиту на проведення консультацій за Будапештським меморандумом. URL: <https://mfa.gov.ua/news/komentar-mzs-ukrayini-shchodo-zapitu-na-provedennya-konsultacij-za-budapeshtskim-memorandumom> (дата звернення: 23.10.2023).
87. Коментар МЗС України щодо ухвалення Європейським Парламентом Доповіді про імплементацію Угоди про асоціацію Україна-ЄС. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/komentar-mzs-ukrayini-shchodo-uhvalennya-yevropejskim-parlamentom-dopovidi-pro-implementaciyu-ugodi-pro-asociaciyu-ukrayina-yes> (дата звернення: 20.10.2023).
88. Контроль ОП та суди: що стримує антикорупційну реформу в Україні. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/05/13/statija/polityka/kontrol-op-ta-sudy-strymuje-antikorupcijnu-reformu-ukrayini> (дата звернення: 23.10.2023).
89. «Корупція процвітає»: що думають про нас на Заході і чому це мало хвилює українців. URL:

- https://lb.ua/blog/mykhaylo_pozhyvanov/576414_koruptsiya_protstvitaie_shcho_du_mayut_pro.html (дата звернення: 25.10.2023).
90. Країни ЄС узгодили п'ять принципів побудови відносин з Росією. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2016/03/14/7046208/> (дата звернення: 02.04.2023)
91. Лащенко О. «Мінськ-1», «Мінськ-2», можливо, «Мінськ-3», а війна на Донбасі триває. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/minski-uhody-donbas-viyna/31444921.html> (дата звернення: 10.10.2023).
92. Ле Пен: санкції проти Росії – це помилка. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2016/04/18/7047949/> (дата звернення: 01.04.2023).
93. Майбутній єврокомісар з політики сусідства обіцяє Україні підтримку. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2014/09/30/7026403/> (дата звернення: 13.10.2023).
94. Малюта, І., Петрова, Г., & Рудь-Вольга, Д. (2018). Сучасні дезінтеграційні процеси у Європейському Союзі. Економічний простір, (134), 26-39. URL: <http://prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/view/242/232> (дата звернення: 31.03.2023).
95. «Маніпуляції стають примітивнішими, а люди реагують на них охочіше» — Оксана Мороз. URL: <https://armyinform.com.ua/2021/03/03/manipulyacziyi-stayut-prymityvnishymy-a-lyudy-reaguyut-na-nyh-ohochishe-%E2%80%95-oksana-moroz/> (дата звернення: 25.10.2023).
96. Мартинов А. Розвиток відносин України і Європейського Союзу (1994–2023). НАН України. Інститут історії України. Київ: Інститут історії України, 2023. 88 с.
97. Марченко розповів, як на корупційні скандали в Україні реагують міжнародні партнери. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2023/08/9/703041/> (дата звернення: 1.11.2023).

98. Марчук А., Нестеренко О. Оцінка виконання антикорупційної стратегії: досягнення та виклики. Аналітичне дослідження. Міждисциплінарний науково-освітній центр протидії корупції Києво-Могилянської Академії «ACREC». Київ, 2017. 66 с.
99. Масштаб нашої співпраці є новою історією і для України, і для Євросоюзу – Володимир Зеленський за результатами зустрічі з Шарлем Мішелем у Києві. URL: <https://www.president.gov.ua/news/masshtab-nashoyi-spivpraci-ye-novoyu-istoriyeyu-i-dlya-ukray-80477> (дата звернення: 27.10.2023).
100. Мішель і Шмигаль переривали зустріч в Одесі через обстріли. URL: <https://www.dw.com/uk/mishel-i-shmyhal-pereryvaly-v-zustrich-v-odesi-cherez-obstrily/a-61735302> (дата звернення: 10.10.2023).
101. Моравецький: Польща продовжить обмеження на імпорт зерна з України. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-polshcha-import-zerno-viyna-ukrayina/32594807.html> (дата звернення: 3.11.2023).
102. Настав час для позитивного рішення щодо переговорів про членство України в ЄС – Президент за підсумками зустрічі з президентом Єврокомісії в Києві. URL: <https://www.president.gov.ua/en/news/nastav-chas-dlya-pozitivnogo-rishennya-shodo-peregovoriv-pro-82773> (дата звернення: 29.10.2023).
103. Наша мета – почати переговори про вступ до Євросоюзу вже цього року – Володимир Зеленський за результатами саміту Україна – ЄС у Києві. URL: <https://www.president.gov.ua/news/nasha-meta-pochati-peregovori-pro-vstup-do-yevrosoyuzu-vzhe-80769> (дата звернення: 28.10.2023).
104. «Нашому терпінню настав кінець»: Лавров зажадав від Заходу швидкої реакції щодо «гарантій безпеки». URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-lavrov-zahid-vymogy/31654349.html> (дата звернення: 21.10.2023).
105. Омельченко Г. Агентура КДБ-ФСБ-РПЦ в Україні: чого ми не знали про добре знайомі обличчя. *Україна молода*. Випуск №101. 2019 р. URL: <https://umoloda.kyiv.ua/number/3505/188/137126/> (дата звернення: 11.10.2023)

106. Оприлюднена декларація «нормандської четвірки». URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/obnarodovana-deklaratsiya-normandskoy-chetverki--12022015122700> (дата звернення: 10.10.2023).
107. Парламентський діалог. Представництво України при Європейському Союзі. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/politichnij-dialog/parlamentskij-dialog> (дата звернення: 10.10.2023).
108. Перший день переговорів у Стокгольмі: Україна приєдналася до Європейського фонду забезпечення миру – Дмитро Кулеба. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/31591202.html> (дата звернення: 21.10.2023).
109. Перший міжнародний візит Володимира Зеленського. URL: <https://tsn.ua/politika/pershiy-mizhnarodniy-vizit-volodimira-zelenskogo-tekstoviy-onlayn-1356507.html> (дата звернення: 10.10.2023).
110. Пешкова Г. Парубій: В Україні з 2012 року сформувалася агентурна мережа РФ. *Український інтерес*. 2018 р. URL: <https://uain.press/news/parubij-v-ukrayini-z-2012-roku-sformuvalasya-agenturna-merezha-rf-675083> (дата звернення: 11.10.2023)
111. Питання укладання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їх державами - членами, з іншої сторони. Кабінет міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/905-2013-%D1%80#Text> (дата звернення: 11.10.2023).
112. Підсумкова декларація Ризького саміту Східного партнерства. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2015/05/22/7034050/> (дата звернення: 14.10.2023).
113. План дій «Україна – Європейський Союз» Європейська політика сусідства. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_693#Text (дата звернення: 10.10.2023).
114. План заходів з виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL:

- <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/55-GOEEI/pz-ua-1106-final.pdf> (дата звернення: 13.10.2023).
115. Платні друзі Москви у Європі. URL: https://zaxid.net/platni_druzi_moskvi_u_yevropi_n1388708 (дата звернення: 01.04.2023).
116. Попри рішення Єврокомісії, Угорщина заявила про збереження заборони на імпорт української агропродукції. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-zerno-uhorshchyna-zaborona/32594867.html> (дата звернення: 3.11.2023).
117. Порядок денний асоціації Україна - ЄС для підготовки та сприяння імплементації Угоди про асоціацію. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_990#Text (дата звернення: 10.10.2023).
118. Посол ЄС розповів, що визначає успіхи України у боротьбі з корупцією. URL: <https://www.euointegration.com.ua/news/2023/09/6/7168925/> (дата звернення: 2.11.2023).
119. Постанова Про запровадження національного механізму координації взаємодії органів державної влади з метою захисту фінансових інтересів України та Європейського Союзу. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1110-2017-%D0%BF#Text> (дата звернення: 19.10.2023).
120. Потехін О., Тодоров І. Тенденції зовнішньої політики України у 2015 р. *Зовнішня політика України – 2015: стратегічні оцінки, прогнози та пріоритети*. Київ: ВД «Стилос», 2016. С. 35-61.
121. Президент України повідомив про ухвалене «непросте, але корисне рішення» і звернувся до військових Росії. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-zelenskyy-ukhvalene-rishennya-i-zvernennya-do-viyskovykh-rosiyi/31727822.html> (дата звернення: 23.10.2023).
122. Президент України провів зустріч з міністром закордонних справ, ЄС та співробітництва Іспанії. URL: <https://www.president.gov.ua/news/prezident->

- [ukrayini-proviv-zustrich-z-ministrom-zakordonnih-s-72781](#) (дата звернення: 22.10.2023).
123. Президент України провів зустріч з Прем'єр-міністром Литви. URL: <https://www.president.gov.ua/news/prezident-ukrayini-proviv-zustrich-z-premyer-ministrom-litvi-72797> (дата звернення: 22.10.2023).
124. Президент України провів телефонну розмову з Президентом Польщі. URL: <https://www.president.gov.ua/news/prezident-ukrayini-proviv-telefonnu-rozmovu-z-prezidentom-po-72809> (дата звернення: 22.10.2023).
125. Прем'єр Словаччини Гегер пропонує прийняти Україну в ЄС за «новою процедурою» – Шмигаль. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-heger-proponuie-priyniaty-ukrainu-do-es/31727846.html> (дата звернення: 23.10.2023).
126. Прем'єр Словенії: є країни, які хотіли б лишити Україну в "залі очікування" ЄС. URL: <https://www.euointegration.com.ua/news/2022/05/31/7140339/> (дата звернення: 29.03.2023).
127. Привідкритий кордон. Польські протестувальники частково розблокували один пункт пропуску. Чому це не врятує український експорт. URL: <https://forbes.ua/money/kraplya-v-mori-naskilki-vidkrittitya-pershogo-punktu-propusku-nablizilo-kinets-polskoi-blokadi-04122023-17679> (дата звернення: 5.11.2023).
128. Про виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Постанова. Кабінет міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1106-2017-%D0%BF#Text> (дата звернення: 12.10.2023).
129. Про Звернення до інституцій та держав - членів Європейського Союзу стосовно виконання Плану дій щодо лібералізації ЄС візового режиму для України. Постанова. Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/432-19#Text> (дата звернення: 14.10.2023).
130. Про підтвердження курсу України на інтеграцію до Європейського Союзу та першочергові заходи у цьому напрямі. Відомості Верховної Ради (ВВР),

- 2014, № 16, ст.584. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/874-18#Text> (дата звернення: 12.10.2023).
131. Проект Постанови про Звернення Верховної Ради України до держав – членів Європейського Союзу та інституцій Європейського Союзу щодо підтримки відкриття переговорів про вступ України до Європейського Союзу. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43339> (дата звернення: 26.10.2023).
132. Проросійська пропаганда в українських медіа. URL: https://news.informer.od.ua/prorossiyska_propaganda_v_ukr_media (дата звернення: 31.10.2023).
133. Протест польських перевізників паралізував роботу трьох митних постів на кордоні. URL: <https://forbes.ua/news/pochavsya-protest-polskikh-pereviznikov-robotu-mitnogo-posta-yagodin-paralizovana-06112023-17079> (дата звернення: 4.11.2023).
134. Проти Росії введено найбільше санкцій у світі. URL: <https://zn.ua/ukr/ECONOMICS/proti-rosiji-vvedeno-najbilshe-sanktsij-u-sviti.html> (дата звернення: 02.04.2023).
135. Пульс Угоди, моніторинг реалізації плану заходів з виконання Угоди. URL: <https://pulse.kmu.gov.ua/ua/current-progress> (дата звернення: 18.10.2023).
136. Путін уже напав, або До якої війни готується Росія останніми роками. URL: <https://armyinform.com.ua/2021/03/29/putin-uzhe-napav-abo-do-yakoyi-vijny-gotuyetsya-rosiya-ostannimy-rokamy/> (дата звернення: 31.10.2023).
137. Рада ЄС затвердила торговельні преференції для України. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news/28620547.html> (дата звернення: 16.10.2023).
138. Рада прийняла закон про Антикорупційний суд. Україна виконала ключову вимогу Заходу. URL: https://lb.ua/news/2018/06/07/399741_rada_prinyala_zakon.html (дата звернення: 17.10.2023).

139. Рада схвалила звернення до країн ЄС: просить підтримати початок переговорів щодо вступу України. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-verkhovna-rada-zvernennya-yevrosoyuz-ukrayina/32723344.html> (дата звернення: 26.10.2023).
140. Радник мера Маріуполя: кількість загиблих у місті може наблизитися до 20 тисяч. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-mariupol-zahybli/31752967.html> (дата звернення: 29.03.2023).
141. Резолюція Європарламенту від 23 листопада 2022 року про визнання Російської Федерації державою-спонсором тероризму (2022/2896(RSP)). URL: <https://ukraine.europarl.europa.eu/cmsdata/260974/1267924UK.pdf> (дата звернення: 02.04.2023).
142. Резолюція Європарламенту: Росія більше не стратегічний партнер Євросоюзу. URL: <https://www.ispc.org.ua/archives/1635> (дата звернення: 18.10.2023).
143. Резолюція Європейського парламенту від 16 лютого 2023 року про рік російського вторгнення та агресивної війни проти України (2022/2558(RSP)). URL: <https://ukraine.europarl.europa.eu/cmsdata/267438/1273091UK.pdf> (дата звернення: 02.04.2023).
144. Результати виборів в Раду в Україні 2019. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/rezultaty-parlamentskih-vyborov-ukraine-1558364994.html> (дата звернення: 30.03.2023).
145. Рейтинг президента Зеленського знизився порівняно з груднем — КМІС. URL: <https://suspilne.media/200466-rejting-prezidenta-zelenskogo-znizivsa-porivnano-z-grudnem-kmis/> (дата звернення: 31.10.2023).
146. Реформа Конституційного Суду України: місія (не)можлива? URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2023/02/9/7388610/> (дата звернення: 30.03.2023).
147. 7 речей, які варто знати про безвізовий режим з ЄС. URL: <http://lowcostavia.com.ua/bezvizoviy-regim-7-rechey-varto-znaty/> (дата звернення: 15.10.2023).

148. Рігерт Б. Вступ України до ЄС: чи настав час для швидких рішень? URL: <https://www.dw.com/uk/vstup-ukrainy-do-ies-chy-nastav-chas-dlia-shvydkykh-i-smilyvykh-rishen-a-61067965/a-61067965> (дата звернення: 24.10.2023).
149. Рік великої війни Росії проти України у 10 цифрах. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/ck5y1k3rj0zo> (дата звернення: 29.03.2023).
150. Рік великої війни Росії проти України у 10 цифрах. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/ck5y1k3rj0zo> (дата звернення: 29.03.2023).
151. Рішення про початок переговорів щодо членства України в Євросоюзі матиме поворотне значення для історії всієї Європи – Володимир Зеленський після переговорів з Урсулою фон дер Ляєн у Києві. URL: <https://www.president.gov.ua/news/rishennya-pro-pochatok-peregovoriv-shodo-chlenstva-ukrayini-86793> (дата звернення: 30.10.2023).
152. Розширення ЄС — найкраща інвестиція в безпеку континенту. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/rozshirennya-yes-najkrasha-investiciya-v-bezpeku-k/> (дата звернення: 04.04.2023).
153. 26 років до безвізу. Тернистий шлях від незалежності до позитивного рішення ЄС. URL: <https://tsn.ua/politika/25-rokiv-do-bezvizu-ternistiy-shlyah-vid-nezalezhnosti-do-ostannogo-samitu-ukrayina-yes-812838.html> (дата звернення: 10.10.2023).
154. Росія завжди готова скористатися внутрішніми чварами українців. URL: <https://glavcom.ua/columns/vtaran/rosiya-zavzhdi-gotova-skoristatisya-vnutrishnimi-chvarami-ukrajinciv-815671.html> (дата звернення: 25.10.2023).
155. Руслан Стефанчук зустрівся з Президентом Європейського Парламенту Робертою Мецолою. Прес-служба Апарату Верховної Ради України. URL: https://www.rada.gov.ua/news/Top-novyna/221201.html?fbclid=IwAR3_1rdWyBmaHVYqu2J3vsfQdAamlbQhHa7YcYVIDopYVLxgOCDwoPy1Nyg (дата звернення: 10.10.2023).

156. СБУ за пів року викрила три агентурні мережі й затримала 18 агентів РФ.
URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3285211-sbu-za-piv-roku-vikrila-tri-agenturni-merezi-j-zatrimala-18-agentiv-rf.html> (дата звернення: 1.11.2023).
157. Світовий банк теж висунув вимоги щодо Антикорупційного суду, на кону \$800 млн. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2018/01/16/7076165/> (дата звернення: 17.10.2023).
158. Словаччина заборонила імпорт українського зерна до кінця року – прем'єр.
URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-slovachchyna-import-zaborona-zerno-ukrayina/32595605.html> (дата звернення: 3.11.2023).
159. Спільне Комюніке Бюро Парламентського комітету асоціації між Україною та Європейським Союзом. URL: <http://www.golos.com.ua/article/265093> (дата звернення: 15.10.2023).
160. Стало відомо, коли в ЄС оприлюднять усну оцінку Україні з виконання кандидатських вимог. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2023/06/19/7407558/> (дата звернення: 30.10.2023).
161. Стратегія зовнішньополітичної діяльності України. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4482021-40017> (дата звернення: 31.03.2023).
162. Суспільне новини. "Ми готові": Зеленський закликав прийняти Україну в ЄС за скороченою процедурою. URL: <https://suspilne.media/236197-mi-gotovi-zelenskij-zaklikav-prijnati-ukrainu-v-es-za-skorocenu-procedurou/> (дата звернення: 23.03.2023).
163. Східне партнерство. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/spivpracya-ukrayina-yes-usferi-zovnishnoyi-politiki-i-bezpeki/shidne-partnerstvo> (дата звернення: 10.10.2023).
164. Триумф радикалів: з якими ідеями німецькі ультраправі йдуть до Бундестагу. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2021/04/13/7122058/> (дата звернення: 31.03.2023).

165. Триумф радикалів: з якими ідеями німецькі ультраправі йдуть до Бундестагу. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2021/04/13/7122058/> (дата звернення: 31.03.2023).
166. У Брюсселі оцінили виконання «кандидатських» рекомендацій. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/u-bryusseli-ocinili-vikonannya-kandidatskih-rekome/> (дата звернення: 30.10.2023).
167. У Європарламенті підписали угоду про безвіз для України. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/28493485.html> (дата звернення: 15.10.2023).
168. У ЄС спростовують заяви росії, що постачання зброї Україні означає «більше війни». URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3461674-u-es-sprostovuut-zaavi-rosii-so-postacanna-zbroi-ukraini-oznacaе-bilse-vijni.html> (дата звернення: 25.10.2023).
169. У Польщі антиукраїнська партія перед виборами вийшла на третє місце в опитуванні. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2023/06/30/7164801/> (дата звернення: 6.11.2023).
170. У яких країнах Європи викривали російських шпигунів під час великої війни. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/02/20/infografika/svit/yakux-krayinax-yevropy-vykryvaly-rosijskux-shpyhuniv-velykoyi-vijny> (дата звернення: 02.04.2023).
171. Угода між Урядом України та Європейським співтовариством з атомної енергії про наукову і технологічну співпрацю та асоційовану участь України у Програмі наукових досліджень та навчання Євратом. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/956_005#Text (дата звернення: 10.10.2023).
172. Угода про асоціацію. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/yevropejska-integraciya/ugoda-pro-asociacyu> (дата звернення: 12.10.2023).
173. Угода про співробітництво між Україною та Європейською організацією з питань юстиції. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_024-16#Text (дата звернення: 15.10.2023).

174. Угорщина заблокувала обговорення нового пакету санкцій проти РФ. URL: <https://www.unian.ua/world/ugorshchina-zablokuvala-obgovorennya-novogo-paketu-sankciy-proti-rf-zhurnalist-12459435.html> (дата звернення: 3.11.2023).
175. Угорщина знову заблокувала пакет допомоги Україні на 500 млн євро від ЄС. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/11/13/novyna/polityka/uhorshhyna-znovu-zablokuvala-paket-dopomohy-ukrayini-500-mln-yevro-yes> (дата звернення: 3.11.2023).
176. Указ президента України №405/2014. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 13 квітня 2014 року «Про невідкладні заходи щодо подолання терористичної загрози і збереження територіальної цілісності України». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4052014-16886> (дата звернення: 12.10.2023).
177. Україна домовилася з МВФ про надання 17,5 мільярда. URL: <https://zakarpattyia.net.ua/News/135791-Ukraina-domovylasia-z-MVF-pro-nadannia-175-miliarda> (дата звернення: 10.10.2023).
178. Україна на шляху до ЄС: реалії і перспективи. URL: https://razumkov.org.ua/images/journal/NSD187-188_2022_ukr_full.pdf (дата звернення: 01.04.2023).
179. Україна на шляху до ЄС: реалії і перспективи. URL: https://razumkov.org.ua/images/journal/NSD187-188_2022_ukr_full.pdf (дата звернення: 01.04.2023).
180. Україна на шляху до ЄС: реалії і перспективи. URL: https://razumkov.org.ua/images/journal/NSD187-188_2022_ukr_full.pdf (дата звернення: 01.04.2023).
181. Україна пропонує ЄС новий формат асоціації. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2017/05/12/7065628/> (дата звернення: 16.10.2023).
182. Україна та ЄС започаткували Кібердіалог. URL: <https://mfa.gov.ua/news/ukrayina-ta-yes-zapochatkuvali-kiberdialog> (дата звернення: 20.10.2023).

183. Україна увійшла до Топ-5 експортерів агропродукції до ЄС. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2019/01/10/644186/> (дата звернення: 19.10.2023).
184. Україна, Грузія та Молдова висловили спільне бачення подальшого розвитку Східного партнерства у листі до ЄС. URL: <https://mfa.gov.ua/news/ukrayina-gruziya-ta-moldova-visloveli-spilne-bachennya-podalshogo-rozvitku-shidnogo-partnerstva-u-listi-do-yes> (дата звернення: 20.10.2023).
185. Україна, Грузія та Молдова заснували «асоційоване тріо» для об'єднання зусиль з євроінтеграції – Кулеба. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-asotsiyovane-trio-ukrayina-gruziya-moldova/31259230.html> (дата звернення: 20.10.2023).
186. Україна-ЄС: шлях до політичної асоціації. Центр Разумкова. Київ, 2021. 121 с.
187. Українська правда. Кандидат check. Що з рекомендаціями ЄС по кандидатству? URL: <https://blogs.pravda.com.ua/authors/hetmanchuk/62fca683e84e0/> (дата звернення: 26.03.2023).
188. Українська призма: зовнішня політика 2015. 2016. URL: http://fes.kiev.ua/n/cms/fileadmin/upload2/prisma_policy2015_ukr.pdf (дата звернення: 10.10.2023).
189. Українські біженці переїжджають із Польщі до Німеччини. Польська влада спробувала з'ясувати причину. URL: <https://suspilne.media/571879-ukrainski-bizenci-pereizdzaut-iz-polsi-do-nimeccini-polska-vlada-sprobuvala-zasuvati-pricinu/> (дата звернення: 5.11.2023).
190. «Україну визнаємо за кандидата на вступ до ЄС офіційно і швидко»: президентка Європарламенту Роберта Мецола відвідала Київ. URL: <https://novynarnia.com/2022/04/01/prezydentka-yevroparlamentu/> (дата звернення: 25.10.2023).

191. 78% українців вважають, що президент несе пряму відповідальність за корупцію в уряді та ОВА, - опитування. https://lb.ua/society/2023/09/11/574304_78_ukraintsiv_vvazhayut_shcho_prezident.html (дата звернення: 1.11.2023).
192. Фон дер Ляйєн передала Зеленському анкету щодо вступу до ЄС, він пообіцяв відповісти «за тиждень». URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-von-der-leyen-zelensky-anketa-vstup-do-es/31793503.html> (дата звернення: 25.10.2023).
193. Хилько О. Відносини Україна – ЄС перед обоюсторонніми викликами. *Зовнішня політика України – 2015: стратегічні оцінки, прогнози та пріоритети*. Київ: ВД «Стилос», 2016. С. 168-201.
194. Хоменко С. Президент, який обіцяє: чого не виконав Порошенко. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2016/04/160425_poroshenko_promises_up_d_sx (дата звернення: 14.10.2023).
195. Христия Фріланд: не робіть реформи тільки через вимоги МВФ. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2018/06/27/7083713/> (дата звернення: 17.10.2023).
196. Хронологія: як поширювалася коронавірусна пандемія у світі. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/coronavirus-timeline/30870716.html> (дата звернення: 10.10.2023).
197. Хто і чому блокує кордон з Україною і як можна його розблокувати. URL: https://zaxid.net/hto_i_chomu_blokuye_kordon_z_ukrayinoyu_i_yak_mozhna_yogo_rozblokuvati_n1575686 (дата звернення: 6.11.2023).
198. ЦБК офіційно оголосила Порошенка переможцем президентських виборів. URL: https://lb.ua/news/2014/06/02/268618_tsik_ofitsialno_obyavila_poroshenko.html (дата звернення: 10.10.2023).
199. Центр «Нова Європа». Кандидат Check-1: де Україна перебуває у виконанні семи рекомендацій ЄС щодо кандидатства. URL: <http://neweurope.org.ua/visual->

- materials/kandydat-check-de-ukrayina-perebuvaye-u-vykonanni-semy-rekomendatsij-yes-shhodo-kandydatstva/ (дата звернення: 25.03.2023).
200. Центр «Нова Європа». Кандидат Check-2: де Україна перебуває у виконанні семи рекомендацій ЄС щодо кандидатства. URL: <http://neweurope.org.ua/visual-materials/13214/> (дата звернення: 26.03.2023).
201. Центр «Нова Європа». Кандидат Check-3: де Україна перебуває у виконанні семи рекомендацій ЄС щодо кандидатства. URL: <http://neweurope.org.ua/visual-materials/kandydat-check-3-de-ukrayina-perebuvaye-u-vykonanni-semy-rekomendatsij-yes-shhodo-kandydatstva/> (дата звернення: 27.03.2023).
202. Центр «Нова Європа». Кандидат Check-4: де Україна перебуває у виконанні 7 рекомендацій ЄС. URL: <http://neweurope.org.ua/analytics/kandydat-check-4-de-ukrayina-perebuvaye-u-vykonanni-7-rekomendatsij-yes/> (дата звернення: 28.10.2023).
203. Центр «Нова Європа». Кандидат Check-5: де Україна перебуває у виконанні 7 рекомендацій ЄС. URL: <http://neweurope.org.ua/analytics/kandydat-check-5-de-ukrayina-perebuvaye-u-vykonanni-7-rekomendatsij-yes/> (дата звернення: 28.10.2023).
204. Чебелюк О. Євромайдан: Передумови і початок. URL: <https://digitalmaidan.org/history/euromaidan-peredumovy-i-pochatok> (дата звернення: 11.10.2023).
205. Через війну в Україні загинули понад 8 тисяч цивільних — ООН. URL: <https://suspilne.media/413058-cerez-vijnu-v-ukraini-zaginuli-ponad-8-tisac-civilnih-oon/> (дата звернення: 29.03.2023).
206. Чи може економіка України витримати тиск Росії? Цього разу краще підготуватися. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/ekonomika-ukrayiny-tysk-rosiyi/31677547.html> (дата звернення: 25.10.2023).
207. Шинкарук К. Вплив Росії як «значущого іншого» на формування зовнішньополітичної ідентичності України. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право: збірник наукових праць*. 2010. № 1 (5). С. 43–48.

208. Шлях до безвізу. Десять років надій і тривог. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/2225111-slah-do-bezvizu-desat-rokiv-nadij-i-trivog.html> (дата звернення: 14.10.2023).
209. Шмигаль зустрівся з Боррелем – говорили про безпеку і протидію агресії РФ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3380998-smigal-zustrivsa-z-borrelem-govorili-pro-bezpeku-i-protidiu-agresii-rf.html> (дата звернення: 21.10.2023).
210. Штогрін І. Підписання Мінських угод: пастка для України чи механізм стримування Росії? URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/30146733.html> (дата звернення: 13.10.2023).
211. Що антиолігархічного парламент нам готує? URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2023/02/9/7388625/> (дата звернення: 30.03.2023).
212. Як АРМА гальмує шлях України до ЄС. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/11/10/706475/> (дата звернення: 1.11.2023).
213. Як змінювався рівень довіри та підтримки Зеленського та його попередників. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/10/27/infografika/polityka/prezydentski-rejtynhy-yak-zminyuvavsya-riven-doviry-zelensko-ho-ta-joho-poperednykiv> (дата звернення: 31.10.2023).
214. Application for EU membership. URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/european-neighbourhood-policy/countries-region/ukraine_en (дата звернення: 22.03.2023).
215. Arnason J. P. European Integration: Historical Trajectories, Geopolitical Contexts. Edinburgh University Press, 2019. 304 p.
216. BBC Україна. Євромайдан: URL: як все починалося. <https://www.bbc.com/ukrainian/features-42050834> (дата звернення: 12.10.2023).
217. Communication from the commission to the european parliament, the european council and the council. Commission Opinion on Ukraine's application for

- membership of the European Union. URL: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-10321-2022-INIT/en/pdf> (дата звернення: 21.03.2023).
218. Communication from the commission to the european parliament, the european council and the council. Commission Opinion on Ukraine's application for membership of the European Union. URL: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-10321-2022-INIT/en/pdf> (дата звернення: 28.03.2023).
219. Council implementing decision (EU) 2022/382 of 4 March 2022 establishing the existence of a mass influx of displaced persons from Ukraine within the meaning of Article 5 of Directive 2001/55/EC, and having the effect of introducing temporary protection. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32022D0382> (дата звернення: 24.10.2023).
220. Dmytro Kuleba outlines five priorities of Ukraine's integration to the EU. URL: <https://www.kmu.gov.ua/en/news/dmitro-kuleba-u-bryusseli-nazvav-pyat-prioritetiv-integraciyi-do-yes> (дата звернення: 19.10.2023).
221. Eastern Partnership summit, 24 November 2017. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/international-summit/2017/11/24/>
222. ENP Country Progress Report 2014 – Ukraine. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/MEMO_15_4679 (дата звернення: 14.10.2023).
223. EU chief Von der Leyen to visit Ukraine to stress support. URL: <https://apnews.com/article/russia-ukraine-kyiv-france-ursula-von-der-leyen-1c8edbdba522a12935b333146be826d42> (дата звернення: 11.10.2023).
224. EU foreign ministers agree to scrap Russia visa deal but stop short of full tourist ban. URL: <https://www.euronews.com/my-europe/2022/08/31/eu-foreign-ministers-agree-to-scrap-russia-visa-deal-but-stop-short-of-full-tourist-ban> (дата звернення: 27.10.2023).

225. EU membership for Ukraine would take «15 or 20 years,» French minister says. URL: https://edition.cnn.com/europe/live-news/russia-ukraine-war-news-05-22-22/h_9af5ee93cb705b5efdf9fd0e8440918 (дата звернення: 26.10.2023).
226. EU parliament votes to recognise ‘Holodomor’ famine as genocide. URL: <https://www.euractiv.com/section/agriculture-food/news/eu-parliament-votes-to-recognise-holodomor-famine-as-genocide/> (дата звернення: 27.10.2023).
227. «Europe in danger: what next for EU security and defence?» - Speech by High Representative/Vice-President Josep Borrell at the Bibliothèque Solvay. URL: https://www.eeas.europa.eu/eeas/%E2%80%9Ceuropa-danger-what-next-eu-security-and-defence%E2%80%9D-speech-high-representativevice-president-josep_en (дата звернення: 22.10.2023).
228. European Council conclusions, 24 February 2022. European Council conclusions on Russia’s unprovoked and unjustified military aggression against Ukraine. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/02/24/european-council-conclusions-24-february-2022/> (дата звернення: 10.10.2023).
229. European Council conclusions, 30 June - 2 July 2019. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2019/07/02/european-council-conclusions-30-june-2-july-2019/> (дата звернення: 18.10.2023).
230. European Council meeting (23 and 24 June 2022) – Conclusions. URL: <https://www.consilium.europa.eu/media/57442/2022-06-2324-euco-conclusions-en.pdf> (дата звернення: 21.03.2023).
231. European Council meeting (24 and 25 June 2021) – Conclusions. URL: <https://www.consilium.europa.eu/media/50763/2425-06-21-euco-conclusions-en.pdf> (дата звернення: 21.10.2023).
232. European Council, 23 March 2023. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2023/03/23/> (дата звернення: 27.03.2023).
233. European Neighbourhood Policy and Enlargement Negotiations. URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/european-neighbourhood-policy/countries-region/ukraine_en (дата звернення: 11.10.2023).

234. European Parliament declares Russia to be a state sponsor of terrorism. URL: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20221118IPR55707/european-parliament-declares-russia-to-be-a-state-sponsor-of-terrorism> (дата звернення: 27.10.2023).
235. European Parliament resolution of 1 March 2022 on the Russian aggression against Ukraine. URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2022-0052_EN.html (дата звернення: 24.10.2023).
236. European Parliament resolution of 11 February 2021 on the implementation of the EU Association Agreement with Ukraine. URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0050_EN.html (дата звернення: 20.10.2023).
237. European security situation: notions of ‘spheres of influence’ have no place in the 21st century. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/01/24/european-security-situation-notions-of-spheres-of-influence-have-no-place-in-the-21st-century/> (дата звернення: 22.10.2023).
238. EU's von der Leyen tells Zelenskiy opinion on membership ready next week. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/eus-von-der-leyen-discuss-ukraines-eu-membership-progress-with-zelenskiy-2022-06-11/> (дата звернення: 30.03.2023).
239. EU-Ukraine Summit, 12-13 July 2017. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/international-summit/2017/07/12-13/> (дата звернення: 15.10.2023).
240. EU-Ukraine summit, 6 October 2020. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/international-summit/2020/10/06/> (дата звернення: 27.10.2023).
241. EU-Ukraine summit, 9 July 2018. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/international-summit/2018/07/09/ukraine/> (дата звернення: 18.10.2023).

242. EU-Ukraine summit, Kyiv, Ukraine, 12 October 2021. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/international-summit/2021/10/12/> (дата звернення: 21.10.2023).
243. EU-Ukraine summit, Kyiv, Ukraine, 8 July 2019. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/international-summit/2019/07/08/> (дата звернення: 18.10.2023).
244. 17th EU-Ukraine summit, Ukraine, 27 April 2015. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/international-summit/2015/04/27/> (дата звернення: 14.10.2023).
245. 18th EU-Ukraine Summit: Support, Solidarity and a Strengthened Partnership. URL: <https://www.pubaffairsbruxelles.eu/eu-institution-news/18th-eu-ukraine-summit-support-solidarity-and-a-strengthened-partnership/> (дата звернення: 10.10.2023).
246. Fifth Ordinary Session of the Euronest Parliamentary Assembly. URL: <https://www.europarl.europa.eu/euronest/en/plenary/5th-ordinary-session> (дата звернення: 10.10.2023).
247. Foreign Affairs Council, 18 July 2022. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/fac/2022/07/18/> (дата звернення: 27.10.2023).
248. Foreign Affairs Council, 24 January 2022. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/fac/2022/01/24/> (дата звернення: 22.10.2023).
249. Grant EU candidate status to Ukraine and Moldova without delay, MEPs demand. Press Releases. URL: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20220616IPR33216/grant-eu-candidate-status-to-ukraine-and-moldova-without-delay-meps-demand> (дата звернення: 21.03.2023).
250. Grant EU candidate status to Ukraine and Moldova without delay, MEPs demand. Press Releases. URL: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20220616IPR33216/grant-eu-candidate-status-to-ukraine-and-moldova-without-delay-meps-demand> (дата звернення: 28.03.2023).

251. Informal meeting of heads of state or government, Prague, 7 October 2022. URL: https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2022/10/07/?utm_source=twitter.com&utm_medium=social&utm_campaign=20221007-informal-euco-arrivals&utm_content=video (дата звернення: 27.10.2023).
252. Informal meeting of heads of state or government, Versailles, 10-11 March 2022. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2022/03/10-11/> (дата звернення: 24.10.2023).
253. Informal meeting of the Heads of State or Government. Versailles. Declaration. 10 and 11 March 2022. URL: <https://www.consilium.europa.eu/media/54773/20220311-versailles-declaration-en.pdf> (дата звернення: 24.10.2023).
254. Joint Declaration of the Eastern Partnership Summit (Riga, 21-22 May 2015). URL: <https://www.consilium.europa.eu/media/21526/riga-declaration-220515-final.pdf> (дата звернення: 15.10.2023).
255. Joint press release following the 8th Association Council meeting between the EU and Ukraine. URL: <https://www.kmu.gov.ua/en/news/spilnyi-pres-reliz-zapidsumkamy-8-ho-zasidannia-rady-asotsiatsii-mizh-ies-ta-ukrainoiu> (дата звернення: 18.10.2023).
256. Joint press statement following the 5th Association Council meeting between the EU and Ukraine. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2018/12/17/joint-press-statement-following-the-5th-association-council-meeting-between-the-european-union-and-ukraine/> (дата звернення: 18.10.2023).
257. Joint press statement following the 6th Association Council meeting between the EU and Ukraine. URL: https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/joint-press-statement-following-6th-association-council-meeting-between-eu-and-ukraine_uk (дата звернення: 19.10.2023).
258. Joint statement following the 24th EU-Ukraine Summit. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/02/03/joint-statement-following-the-24th-eu-ukraine-summit/> (дата звернення: 27.03.2023).

259. Joint statement following the 24th EU-Ukraine Summit. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/02/03/joint-statement-following-the-24th-eu-ukraine-summit/> (дата звернення: 29.03.2023).
260. Key findings of the 2023 Report on Ukraine. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_23_5631 (дата звернення: 31.10.2023).
261. Leaders of Europe's biggest countries on Kyiv mission to smooth tensions. URL: <https://edition.cnn.com/2022/06/16/europe/macron-scholz-draghi-visit-kyiv-ukraine-intl/index.html> (дата звернення: 11.10.2023).
262. Meeting of the European Political Community, 6 October 2022. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/international-summit/2022/10/06/> (дата звернення: 11.10.2023).
263. Minsk marathon talks end up with ceasefire agreement. URL: <https://www.euractiv.com/section/global-europe/news/minsk-marathon-talks-end-up-with-ceasefire-agreement/> (дата звернення: 10.10.2023).
264. Minutes of the 7th Plenary Session of 26 June 2018, 16.00-19.30, and 27 June 2018, 09.30-12.30. Brussels. URL: https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/218544/minutes_nest_7th_euronest_session.pdf (дата звернення: 18.10.2023).
265. Minutes of the meeting of 17 March 2015, 3 p.m. – 7.15 p.m., and 18 March 2015, 9 a.m. – 5 p.m. Yerevan, Armenia. URL: https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/218654/PLEN_4_minutes_EN.pdf (дата звернення: 14.10.2023).
266. No Exceptions For Ukraine's European Union Entry: German Chancellor. URL: <https://www.ndtv.com/world-news/russia-ukraine-war-ukraine-eu-membership-german-chancellor-olaf-scholz-no-exceptions-for-ukraine-eu-membership-despite-war-german-chancellor-2989897> (дата звернення: 26.10.2023).
267. Open letter by Presidents in support of Ukraine's swift candidacy to the European Union. URL: <https://web.archive.org/web/20220321202716/https://www.lrp.lt/en/media->

- [center/news/open-letter-by-presidents-in-support-of-ukraines-swift-candidacy-to-the-european-union/37859?fbclid=IwAR2Q8hm6eAjwE9Zo0M69vrSUXISB_O5Y1II2EgB3rQe6BCIKx1jcDd7gLMY](https://www.wilsoncenter.org/news/open-letter-by-presidents-in-support-of-ukraines-swift-candidacy-to-the-european-union/37859?fbclid=IwAR2Q8hm6eAjwE9Zo0M69vrSUXISB_O5Y1II2EgB3rQe6BCIKx1jcDd7gLMY) (дата звернення: 24.03.2023).
268. Political Will or Procedure? Assessing Ukraine’s EU Membership Goals in 2023. URL: <https://www.wilsoncenter.org/blog-post/political-will-or-procedure-assessing-ukraines-eu-membership-goals-2023> (дата звернення: 31.03.2023).
269. Politico. Germany tells Ukraine ‘no shortcut’ to EU membership as Baerbock meets Zelenskyu. URL: <https://www.politico.eu/article/annalena-baerbock-no-shortcut-ukrainian-eu-membership/> (дата звернення: 24.03.2023).
270. Politico. Slovakia pushes for ‘special track’ for Ukraine toward joining EU. URL: <https://www.politico.eu/article/slovakia-pushes-for-new-eu-track-for-ukraine/?fbclid=IwAR1u2qsaGZ7Zy5WtM83Pfkoe7vKOF3ltS0ghjjCe3nuWkFFiVJQhVa3YEyM> (дата звернення: 24.03.2023).
271. President of EU Commission Von der Leyen visits Ukraine. URL: <https://www.ukrainianworldcongress.org/president-of-eu-commission-von-der-leyen-visits-ukraine/> (дата звернення: 11.10.2023).
272. Remarks by President Charles Michel before the informal meeting of heads of state or government in Versailles. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/03/10/remarks-by-president-charles-michel-before-the-informal-meeting-of-heads-of-state-or-government-in-versailles/> (дата звернення: 10.10.2023).
273. Remarks by President Charles Michel following the informal meeting of the members of the European Council. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/02/17/remarks-by-president-charles-michel-following-the-informal-meeting-of-the-members-of-the-european-council/> (дата звернення: 23.10.2023).
274. Resolution on the Russian military aggression against Ukraine and the urgent need for a peaceful resolution to the conflict. URL:

https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/218625/PLEN_4_res_Ukraine_EN.pdf

(дата звернення: 14.10.2023).

275. Russia must immediately withdraw its forces threatening Ukraine. URL: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20211210IPR19223/russia-must-immediately-withdraw-its-forces-threatening-ukraine> (дата звернення: 21.10.2023).
276. Situation in Ukraine. European Parliament resolution of 15 January 2015 on the situation in Ukraine. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52015IP0011&rid=1> (дата звернення: 10.10.2023).
277. Sixth Ordinary Session of the Euronest Parliamentary Assembly. Euronest parliamentary assembly. URL: https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/218566/PLEN_6_statement_bureau_summit.pdf (дата звернення: 16.10.2023).
278. Special meeting of the European Council (9 February 2023) – Conclusions. URL: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-1-2023-INIT/en/pdf> (дата звернення: 27.03.2023).
279. Special meeting of the European Council (9 February 2023) – Conclusions. URL: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-1-2023-INIT/en/pdf> (дата звернення: 29.03.2023).
280. Special meeting of the European Council, 24 February 2022. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2022/02/24/> (дата звернення: 23.10.2023).
281. Speech by President von der Leyen at the European Parliament Plenary on the preparation of the European Council meeting. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/speech_22_3965 (дата звернення: 30.03.2023).
282. Standard Eurobarometer 98 - Winter 2022-2023. URL: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2872> (дата звернення: 02.04.2023).

283. State of the Union 2023 Speech: ECAS's Three Key Takeaways. URL: <https://ecas.org/state-of-the-union-2023-speech-ecass-three-key-takeaways/> (дата звернення: 03.04.2023).
284. Statement of the heads of state or government, meeting in Versailles, on the Russian military aggression against Ukraine, 10 March 2022. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/03/11/statement-of-the-heads-of-state-or-government-on-the-russian-aggression-against-ukraine-10-03-2022/> (дата звернення: 24.10.2023).
285. Temporary trade liberalisation supplementing trade concessions applicable to Ukrainian products under EU/Ukraine Association Agreement. URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2022-05-19_EN.html (дата звернення: 25.10.2023).
286. The European Commission recommends to Council confirming Ukraine, Moldova and Georgia's perspective to become members of the EU and provides its opinion on granting them candidate status. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_22_3790 (дата звернення: 20.03.2023).
287. The European Peace Facility: A new tool in action. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2022/698906/EPRS_ATAG\(2022\)698906_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2022/698906/EPRS_ATAG(2022)698906_EN.pdf) (дата звернення: 10.10.2023).
288. The issues of security and strengthening of political dialogue are the most important for the Eastern Partnership countries - the topics of the plenary session of the 9th session of the EURONEST PA. URL: <https://www.rada.gov.ua/en/news/News/207074.html> (дата звернення: 20.10.2023).
289. The Washington Post. E.U. leaders happy to pose with Zelensky, hesitant on Ukraine membership. URL: <https://www.washingtonpost.com/world/2022/06/10/ukraine-eu-membership-candidate-status/> (дата звернення: 24.03.2023).

290. The Washington Post. E.U. membership and fighter jets for Ukraine remain elusive as Zelensky says ‘prove you are with us’. URL: <https://www.washingtonpost.com/world/2022/03/01/ukraine-eu-membership-fighter-jets/> (дата звернення: 24.03.2023).
291. The Washington Post. Ukraine should get E.U. candidate status, European Commission recommends. URL: <https://www.washingtonpost.com/world/2022/06/17/european-commission-candidate-eu-ukraine-war/> (дата звернення: 25.03.2023).
292. Ukraine 2023 Report. Accompanying the document. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions 2023 Communication on EU Enlargement policy. URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2023-11/SWD_2023_699%20Ukraine%20report.pdf (дата звернення: 31.10.2023).
293. Ukraine Failing Its Own Strategy To Meet EU Requirements Swiftly. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/eng/articles/2022/11/14/7150585/> (дата звернення: 26.03.2023).
294. Ukraine has fully met two of the seven conditions needed to start EU accession talks. URL: <https://www.euronews.com/my-europe/2023/06/22/ukraine-has-fully-met-two-of-the-seven-conditions-needed-to-start-eu-accession-talks> (дата звернення: 30.10.2023).
295. Ukraine Support Tracker. A Database of Military, Financial and Humanitarian Aid to Ukraine. URL: <https://www.ifw-kiel.de/topics/war-against-ukraine/ukraine-support-tracker/> (дата звернення: 25.10.2023).
296. Volodymyr Zelenskyy met with the President of the European Commission in Kyiv. URL: <https://www.president.gov.ua/en/news/volodimir-zelenskij-zustrivsyaz-prezidentom-yevropejskoyi-k-75769> (дата звернення: 26.10.2023).

ДОДАТКИ

Табл. 1.

«Прогрес України у виконанні 7 вимог Єврокомісії».

Сфери реформування	Оцінка за 17.08.2022	Оцінка за 14.11.2022	Оцінка за 1.02.2023	Оцінка за 5.05.2023	Оцінка за 27.09.2023
Реформа конституційного суду	0	3	2	2	6
Реформи ВРП та ВККС	7	6	7	8	9
Антикорупційна діяльність: САП та НАБУ	6	6	7	8	8.5
Боротьба з відмиванням коштів	5	5	6	6	6
Антиолігархічна реформа	2	2	2	-	-
Законодавство про медіа	6	6	9	9	10
Законодавство про нацменшини	5	5	8	8	9
Загальна оцінка за всі сфери (макс. 10)	4.4	4.7	5.8	6.8	8.1

Складено за: Центр «Нова Європа». Кандидат Check-1: де Україна перебуває у виконанні семи рекомендацій ЄС щодо кандидатства. URL: <http://neweurope.org.ua/visual-materials/kandydat-check-de-ukrayina-perebuvaє-u-vykonanni-semy-rekomendatsij-yes-shhodo-kandydatstva/>; Центр «Нова Європа». Кандидат Check-2: де Україна перебуває у виконанні семи рекомендацій ЄС щодо кандидатства. URL: <http://neweurope.org.ua/visual-materials/13214/>; Центр «Нова Європа». Кандидат Check-3: де Україна перебуває у виконанні семи рекомендацій ЄС щодо кандидатства. URL: <http://neweurope.org.ua/visual-materials/kandydat-check-3-de-ukrayina-perebuvaє-u-vykonanni-semy-rekomendatsij-yes-shhodo-kandydatstva/>; Центр «Нова Європа». Кандидат Check-4: де Україна перебуває у виконанні 7 рекомендацій ЄС. URL: <http://neweurope.org.ua/analytics/kandydat-check-4-de-ukrayina-perebuvaє-u-vykonanni-7-rekomendatsij-yes/>; Центр «Нова Європа». Кандидат Check-5: де Україна перебуває у виконанні 7 рекомендацій ЄС. URL: <http://neweurope.org.ua/analytics/kandydat-check-5-de-ukrayina-perebuvaє-u-vykonanni-7-rekomendatsij-yes/>